

สารานุกรม นิติจุฬาร

CON- TENTS

Law school scam
การศึกษากฎหมายในไทย
มาถูกทางแล้วจริงหรือ?

Alpha male : อะไรกันแน่
คือความเป็นชาย ?

อันดับมหาวิทยาลัยโลก :
ธุรกิจการศึกษา
กับความคาดหวังของสังคม

Beauty and the beef
นางงามกับสารพัด
คำถามจากสังคม

Soft Power ไทย
ไปไหนระดับโลก (ได้หรือไม่) ?

#The rise
of TikTok

The Rise and Decline of
Marvel Cinematic Universe :
เราเบื่อหนังมาเวลกันรึยัง ?

Existential Crisis &
Existentialism
ชีวิตที่ไม่มีความหมาย

PM2.5 กฎหมาย และสิทธิที่จะ
หายใจอากาศสะอาดอันไม่ควร
ถูพรากไปจากผู้ใด

Questioning Justice:
ความถูกต้องอยู่ข้างใคร

ชายแท้ ร่องรอยปีศาจ
ใต้เงาความเป็นชาย

No land for the poor :
เมืองเอื้อเอกชน
แต่คนจนถูกลอยแพ

ทำความเข้าใจ "ตัวเสรีข้าม"
ใน "โรคข้ามเสรี"

Blackwashing & Whitewashing &
Racebending & Representation
เชื้อชาตินั้นสำคัญไฉน เมื่อตัวละครโปส
ถูกแปลงกายเพื่อความหลากหลายของสังคม

การศึกษา กฎหมาย ในไทย มาถูกทางแล้ว จริงหรือ ?

แม้ว่าการกฎหมายไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญหน้ากับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนจากการใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรม และเข้าไปพัวพันกับผลประโยชน์ทางการเมือง ส่งผลให้เกิดวิกฤติศรัทธาของวงการกฎหมาย แต่เป็นที่น่าแปลกใจอย่างยิ่งที่คณะนิติศาสตร์ยังคงเป็นหนึ่งในคณะที่ได้รับความนิยมและมีอัตราการแข่งขันที่สูงติดอันดับตลอดกาลตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

กระแสนิยมเรียนนิติฯ

จากข้อมูลของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อว.) และที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) ในรอบ Admission1 ปี พ.ศ. 2564 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีจำนวนผู้สมัครมากถึง 2,428 คน ถือว่าเป็นคณะที่มีอัตราการแข่งขันสูงเป็นอันดับที่ 6 แสดงให้เห็นคณะนิติศาสตร์ยังคงเป็นหนึ่งในตัวเลือกอันดับแรก ๆ ที่มีผู้สนใจอยากเข้าศึกษาต่อเป็นจำนวนมาก

จากการสำรวจตามเว็บไซต์ และเว็บบอร์ดต่าง ๆ ทำให้สามารถแยกเหตุผลในการเข้าศึกษาต่อในคณะนิติศาสตร์ โดยอาศัยปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยจากตัวเอง เช่น สนใจอยากเรียนรู้ในวิชากฎหมาย อยากสร้างสังคมที่ดี มีความยุติธรรม และยังไม่รู้ว่าตัวเองชอบอะไร
2. ปัจจัยจากครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด เช่น ครอบครัวอยู่ในแวดวงกฎหมาย ถูกบังคับให้เรียน และเรียนตามเพื่อน

3. ปัจจัยจากอาชีพ เช่น รายได้ดี มีความมั่นคง และการได้รับเกียรติ ถูกเคารพนับถือจากสังคม

จากเหตุผลข้างต้น ปัจจัยเรื่องอาชีพเป็นที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด สาเหตุอาจเกิดจากการเปิดเผยรายได้ในสายกฎหมายบางอาชีพ ซึ่งรายได้ของอาชีพนั้นเป็นจำนวนเงินที่สูงมากเมื่อเทียบกับสายวิชาอื่น ทำให้รายได้ของสายอาชีพกฎหมายเป็นสิ่งดึงดูดใจให้คนจำนวนมากเข้ามาเรียนในคณะนิติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ไม่มีเหตุผลใดที่ผิดหรือแย่ การตัดสินใจเลือกคณะเป็นอิสระของผู้เรียนไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม

คณะกฎหมาย คณะขายฝัน

จากเหตุผลในการเข้าศึกษาต่อในคณะนิติศาสตร์แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของนักศึกษาต่อคณะ ซึ่งคณะนิติศาสตร์เองก็พยายามสร้างภาพลักษณ์ให้การเรียนกฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์เพื่อย้ำความเป็นสูงสุด ละเมิดมิได้ของกฎหมาย

การสร้างภาพลักษณ์ดังกล่าวเปรียบเสมือนดาบสองคม มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี เช่น ทำให้นักศึกษาเห็นถึงความสำคัญและศรัทธาในการเรียนกฎหมาย ข้อเสีย เช่น ภาพลักษณ์ดังกล่าวเสมือนเป็นโซ่ตรวนที่ทำให้คณะนิติศาสตร์คงความ Traditional ในคณะไว้สูงมาก ทำให้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนทำได้ยาก ทั้งทำให้นักศึกษาที่ยังไม่มีประสบการณ์ชีวิตมาก ยึดกฎหมายเป็นศูนย์กลาง เสมือนว่าทุกสิ่งทั้งปวงอยู่ใต้อาณัติของกฎหมายคือความถูกต้อง

นอกจากนี้ยังมีการสร้างภาพลักษณ์ของบางกลุ่มอาชีพ เช่น อัยการ ผู้พิพากษา ว่าเป็นกลุ่มอาชีพที่รายได้ดี และได้รับความเคารพจากคนในสังคม ทำให้สังคมและผู้เรียนมองว่าอาชีพเหล่านี้คือจุดสูงสุดของการเรียนกฎหมาย

ทั้งที่ในความเป็นจริงกว่าจะประกอบอาชีพเหล่านี้ได้ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องใช้เวลาอยู่หลายปีถึงจะมีคุณสมบัติเพียงพอสมัครสอบได้ และกาสอบเข้าก็มีอัตราแข่งขันที่สูงมาก ทำให้หลายคนต้องใช้เวลาลายหลายปีกว่าจะประสบความสำเร็จ

ชีวิตหลังเรียนจบของผู้เรียนคณะนิติศาสตร์ส่วนใหญ่จึงต้องวนเวียนอยู่กับการอ่านหนังสือและสอบ จนกว่าจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทำให้ไม่มีโอกาสได้ใช้ชีวิตหลังเรียนจบเพราะต้องอุทิศเวลาและความพยายามทั้งหมดในการเตรียมตัว ทั้งยังเป็นปัญหาที่ทำให้ผู้ที่จะมาประกอบอาชีพอัยการและผู้พิพากษาในอนาคต กลายเป็นเป็นแค่คนที่เก่งในด้านวิชาการ แต่ไม่ได้เก่งในการใช้ชีวิต

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเศร้าที่บางคนก็ไม่สามารถทำตามหวังได้ ทำให้ต้องเสียเวลาหลายปีไปเปล่า ๆ อายุก็เพิ่มขึ้นประกอบกับไม่มีประสบการณ์ในการทำงานและใช้ชีวิตทำให้ยังหางานยาก สังคมควรหยุดมองว่าการเป็นอัยการ ผู้พิพากษาเป็นเป้าหมายสูงสุดของการเรียนกฎหมายได้แล้ว

โรงงานผลิตบัณฑิต

จากค่านิยมของการเข้าศึกษาต่อในคณะนิติศาสตร์ ทั้งการเรียนนิติศาสตร์ยังไม่จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เฉพาะในการเรียน จบประมาณสำหรับจัดตั้งคณะจึงไม่สูงมาก แค่เพียงมีห้องเรียน บุคลากร และอุปกรณ์ไม่กี่ชิ้นก็สามารถสอนได้แล้ว ทำให้ทั้งมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชนเปิดหลักสูตรนิติศาสตร์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้จำนวนบัณฑิตที่จบปริญญานิติศาสตร์เพิ่มเป็นจำนวนมากจนเกิดการล้นตลาด

ในไทย การเรียนกฎหมายสามารถเรียนได้ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ในบางสถาบันก็เปิดโอกาสให้นักเรียนในระดับมัธยมสามารถเข้ามาเรียนเก็บหน่วยกิตคณะนิติศาสตร์ได้ ต่างกับบางประเทศที่การเรียนนิติศาสตร์ต้องเป็นปริญญาใบที่ 2 (Second Degree) คือต้องเรียนจบปริญญามาก่อน 1 ใบ จึงสามารถเรียนต่อนิติศาสตร์ได้เป็นใบที่ 2 ระบบดังกล่าวทำให้นักศึกษามีความรู้เฉพาะทางด้านหนึ่งก่อนมาเรียนกฎหมายเกิดเป็นข้อเปรียบเทียบกับเห็นได้ชัดกับประเทศไทยที่ผู้เรียนเพิ่งเรียนจบมัธยมทำให้มุมมองทางกฎหมาย สังคม และความยุติธรรม อาจยังไม่กว้างมากนัก ประกอบกับการเรียนในมัธยมก็ไม่ได้สอนเกี่ยวกับกฎหมาย

และหล่อหลอมให้นักเรียนมีความเป็นผู้ใหญ่มากพอ ทำให้นักศึกษานิติศาสตร์ในไทยเสียเปรียบในเรื่องมุมมองและวิธีในการเรียนวิชากฎหมาย

ที่สำคัญการเรียนการสอนนิติศาสตร์ในไทยอาจไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร เพราะจำนวนนักศึกษาที่มีมากเกินไปสวนทางกับจำนวนบุคลากรในคณะนิติศาสตร์ และหลักสูตรที่มุ่งเน้นที่การผลิตบัณฑิตเพื่อให้ออกสู่ตลาดแรงงานมากที่สุด เพื่อแข่งแย่งพื้นที่ให้มหาวิทยาลัยของตนได้รับความสนใจในวงสังคม ทำให้บัณฑิตที่ถูกผลิตออกมาไม่เข้าใจถึงแก่นแท้ของการเรียนกฎหมายอย่างแท้จริง แค่เพียงสามารถสอบผ่านการวัดผลระหว่างเรียนได้ก็ถือว่าจบมาอย่างมีคุณภาพแล้ว

โรงเรียนเตรียมเนติฯ

ศาสตราจารย์กิตติคุณ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แสดงความคิดเห็นต่อวงการศึกษากฎหมายไว้ว่า

"ปัญหาของการศึกษานิติศาสตร์ในประเทศไทยคือ ทุกมหาวิทยาลัยหวังแต่ผลิตบัณฑิตของตัวเองให้ทำงานได้มากที่สุด ตลาดใหญ่ที่สุดและ traditional มากที่สุด คือตลาดอัยการ, ผู้พิพากษา, ทนายสาววิชาชีพนี้มีอะไรคุ้มครับ เนติบัณฑิตยสภา เพราะฉะนั้นหลักสูตรของมหาวิทยาลัยจึงเลียนแบบหลักสูตรของเนติบัณฑิตยสภา ร้ายไปกว่านั้นเอาอาจารย์ชุดเดียวกันมาสอนทั้งที่เนติฯ, จุฬา, ธรรมศาสตร์"

จากความคิดเห็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของหลักสูตรที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อเตรียมตัวสำหรับการประกอบอาชีพบางอาชีพ กลายเป็นวิชาชีพครอบงำวิชาการ มีคำกล่าวว่าการเรียนนิติศาสตร์ก็เหมือนโรงเรียนเตรียมเนติฯ เพราะหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาสามารถเรียนเนติฯต่อได้ ทั้งในวงการกฎหมายยังมีความเชื่อว่าผู้ที่สอบผ่านชั้นเนติฯคือผู้มีความสามารถทางกฎหมาย จนกลายเป็นค่านิยมที่นักศึกษาหลังเรียนจบปริญญานิติศาสตร์จะต้องเรียนเนติฯต่อ ค่านิยมดังกล่าวยิ่งทำให้ปัญหาเรื่องความรู้คุณภาพของหลักสูตรคณะนิติศาสตร์ของสถาบันบางแห่งถูกมองข้าม โดยผลกระทบในการประเมินคุณภาพของผู้เรียนไปที่การสอบในชั้นเนติฯ แทน ค่านิยมดังกล่าวจึงส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ตั้งแต่หลักสูตรการเรียน ตัวผู้สอน และตัวผู้เรียน

LAW SCHOOL SCAM

เน้นท่องจำ ไม่เน้น เข้าใจ

ด้วยเหตุที่หลักสูตร
นิติศาสตร์อยู่ภายใต้
อิทธิพลของเนติฯ
ส่งผลให้การเรียนไม่ต่างไป
จากการเรียนในชั้นเนติฯ
ซึ่งเน้นการท่องจำตัวบท และ

แนวคำวินิจฉัยของศาลในคดีต่าง ๆ โดยไม่ให้ความสำคัญต่อ
กระบวนการทำความเข้าใจถึงหลักกฎหมาย และเจตนารมณ์
ของกฎหมายนั้น คนที่เก่งจึงหมายถึงคนที่ท่องจำเก่ง
นักศึกษานิติศาสตร์จึงเน้นท่องจำเพื่อนำมาใช้สอบให้ผ่าน ๆ
ไป โดยที่อาจจะไม่ได้เข้าใจเนื้อหาเหล่านั้นเลย กลายเป็นแค่คนที่
รู้ในกรอบแคบ ๆ เท่าที่เรียนมา

การตีความและใช้กฎหมายแบบนิติอักษรศาสตร์ก็เป็นหนึ่ง
ในปัญหาเรื่องจริงในการเรียนกฎหมาย นิติอักษรศาสตร์คือ
การตีความและใช้กฎหมายแบบตีความตามตัวอักษรยึดตาม
ตัวบทเป็นหลัก โดยไม่ได้มองถึงเจตนาที่แท้จริง และสิ่งที่มา
ตรานั้นต้องการปกป้องโดยแท้ ซึ่งบางครั้งแนวคำพิพากษาก็
ขัดกับหลักจิตสำนึกของมนุษย์ทั่วไปแต่ก็ไม่เคยถูกตั้งคำถาม

หลักดังกล่าวไม่เพียงปรากฏแค่ในการเรียนของคณะนิติศาสตร์
เท่านั้น แต่ในวงการกฎหมายเองก็ปรากฏหลักการนี้ด้วยเช่นกัน
ทั้ง ๆ ที่หัวใจของนิติศาสตร์คือความยุติธรรม แต่นักกฎหมาย
กลับไม่เข้าถึงหลักการสำคัญดังกล่าว นักกฎหมายจึงไม่ต่าง
อะไรกับหุ่นยนต์ไร้ชีวิตเลย

หลักสูตรปัจจุบันอาจเป็น ทางตันของ วงการกฎหมายไทย

การที่นักศึกษาไม่ได้มีความเข้าใจในวิชานิติศาสตร์อย่าง
แท้จริงอาจทำให้องค์ความรู้ใหม่ ๆ ในวงการกฎหมายน้อยลง
ไปเรื่อย ๆ เนื่องจากการเข้าใจถึงศาสตร์ตั้งแต่ที่มาเป็นสิ่งที่
สนับสนุนให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ตั้งคำถาม และเคลื่อนไหว
ในทางวิชาการต่อไป เป็นที่น่าเศร้าที่การเรียนการสอน
กฎหมายไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนแบบวิเคราะห์นัก

เพราะไม่ได้เป็นองค์ประกอบที่ทำให้นักศึกษากลายเป็นคน
เก่งตามค่านิยมกระแสหลักของวงการกฎหมายไทย

ปัจจุบันหลายสถาบันได้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้นักศึกษา
เรียนรู้ตั้งแต่หลักพื้นฐาน ทฤษฎี และความเป็นมาของ
กฎหมายมากขึ้น เช่น เพิ่มวิชาเกี่ยวกับทฤษฎีกฎหมายลงใน
หลักสูตรเป็นวิชาบังคับและวิชาเลือก อธิบายหลักการเกี่ยว
กับกฎหมายควบคู่ไปกับตัวบท เป็นต้น

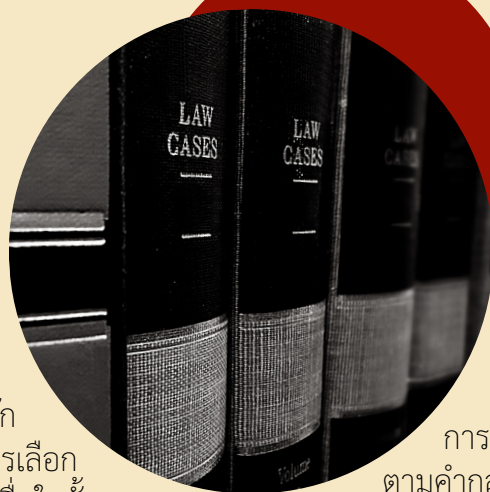
อย่างไรก็ตามการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนดังกล่าว
เกิดขึ้นแค่เพียงในมหาวิทยาลัยที่มีความพร้อมทางวิชาการ
เท่านั้น ในมหาวิทยาลัยและสถาบันบางแห่งที่เปิดหลักสูตร
นิติศาสตร์ตามกระแสโดยปราศจากการเตรียมตัว จึงยังมี
ลักษณะเหมือนโรงเรียนเตรียมเนติฯ ดังเดิม ประกอบกับ
ทัศนคติและวิธีในการสอนของผู้สอนก็เป็นส่วนสำคัญในการ
เรียนการสอนวิชานิติศาสตร์ แม้หลักสูตรจะเปลี่ยนแต่ผู้สอน
ยังเป็นคนเดิมก็ไม่อาจปรับปรุงหลักสูตรได้ตามความคาดหวัง

กฎหมายไม่อาจอยู่ได้ เพียงลำพัง

การใช้กฎหมายในคดีจริงมีการเกี่ยวพันกับ
ศาสตร์อื่น ๆ ไม่ได้ใช้เฉพาะเพียงความรู้
ทางกฎหมายเท่านั้น ความรู้ทางกฎหมาย
อย่างเดียวจึงไม่เพียงพออีกต่อไป แต่ในไทย
นักศึกษานิติศาสตร์ยังขาดความรู้ในศาสตร์
อื่น เพราะมุ่งเรียนเฉพาะวิชาในสายนิติศาสตร์
มาตลอด แคววิชาในคณะก็เยอะและเรียนหนัก
มากแล้ว ประกอบหลักสูตรที่ไม่มีอิสระในการเลือก
ลงวิชาในคณะอื่น ยิ่งทำให้การเรียนรู้ศาสตร์อื่นในรั้ว
มหาวิทยาลัยของนักศึกษานิติศาสตร์เป็นไปได้ยากมากขึ้น

นักศึกษานิติศาสตร์จึงมีความรู้แคบ ๆ แคเฉพาะที่เรียน ทำให้
เกิดปัญหาการใช้กฎหมายอย่างไม่เหมาะสม และขาดทักษะ
ในการนำกฎหมายมาปรับใช้กับศาสตร์อื่น นักศึกษาบางส่วน
ยึดกฎหมายเป็นศูนย์กลาง เชื่อว่าทุกสิ่งที่ถูกบัญญัติไว้คือ
ความถูกต้องจนขาดการมองโลกในแง่มุมอื่น และขาดความ
เห็นอกเห็นใจผู้คน

ในต่างประเทศการเรียนกฎหมายต้องเป็นไปควบคู่กับการ
ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่การบัญญัติกฎหมาย เช่น
การทำวิจัย การเก็บสถิติ เป็นต้น แนวทางดังกล่าวใน
ประเทศไทยแทบจะไม่สนใจ และหากจะปรับก็จะเป็นความ
ยากลำบากเพราะต้องนำหลักคณิตศาสตร์หรือสถิติศาสตร์ซึ่ง
เปรียบเสมือนยาเบื่อของนักศึกษานิติศาสตร์มาใช้

กฎหมายต้อง ตามสังคมให้ทัน

กฎหมายไม่ได้มีความหมายตายตัวตามที่บัญญัติเอาไว้เพียง
อย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการตีความภายใต้ขอบเขตของ
กฎหมาย การตีความขึ้นอยู่กับความเข้าใจและทัศนคติของ
คนนั้นว่าต้องการจะใช้กฎหมายไปในทางใด แต่ต้องไม่ตีความ
จนเกินกรอบ หรือใช้ช่องโหว่กฎหมายหาประโยชน์ นักศึกษา
กฎหมายจึงไม่ควรเน้นเรียนตามตัวบทมากเกินไป จนขาด
ความสามารถในการตีความให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริง

ปัจจุบันสังคมกำลังเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็วทำให้คดีความ
ที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ในบางครั้งกฎหมายที่มี
อยู่ก็ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ นักกฎหมายยิ่งจำเป็นต้องรู้
ลึกและรู้กว้าง สามารถที่จะใช้ศาสตร์ในวิชาอื่นมา
ประยุกต์กับกฎหมายเพื่อไล่ตามความเปลี่ยนแปลง
ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมให้ทัน

สิ่งที่หลักสูตรนิติศาสตร์ในไทยสอนใน
ชั้นเรียนส่งผลให้นักศึกษาไม่สามารถ
ยืนหยัดจากแนวคิดและความเชื่อของ
ตัวเองได้ เนื่องจากไม่ได้มีการสอนที่
คำนึงถึงการเสริมสร้างความเป็นปัจเจก
ของแต่ละบุคคล ทำให้นักศึกษากฎหมาย
หัวอ่อน คล้อยตามแนวคิดที่เรียนมาและ
ไร้พลังที่จะเปลี่ยนแปลงระบบยุติธรรมใน
ปัจจุบัน

การเรียนกฎหมายยังคงเป็นสิ่งที่จำเป็น
ตามคำกล่าวที่ว่าที่ใดมีสังคมที่นั่นย่อมมีกฎหมาย
ตราบเท่าที่สังคมยังคงอยู่ก็ต้องมีกฎหมายเสมอ นักกฎหมาย
ยังคงมีบทบาทสำคัญ และจำเป็นต้องคงอยู่พร้อมรับ
กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังนั้น ยิ่งนักกฎหมายมีคุณภาพมากเท่าใด สังคมก็ยิ่งมีโอกา
สที่จะพัฒนามากขึ้นเท่านั้น การเรียนการสอนของหลักสูตร
นิติศาสตร์จึงต้องปฏิรูปให้ว่าที่นักกฎหมายในอนาคตมี
คุณภาพ เตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้
ได้ตลอดชีวิต ที่สำคัญต้องมองผู้เรียนเป็นปัจเจกบุคคล
ไม่ใช่เครื่องมือในการหาพื้นที่ยืนทางสังคมให้กับสถาบัน

เรื่อง : อภิญญา วัชรพิบูลย์
พิสูจน์อักษร: ศิริณัฐา ปินพงษ์
ภาพ: ศลิษา จุฬวรรณสุทธิ

แหล่งอ้างอิง

Thai Law Academy. (2561). เรียนกฎหมายไปทำไม (Why Study Law?). กรุงเทพฯ: Thai Law Academy.

กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. (ม.ป.ป.). นิติศาสตร์ต้องรอด !. The 101.World. <https://www.the101.world/law-must-survive/>

ประชาชาติธุรกิจ. (19 เมษายน 2565). ส่อง 10 อันดับ คณะที่เด็กรุ่นใหม่เลือกเข้าเรียนมากที่สุด. ประชาชาติธุรกิจ ออนไลน์. <https://www.prachachat.net/education/news-912943>

ผศ.ดร.อานนท์ สักดิ์วรวิชัย. (29 พฤษภาคม 2562). การเรียนการสอนกฎหมายในประเทศไทยมาถูกทางหรือไม่ ?. MGR ONLINE. <https://mgronline.com/daily/detail/9620000050977>

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (ม.ป.ป.). น่ายาวิชานิติศาสตร์ไทย. มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. <http://midnightuniv.tumrai.com/midnightweb222/newpage08.html>

alpha male

อะไรกันคือความเป็นชาย

“ผู้ชาย”

พอเห็นคำนี้คุณนึกถึงอะไร? ความแข็งแรง? ความเป็นผู้นำ? ความกล้าหาญ? หรือคุณนึกถึงสภาพสังคมในปัจจุบันที่มองว่าความเป็นชายไม่จำเป็นต้องเป็นตามชนบทที่กล่าวมาเพราะมันเป็นพิษภัย ไม่ว่ามุมมองต่อคำดังกล่าวของคุณจะเป็นเช่นไร วันนี้ผู้เขียนจะขอพาผู้อ่านเข้าไปสู่โลกของแนวความคิดที่ว่าความเป็นชายดังชนบทธรรมเนียมที่ผ่านมาเป็นเรื่องของธรรมชาติและเป็นอุดมคติที่เหล่าผู้ชายควรไฝหา ทั้งยังมุมมองของกลุ่มคนที่มีความคิดดังกล่าวต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการสตรีนิยมในปัจจุบัน รวมไปถึงอันตรายจากการพยายามพัฒนาตนเองไปสู่อุดมคติดังกล่าว

“Alpha male”

การแบ่งชนชั้นความเป็นชายที่ถอดแบบมาจากพฤติกรรมสัตว์ คำว่า “Alpha” เริ่มต้นถูกใช้ในวงการชีววิทยา เพื่อจัดลำดับชนชั้นของสัตว์ต่าง ๆ โดยเป็นคำที่ใช้เรียกสัตว์ที่มี ลักษณะเด่นในกลุ่มและเริ่มมีการใช้คำดังกล่าวในงานวิชาการเมื่อ ปี ค.ศ. 1921 คำข้างต้นเริ่มเป็นที่รู้จักเมื่อนายรูดอล์ฟ เซงเคล ได้มีผลงานตีพิมพ์เกี่ยวกับการรวมฝูงของหมาป่าที่ว่าด้วยเรื่องของหมาป่าเพศผู้สู้กันเพื่อการขึ้นมาเป็นผู้นำของฝูง หรือ “Alpha Wolf Theory” ซึ่งต่อมานายเดวิด เมค นักวิจัยอาวุโสจากสำนักงานสำรวจทางธรณีวิทยาของสหรัฐอเมริกา ก็ได้ตีพิมพ์หนังสือซึ่งจะทำให้แนวคิดดังกล่าวโด่งดังเป็นอย่างมาก แม้นายเดวิดจะออกมายอมรับว่าแนวคิดข้างต้นเป็นความเข้าใจที่ผิดเพราะพฤติกรรมการรวมฝูงของหมาป่าในธรรมชาติไม่ได้เกิดจากการต่อสู้กันของตัวผู้ แต่เป็นการที่หมาป่าปกป้องลูกหมาป่าของตนเอง ในขณะที่หมาป่าตัวผู้จะสู้กันเพื่อแย่งกันเป็นหัวหน้าฝูงในกรณีของการทดลองปิดเท่านั้น ดังนั้น นายเดวิดจึงพยายามหยุดการตีพิมพ์หนังสือของเขา แต่ก็ไม่เป็นผล เพราะหนังสือเล่มดังกล่าวเป็นที่สนใจและได้รับผลตอบแทนเป็นอย่างดี ซึ่งนิยามดังกล่าวเริ่มถูกนำมาใช้กับมนุษย์เมื่อหนังสือ “Chimpanzee Politics” ของนายฟรานส์ เดอ วาล ซึ่งมีเนื้อหาเปรียบเทียบพฤติกรรมโดยตรงระหว่างมนุษย์กับลิงชิมแปนซีในฐานะ “Alpha male”

ที่มีความเป็นหัวหน้าฝูงหรือลักษณะทางกายภาพที่เห็นได้เด่นชัด เช่น ตัวใหญ่ที่สุดในฝูง ฯลฯ หลังจากนั้นคำดังกล่าวก็จะถูกใช้ในสังคมกันอย่างแพร่หลาย กลายเป็นคำที่มีความหมายถึงผู้ชายที่แข็งแกร่ง มีความเป็นผู้นำ ก้าวร้าว ดุดัน มีความโดดเด่น และเป็นลักษณะในอุดมคติ ในขณะที่ “Beta male” เป็นคำที่ใช้อธิบายลักษณะของชายที่มีความเรียบร้อยหรืออ่อนแอซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า Alpha male ตัวอย่างของการใช้คำนี้เป็นที่กล่าวถึงกันมากก็คือ การที่มีผู้สนับสนุนบางคนของนายโดนัลด์ ทรัมป์ อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ยกย่องให้เขาเป็น “Alpha male” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความนิยมของนิยามดังกล่าว แม้จะมีการยืนยันหลายต่อหลายครั้งว่าแนวคิด “Alpha male” ในมนุษย์นั้นเป็นเพียงวิทยาศาสตร์เทียมก็ตาม

Red pill & Blue pill: การตระหนักรู้ซึ่งความจริง?

“Taking the red pill” ประโยคนี้มาจากภาพยนตร์เรื่อง “เดอะ เมทริกซ์” โดยอ้างอิงมาจากการที่ตัวละครหลักอย่าง “นีโอ” จะต้องเลือกระหว่างยาเม็ดสีแดงและตื่นไปเผชิญกับโลกความเป็นจริง หรือ เลือดยาเม็ดสีฟ้าและอยู่กับความไม่รู้ต่อไป ประโยคนี้จะถูกนำไปใช้โดยพรรคริพับลิกันและอเมริกันชนฝั่งขวาซึ่งมีแนวคิดอนุรักษนิยมแปลความหมายได้ว่า การรับรู้ความเป็นจริงใหม่ที่ไม่เคยรับรู้มาก่อนและเชื่ออย่างรุนแรง รวมไปถึงมีการนำไปใช้ประกอบกับทฤษฎีสมคบคิดบางอย่างด้วย เช่น ความจริงเบื้องหลังเหตุการณ์ 9/11 ฯลฯ ทั้งนี้ประโยคดังกล่าวมักถูกใช้อย่างแพร่หลายในบริบทของการถกเถียงในเรื่องเพศ ตัวอย่างเช่น “Red pill community” หรือเครือข่ายในอินเทอร์เน็ตของกลุ่มผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับขบวนการสตรีนิยม โดยพวกเขามองว่าขบวนการสตรีนิยมกำลังทำลายรากฐานของสถาบันทางสังคมและเป็นอันตรายต่อเพศชาย อีกทั้งการกดขี่เพศหญิงก็เป็นมายาคติที่ทำให้เพศชายต้องถูกกดขี่แทนเสียเอง

มุมมองตรงนี้ทำให้ผู้ที่มีความเชื่อไปในทางเสรีนิยมมองว่าความคิดเหล่านี้เป็นแนวคิด “Misogynist” (ผู้เกลียดชังเพศหญิง) อย่างไรก็ตาม นายจอร์แดน ปีเตอร์สัน นักจิตวิทยาคลินิกที่มีชื่อเสียงจากความคิดเห็นทางการเมืองของเขา ก็ได้ให้ความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า กลุ่มคนที่มีความคิดเห็นดังกล่าวอาจจะไม่ได้ต่อต้านขบวนการสตรีนิยม พวกเขาอาจเพียงแค่ต่อต้านแนวคิดขบวนการสตรีนิยมที่รุนแรงซึ่งทำให้สังคมแบ่งฝ่ายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นคือเครือข่ายเหล่านี้มักแสดงความคิดเห็นอย่างรุนแรงจนเป็นที่สังเกตได้ว่าบางคนก็มีความคิดที่เกลียดชังเพศหญิงจริงๆ ไม่ใช่เพียงแค่ไม่พอใจกับขบวนการสตรีนิยมที่รุนแรง

การหาประโยชน์ จากผู้ที่ลึบสน: คนดัง “Alpha male”

เหล่าชายที่ต้องการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะในทางสังคม ภาพลักษณ์ หรือความสัมพันธ์ ส่วนหนึ่งเลือกที่จะหาคำแนะนำจากอินเทอร์เน็ต บุคคลสาธารณะในโลกอินเทอร์เน็ตจึงเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่ผู้ชายหลาย ๆ คนพร้อมที่จะรับฟังเพื่อมาปรับใช้กับตนเอง ถ้าหากว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นบุคคลที่มีความคิดและการกระทำที่มีเหตุผลก็คงจะไม่มีปัญหาอะไร แต่บุคคลสาธารณะบางคนที่มีแนวคิดสุดโต่งในความเป็นชายหรือมีแนวคิดแบบ “Red pill” ย่อมจะเป็นแบบอย่างที่ไม่อันตรายเป็นแน่ ตัวอย่างเช่น แอนดรูว์ เทต อดีตนักกีฬาฟิสิกส์ที่ผันตัวมาเป็นบุคคลสาธารณะในโลกอินเทอร์เน็ตที่มีชื่อเสียงจากการพูดสร้างแรงบันดาลใจด้วยบุคลิกภาพที่เฝื่องวาง มีความมั่นใจ รูปลักษณ์ภายนอกที่ดูดี พร้อมวิถีชีวิตที่ดูหรูหรา และการแสดงความคิดเห็นในเชิงเหยียดเพศอย่างชัดเจนไม่อ้อมค้อม เช่น ถ้าเขาช่วยผู้หญิงจากอันตราย ผู้หญิงคนนั้นเป็นหนี้ชีวิตเขาทั้งชีวิตทันที? ซึ่งแม้คนส่วนใหญ่จะรู้สึกได้ว่า “หมอนี้มันทำบ้าอะไรของมันอยู่” แต่ความเป็นจริงก็คือคนจำนวนไม่น้อยเลยที่เห็นด้วยและรู้สึกศรัทธาในความคิดและตัวตนของ แอนดรูว์ จนมีลักษณะเหมือนกับลัทธิแห่งความเป็นชายเลยก็ว่าได้ แอนดรูว์ยังได้มีการสร้าง “Hustlers University” ซึ่งเป็นระบบที่เขาจะสอนให้ผู้ที่สนใจสมัครเข้ามารายเดือนด้วยจำนวนเงิน 49.99 ดอลลาร์สหรัฐหรือเป็นเงินไทยราวๆ 1,770 บาท รู้วิธีที่จะรวยแบบที่เขาเป็น ซึ่งความเป็นจริงในบทเรียนเหล่านั้นก็มักเป็นเรื่องพื้นฐานที่ทุกคนรู้กันอยู่แล้ว อีกทั้งการเรียนดังกล่าวยังมีลักษณะเป็นธุรกิจแบบพีระมิดซึ่งไม่ได้ทำให้ใครรวยจริงนอกจากคนที่อยู่บนยอดสุดของพีระมิดอย่าง แอนดรูว์ เอง แต่กระนั้นสาวกของเขาก็ยังเชื่อมั่นและลงสมัครเข้าเรียนกับเขา เห็นได้ว่าแนวคิด “Alpha Male” ที่เริ่มแพร่หลายในสังคมถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์กับเหล่าชายที่กำลังเผชิญกับช่วงเวลาแห่งความสับสนและปัญหาของตนเองซึ่งต้องการแสวงหาแนวทางในการเป็นคนที่ดีขึ้น แต่กลับส่งผลตรงกันข้ามและทำให้ชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นแย่ลงกว่าเดิมหรืออยู่กับที่ ซ้ำร้ายความคิดดังกล่าวยังสร้างความเชื่อที่ผิด ๆ ในเรื่องความเป็นชายและบ่มเพาะความเกลียดชังเพศหญิงซึ่งจะไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าพวกเขาได้รับการแนะนำถึงคุณลักษณะที่ควรพัฒนาในฐานะมนุษย์คนหนึ่งในรูปแบบที่ไม่เกี่ยวข้องกันมายาคติอย่าง “Alpha male”

เรื่อง : ธนพล สิริชอบธรรม
พิสูจน์อักษร: เฉมอเดีย
ภาพ: เทียนญาดา ศรีณย์ชล

อันดับมหาวิทยาลัยโลก

ธุรกิจการศึกษากับการคาดหวังของสังคม

เรียนต่อที่ไหนดี? ประโยคที่เชื่อว่าใครหลายคนคงเคยตั้งคำถามกับตัวเองในช่วงเวลาของการเลือกเข้ามหาวิทยาลัย การค้นหาคำตอบดังกล่าวคงไม่ยากนักหากเลือกศึกษาต่อมหาวิทยาลัยในประเทศ เพราะเราต่างคุ้นเคยกับความโดดเด่นและชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยในประเทศกันอยู่แล้ว แต่หากเลือกศึกษาต่อต่างประเทศละ นี่คงเป็นคำถามที่ทำให้ทนายพอสสมควร โดยหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจเลือกมหาวิทยาลัยนี้ คงหนีไม่พ้น “อันดับมหาวิทยาลัย” ที่ถูกจัดขึ้นโดยองค์กรที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล

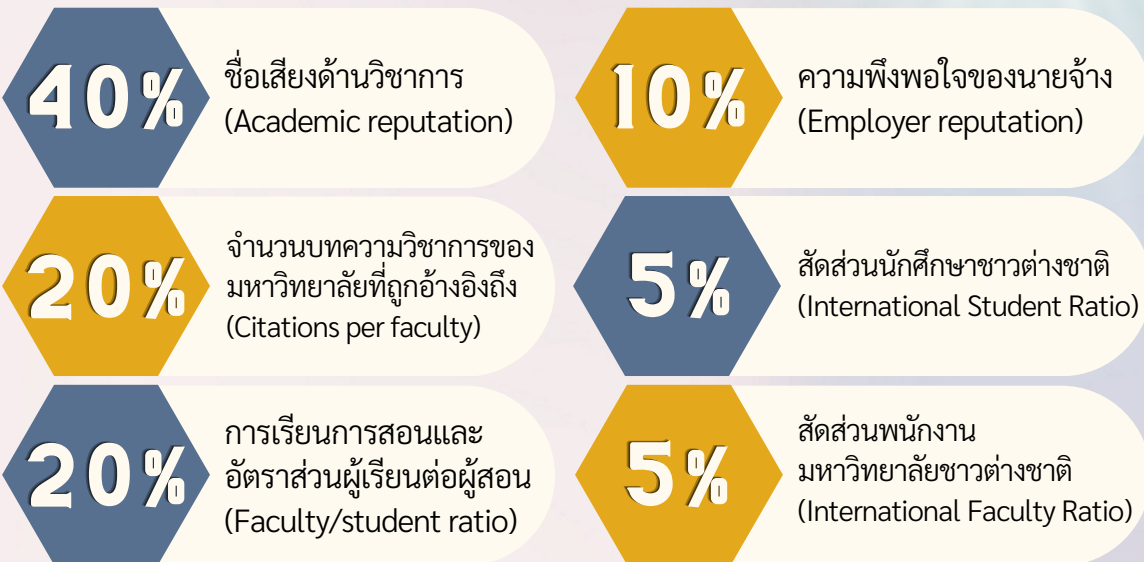
การจัดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก

การจัดอันดับมหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สมัครเข้ามหาวิทยาลัยมีข้อมูลเกี่ยวกับอันดับมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกมหาวิทยาลัย รวมทั้งทำให้กลุ่มอาจารย์หรือผู้แนะนำแนวทางการศึกษามีข้อมูลให้คำปรึกษาแก่นักเรียน นอกจากนี้ ยังทำให้อาจารย์หรือผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้รู้ถึงสภาพการทำงานของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นผลิตผลด้านการวิจัย ประสิทธิภาพของนักศึกษา การมีผลงานที่ถูกอ้างอิงหรือแม้กระทั่งชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการดำเนินงานของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

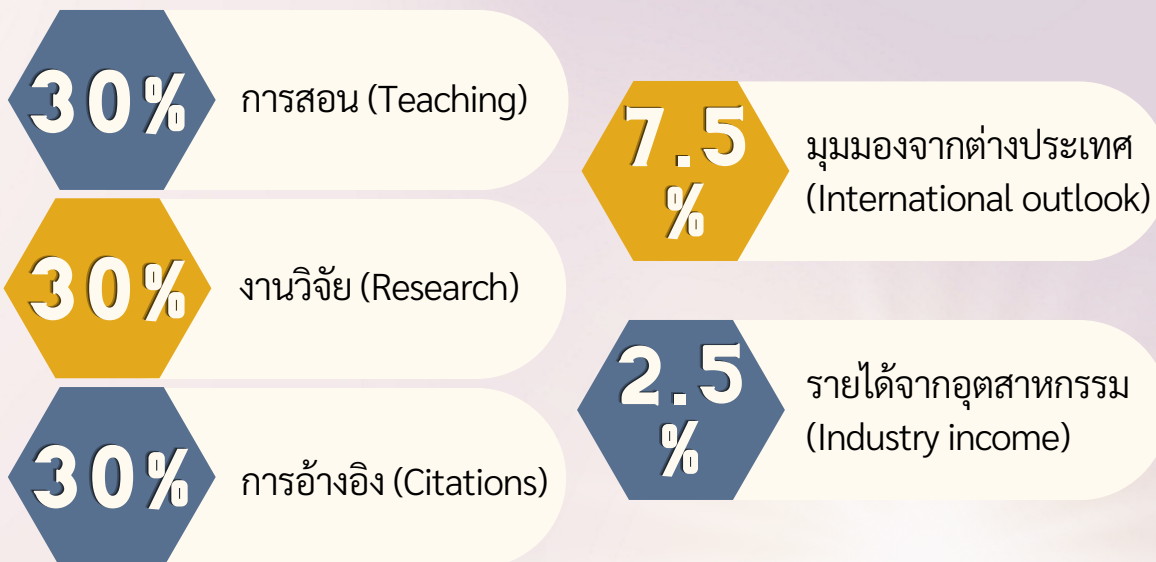
การจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลก เป็นการจัดอันดับมหาวิทยาลัยจากทั่วโลก โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่ตั้งขึ้นมาโดยองค์กรชั้นนำอันได้รับการยอมรับในระดับสากลด้านการศึกษา โดยจะเรียงลำดับจากลำดับที่ดีที่สุดลดหลั่นกันไป ในแต่ละปีจะมีผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยออกมาหลากหลายสถาบัน ซึ่งมีผลต่อการได้รับการยอมรับด้านชื่อเสียงและคุณภาพของมหาวิทยาลัย โดย 2 องค์กรจัดอันดับมหาวิทยาลัยที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลและผู้เขียนขอยกมาไว้ในบทความนี้ คือ Quacquarelli Symonds (QS) ของสหราชอาณาจักรและ Times Higher Education (THE) ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งทั้งสององค์กรมีเกณฑ์การจัดอันดับที่ต่างกันดังนี้

เกณฑ์การจัดอันดับของ Quacquarelli Symonds (QS)

เกณฑ์การจัดอันดับของ Times Higher Education (THE)

จากเกณฑ์การจัดอันดับของทั้ง 2 องค์กรข้างต้น เราอาจพอสรุปได้คร่าว ๆ ว่าการจัดอันดับของ QS นั้น จะเน้นหนักไปที่การเรียนการสอน การทำวิจัย บทความวิชาการ และผลตอบรับหลังเรียนจบเป็นสำคัญ ในขณะที่ THE ให้น้ำหนักไปกับงานวิจัยและบทความวิชาการเป็นหลัก

การจัดอันดับมหาวิทยาลัย กับธุรกิจการศึกษา

ในปัจจุบัน การจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลก ก่อให้เกิดการแข่งขันในธุรกิจด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดที่สุดคือกรณีของ มหาวิทยาลัยชั้นนำในสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรอย่าง กลุ่ม Ivy League และ Russell Group ที่มีรายได้จากนักศึกษาที่มาจากประเทศกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมากในแต่ละปีการศึกษา มหาวิทยาลัยในกลุ่มเหล่านี้มักแข่งขันกันด้วยการวิจัยและผลงานทางวิชาการอย่างเข้มข้น เพื่อพัฒนาอันดับตัวเองให้ดีขึ้นยิ่งกว่าปีที่ผ่านมา ภายใต้การอุดหนุนจากภาครัฐและเอกชน (endowment) ในขณะที่รัสเซีย เยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และสิงคโปร์เอง ก็กำลังพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อยกระดับมหาวิทยาลัยในประเทศให้เทียบชั้นกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก เพื่อหวังดึงดูดนักศึกษาต่างชาติให้เข้ามาเรียนในประเทศของตนมากขึ้น ส่วนเดนมาร์กและเนเธอร์แลนด์ ก็ได้ปรับปรุงกฎหมายเข้าเมืองเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกเข้าไปทำงานในประเทศของตนเช่นกัน

Yale
Brown
Harvard
Princeton
Dartmouth
Cornell
Columbia
Penn State.

อันดับมหาวิทยาลัยกับ ความคาดหวังของสังคม

การได้ตอบรับเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยไม่เป็นที่ใดก็ตามนั้น ถือเป็นความสำเร็จหนึ่งของชีวิต และหากเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกแล้ว ก็ย่อมเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้น การจัดอันดับมหาวิทยาลัยเพื่อวัดความยอดเยี่ยมของมหาวิทยาลัยทั่วโลกนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อความคาดหวังของคนในสังคมในฐานะของมาตรวัดคุณภาพของสถาบันการศึกษา โดยผลการจัดอันดับความยอดเยี่ยมของแต่ละมหาวิทยาลัย ก็แตกต่างออกไปตามเกณฑ์ของแต่ละองค์กรที่ได้กล่าวไปข้างต้น ซึ่งเราอาจพอสรุปผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกคร่าว ๆ จากทั้งสององค์กรได้ดังนี้

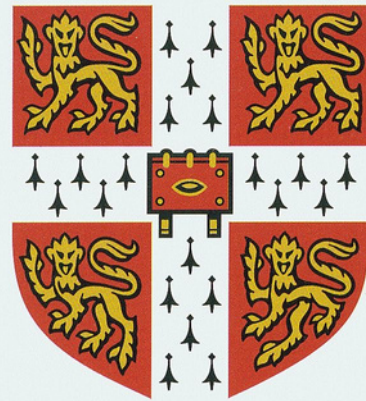
ผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกจาก QS World University Rankings ประจำปี 2023

- อันดับที่ 1 : Massachusetts Institute of Technology (MIT)
- อันดับที่ 2 : University of Cambridge
- อันดับที่ 3 : Stanford University
- อันดับที่ 4 : University of Oxford
- อันดับที่ 5 : Harvard University
- อันดับที่ 224 : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อันดับที่ 256 : มหาวิทยาลัยมหิดล
- อันดับที่ 601 - 650 : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- อันดับที่ 651 - 700 : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อันดับที่ 801 - 1000 : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผลการจัดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกจาก THE World University Rankings ประจำปี 2022

- อันดับที่ 1 : University of Oxford
- อันดับที่ 2 : California Institute of Technology (Caltech)
- อันดับที่ 3 : Harvard University
- อันดับที่ 4 : Stanford University
- อันดับที่ 5 : University of Cambridge
- อันดับที่ 601 - 800 : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- อันดับที่ 601 - 800 : มหาวิทยาลัยมหิดล
- อันดับที่ 801 - 1000 : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อันดับที่ 801 - 1000 : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- อันดับที่ 1001 - 1200 : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การจัดอันดับมหาวิทยาลัยนอกจากจะเป็นมาตรวัดคุณภาพของสถาบันการศึกษาแล้ว ยังมีผลต่อการจ้างงานบัณฑิตอีกด้วย หากผู้ว่าจ้างเชื่อว่ามหาวิทยาลัยที่อยู่ในลำดับต้น ๆ ของโลก สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพสำหรับการทำงานได้ ดังนั้น การจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงย่อมเพิ่มโอกาสในการทำงานที่ดีกว่า ยกตัวอย่างในกรณีของสหราชอาณาจักรที่กำลังออกวีซ่ารูปแบบใหม่ภายใต้ชื่อ High Potential Individual (HPI) ที่เปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จการศึกษาในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำ 50 อันดับแรกของโลก ที่ได้รับการจัดอันดับโดย QS World University Rankings, Times Higher Education World

CAMBRIDGE
UNIVERSITY PRESS

STANFORD

UNIVERSITY OF
OXFORD

University Rankings และ Academic Ranking of World Universities ได้เข้าทำงานในประเทศในระยะเวลา 2 ปี หรือ 3 ปี หากสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอก โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติหรือจดหมายจากผู้ว่าจ้าง เพื่อหวังดึงดูดบัณฑิตที่มีความสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงาน

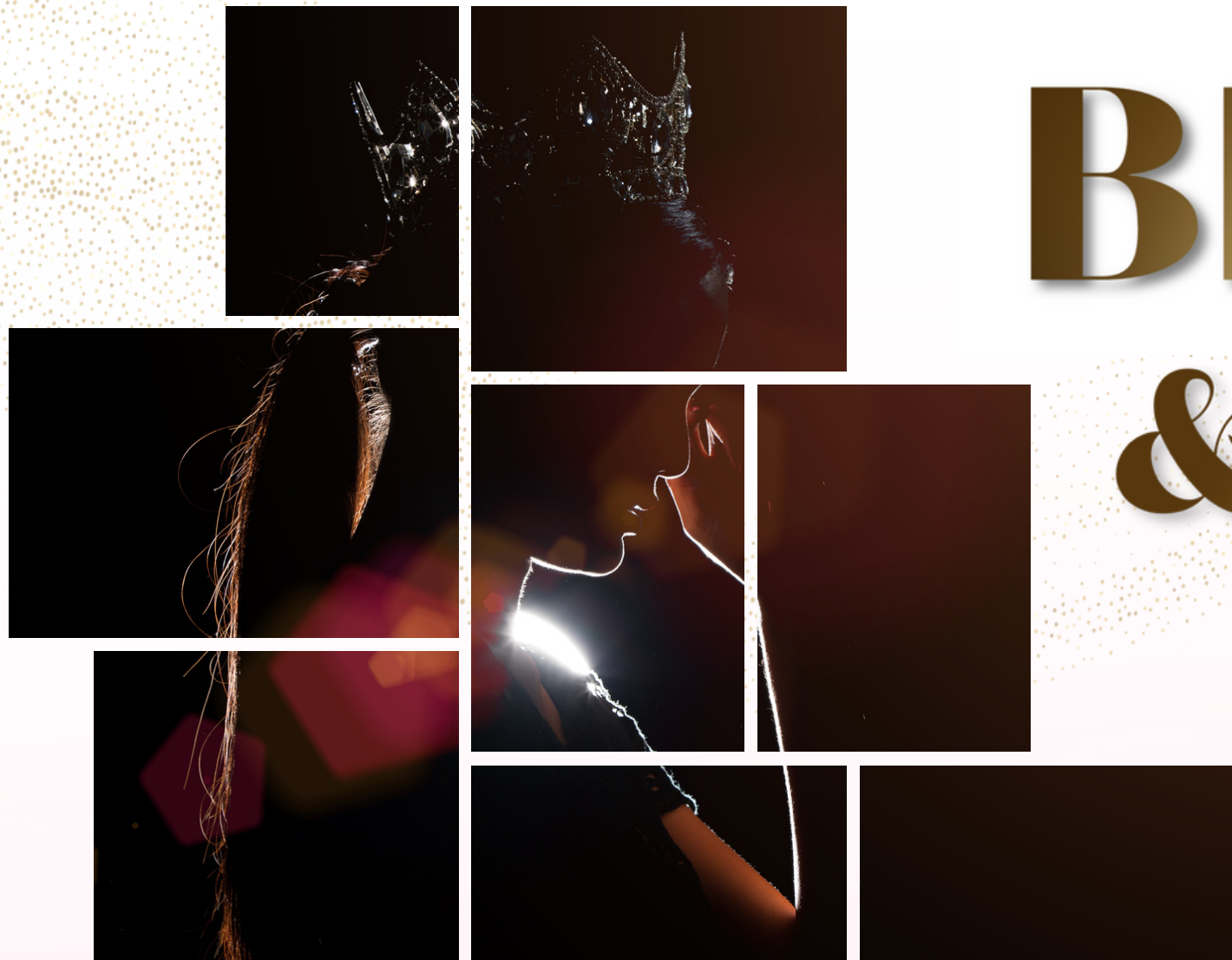
การจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกนั้น นอกจากจะเป็นตัวช่วยให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกมหาวิทยาลัยแล้ว ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของสถานศึกษาให้สูงขึ้น รวมทั้งยังแผ่อิทธิพลต่อภาคเศรษฐกิจ สังคม และความภาคภูมิใจของประเทศ ทั้งนี้ การพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลกนั้นจะต้องคำนึงถึงความต้องการของท้องถิ่นด้วย หากมุ่งแต่จะสร้างผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาให้เป็นมหาวิทยาลัยระดับโลกเพียงอย่างเดียวโดยไม่เหลียวแลความต้องการของท้องถิ่นเลย ก็ย่อมไม่ตอบโจทย์ของความเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำเอาเสียเลย

เรื่อง : ธนวัฒน์ แก้วกล้า
พิสูจน์อักษร: ชางวี ฐ
ภาพ: ฉัตรลดา ทำสุนา

แหล่งอ้างอิง

บริษัท จูรงกิจอนันต์. (2561). มหาวิทยาลัยระดับโลก : มุมมองการบริหาร. วารสารธุรกิจนิคม, 13(1), 87-96.
ปัทมาสน์ ชนระวิชชกร. (30 พฤษภาคม 2565). รัฐบาลอังกฤษเตรียมออกวีซ่าทำงานใหม่สำหรับบัณฑิตมหาวิทยาลัยระดับโลก หวังดึงดูดหัวกะทิเข้าตลาดแรงงาน. สืบค้น 8 สิงหาคม 2565, จาก <https://thestandard.co/worlds-top-graduates-get-new-uk-visa-option/>
กันต์ เอี่ยมอินทรา. (22 มิถุนายน 2562). สุดยอดมหาวิทยาลัยของโลก จัดอันดับปี 2020. สืบค้น 8 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/122460>
ณรงค์ ปรางค์เจริญ. (29 พฤษภาคม 2565). การจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกกับการพัฒนาการศึกษาของไทย. สืบค้น 8 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.posttoday.com/politic/columnist/684419>
Quacquarelli Symonds. (2022). QS World University Rankings. Retrieved 10 August 2022, from <https://support.qs.com/hc/en-gb/articles/4405955370898-QS-World-University-Rankings>
Times Higher Education. (26 August 2021). World University Rankings 2022: methodology. Retrieved 10 August 2022, from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2022-methodology>
Quacquarelli Symonds. (8 June 2022). QS World University Rankings 2023: Top global universities. Retrieved 10 August 2022, from <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2023>
Times Higher Education. (2021). World University Rankings 2022. Retrieved 10 August 2022, from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2022>

BEAUTY & the beef

“นางงามกับสารพัด
คำถามจากสังคม”

ใครบ้างไม่ชอบคนสวย? ใครบ้างไม่ชื่นชมคนหล่อ? คนหน้าตาดีทำอะไรก็ไม่ผิด? คำถามเหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่คนในสังคมมีคำตอบได้แตกต่างกัน แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า คนส่วนใหญ่ย่อมมีคำตอบตามบรรทัดฐานที่ถูกปลูกฝังกันมานาน เมื่อมนุษย์มิได้มองรูปร่างหน้าตาของมนุษย์ด้วยกันเป็นเพียงอวัยวะหนึ่ง แต่เป็นสิ่งสวยงามสร้างความพึงใจให้กับผู้พบเห็น ไปจนถึงหลงใหล เสน่หา และอาจนำมาซึ่งพลังอำนาจอันมหาศาลได้

ความสวยในประวัติศาสตร์ เป็นอย่างไร?

ในโลกของเราที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มนุษย์นิยมชมชอบความสวยงามของมนุษย์ในรูปแบบหนึ่ง ๆ เสมอมา โดยถึงแม้ความสวยของชนชาติหนึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับอีกชนชาติ แต่ก็จะมีรูปลักษณะบางรูปแบบที่คนในสังคมรับรู้กันเป็นวงกว้างได้ว่ามีความสวย ความหล่อ ความโดดเด่นกว่า

คนทั่วไป โดยชาวอียิปต์โบราณจะชอบหญิงสาวมีรูปร่างผอมบาง สะโพกเล็ก งามดำขลับ ชาวกรีกโบราณนิยมหญิงที่มีหัวคิ้วแทบจะชนกันหรือหญิงที่มีรูปร่างสมส่วน มีน้ำมีนวล ราวกับรูปปั้นเทพีวินัสนั่งงดงาม ชาวอิตาลียุคเรเนสซองส์มองว่าผู้หญิงที่มีหน้าผากกว้างคือคนสวย ในศตวรรษที่ 18 ชาวฝรั่งเศสพิสมัยสาวเจ้าเนื้อที่มีคางสองชั้น ในศตวรรษที่ 20 หญิงสาวนิยมใส่ Corset เพื่อให้เอวคอดกิ่ว จนส่งผลต่อสุขภาพในระยะยาว หรือในประเทศจีนมีประเพณีการงอเท้าหรือตัดเท้า เพื่อให้สวมรองเท้ารูปกล้วยที่เล็กจิ๋วได้ เพราะเป็นเครื่องบอกว่าเป็นคนสวย ยุค Roaring Twenties (1920s) หญิงหน้าอกแบน ฆมบ๊อบสั้นมีเสน่ห์เหลือล้น ยุค Golden Age Of Hollywood (1930s – 1950s) หุ่นนาฬิกาทราย ฆมบลอนด์ลอนสวยเก๋อย่าง ‘มาริลีน มอนโร’ คือที่สุดของความสวย และยิ่งยุคสมัยผ่านไป ค่านิยมด้านความสวยก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แม้แต่ปัจจุบัน คนทั้งโลกก็ได้คิดเหมือนกัน คนเกาหลียังนิยมหญิงสาวผิวขาวตาโตแก้มกลมน่ารัก ขณะที่ชาวตะวันตกนิยมสาวผิวแทนหุ่นเซ็กซี่เซ็กซี่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มาตรฐานความสวย หรือ Beauty standard นั้นไม่คงเส้นคงวา เปลี่ยนไปตามยุคสมัยจนสาว ๆ วิ่งตามเทรนด์กันไม่ทันเลยทีเดียว

(Marilyn Monroe)

ทำไมเราถึงชอบคนสวย?

บทความจากวารสาร Comparative Psychology และวารสาร Journal of Evolution & Human Behaviour บ่งชี้ว่า เมื่ออยู่ในเงื่อนไขของการทดลอง คนเราจะชอบใบหน้าที่มี ‘มีสมมาตร’ มากกว่า

มีการทดลองเกิดขึ้นโดยให้ทารกมองดูภาพของใบหน้าคนหลากหลายใบหน้า พบว่าทารกจะชอบคนที่มีใบหน้าสมมาตรมากกว่า ซึ่งคนที่ได้รับความนิยมจากเด็ก ๆ มากที่สุดในการทดลองที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 90 ก็คือ ‘เดนเซล วอชิงตัน’ ที่ใบหน้ามีสมมาตรสูงมาก และไม่ว่าจะเป็นทารกเชื้อชาติอะไร ก็มีแนวโน้มจะจ้องมองใบหน้าของ เดนเซล วอชิงตันมากกว่าคนอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าความชอบนี้มีได้เกี่ยวกับเชื้อชาติเลย นอกจากนั้น การทดลองในลิงก็ได้ผลลัพธ์เช่นเดียวกัน โดยนักวิทยาศาสตร์อธิบายปรากฏการณ์นี้ว่าใบหน้าที่มีสมมาตรนั้นเป็นผลมาจากสุขภาพที่ดีกว่า เป็นใบหน้าที่พัฒนามาจาก ‘ยีนที่ดี’ ทั้งยังต้องได้รับสารอาหารมากเพียงพอตั้งแตอยู่ในครรภ์ ซึ่งเอื้อต่อกระบวนการคัดเลือกทางเพศ (Sexual Selection) ที่คนเรามักจะคัดเลือกคนที่มีคุณลักษณะ

ทางพันธุกรรมที่ดี และได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเพื่อจะสืบพันธุ์นั่นเอง อย่างไรก็ตาม แต่ละบุคคลก็อาจจะมี ความชอบในรูปร่างหน้าตาไม่เหมือนกัน ซึ่งยากที่จะอธิบายได้ เอาเป็นว่าเราถูกใจใบหน้าใคร ก็มักจะชอบอยู่ใกล้ ชอบมอง เหมือนมองงานศิลปะที่สวยงามพาให้ชื่นใจ แต่การจะไปถึงขั้นสืบพันธุ์หรือสร้างครอบครัวนั้นก็ต้องประกอบด้วยหลายสิ่งหลายอย่าง ทั้งการพูดคุย ทศนคติ การปรับตัว ดังนั้นอาจเรียกได้ว่าการถูกดึงดูดด้วยความสวยหล่อเป็นเพียงก้าวแรก หรือส่วนหนึ่งของการสืบสายพันธุ์มนุษย์เท่านั้น

การประกวดนางงามเริ่มต้นจากอะไร?

อย่างทีกล่าวข้างต้นว่ามาตรฐานความสวยนั้นแตกต่างหลากหลายไปตามแต่ละพื้นที่ หรือแต่ละบุคคลด้วยซ้ำ เหตุใดจึงเกิดการประกวดเพื่อตัดสินว่าใครสวยที่สุด แล้วจะใช้เกณฑ์อะไรมาวัดได้ในเมื่อคนเราก็มองความสวยงามของคนไม่เหมือนกัน หรือจะต้องเอาไม้บรรทัดมาวัดความสมมาตร แล้วมันยุติธรรมแล้วหรือที่จะตัดสินความงามของบุคคลด้วยมาตรฐานที่คนในสังคมหนึ่ง ๆ สร้างขึ้นมาเท่านั้น ทั้งที่คนอื่น ๆ อาจจะสวยตรงตามมาตรฐานของคนในอีกสังคมก็ได้ คำถามเหล่านี้อาจจะยังไม่ได้เกิดขึ้นมากนักเมื่อตอนที่เริ่มประกวดนางงามแรก ๆ แต่ปัจจุบัน สังคมตั้งคำถามถึงการมีอยู่ของเวทีประกวดนางงาม เนื่องจากความงามที่คนยกย่องเชิดชู เริ่มจะทำลายกีดเซาะรากฐานของสังคม เพราะมีการนำความสวยงามภายนอกมาตัดสินนิสัยใจคอ สถานะทางสังคม หน้าตาที่ทำงาน และมีผู้ถูกปฏิบัติแตกต่างเพียงเพรหน้าตาที่ไม่ตรงตามาตรฐานสังคม คนจึงมองว่าเวทีประกวดนางงามก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการกดทับคนที่ ‘ไม่สวย’ ในสายตาของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น และเวทีนางงามควรรับผิดชอบค่านิยมผิด ๆ ที่ตนสร้างขึ้น หรือไม่ก็ยุบไปซะเลย จึงควรย้อนกลับไปมองว่าจุดเริ่มต้นของสงครามคนสวยนี้มาจากอะไรกันแน่

ย้อนกลับไปในช่วงทศวรรษที่ 1850 ได้มีการประกวดภาพถ่ายสาวงามในหนังสือพิมพ์ ต่อมาช่วงทศวรรษที่ 1880 ได้มีการประกวดสาวงามนุ่งผ้าอาบน้ำ แต่ก็ยังมิได้เป็นสาธารณะมากนัก จนกระทั่งในปี 1921 ใน Atlantic City, New Jersey เกิดการประกวดนางงามอย่างจริงจังเป็นครั้งแรกสู่สายตาชาวโลก ชื่อว่า ‘Inner-City Beauty’ เพื่อหาสาวงามในชุดอาบน้ำที่สวยงามที่สุด ละเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในช่วงวันหยุด

แรงงานของสหรัฐฯ ก่อนจะถูกพัฒนาให้เป็น Miss America Pageant ในอีก 20 ปีถัดมา หลังจากนั้นอิทธิพลของการประกวดนางงามก็เริ่มแผ่ขยายไปทั่วประเทศ ในมหาวิทยาลัยมีการประกวด Homecoming Queen และ May Day traditions และเมื่อถึงปี 1951 ผู้ชนะการประกวด Miss America ปฏิเสธที่จะสวมชุดว่ายน้ำในที่สาธารณะ บริษัท Pacific Mills เจ้าของชุดว่ายน้ำยี่ห้อ Catalina Swimwear จึงยุติการเป็นสปอนเซอร์ให้เวทีนี้ และตั้งเวที Miss USA ขึ้นมาเป็นระดับชาติ และตั้ง Miss Universe เพื่อค้นหาสาวงามจากทั่วโลก นอกจากนั้น ในปีเดียวกัน เวที Miss World ก็ถูกก่อตั้งขึ้นโดย Eric Morley จากฝั่งอังกฤษ โดยในช่วงปี 1960s ถือเป็นช่วงที่การประกวดนางงามเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นหญิงเลยทีเดียว และในปี 1996 Donald Trump ยังได้เข้าซื้อกิจการขององค์กร Miss Universe จนถึงปี 2015 ก่อนจะลงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ และได้ดำรงตำแหน่งในเวลาต่อมาอีกด้วย โดยบางส่วนมองว่าการประกวดลักษณะนี้ทำขึ้นด้วยมุมมองแบบ male gaze ตอบสนองความต้องการของผู้ชายที่อยากชมเรือนกายของหญิงสาวเท่านั้น และในการประกวด ต้องชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงให้ตรงตามเกณฑ์ที่เวทีต้องการ บางเวทีถึงกับให้ผู้เข้าประกวดเข้าไปยืนเทียบกระดานไม้ที่ถูกทำขึ้นเพื่อพิสูจน์ว่ามีความตรงตามมาตรฐานหรือไม่ด้วยซ้ำจึงจะเห็นได้ว่าจากจุดกำเนิดของการประกวดนางงามนั้น มีขึ้นเพื่อเชิดชูความงามภายนอกจริง ๆ

(Armi Kuusela, the first Miss Universe 1952)

นางงามยุคใหม่สวยใสไม่ไร้สมอง

แม้ว่าในยุคแรกนั้น นางงามจะตัดสินกันที่ความสวยงามของใบหน้า รูปร่าง เสื้อผ้าหน้าผม โดยไม่ได้ดูองค์ประกอบภายในใด ๆ แต่เมื่อเวทีประกวดนางงามก้าวผ่านยุคสมัยการใช้ความงามภายนอกเพียงอย่างเดียวก็มีความสามารถตัดสินผลได้แน่ชัด เพราะความสวยงามนั้นแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผู้มอง แม้นางงามเหล่านั้นล้วนมีรูปร่างหน้าตาตรงตาม Beauty standard ที่คนในสังคมมองร่วมกัน แต่ก็ยากที่จะตัดสินออกมาได้ชัดเจนเป็นตัวเลข จึงเริ่มมีองค์ประกอบอย่างอื่น เช่น การแสดงความสามารถพิเศษ การตอบคำถาม เพื่อช่วยตัดสินผล โดย Robin Ross Flemimg ผู้เป็นโปรดิวเซอร์ระดับสูงของเวที Miss California USA และ Miss Florida USA ก็ยังกล่าวว่า ตอนนี้เราตระหนักถึงความสวยที่มาจากพลังภายในที่ก่อให้เกิดความสวยงามอก ที่ต้องการความสามารถต่าง ๆ มากกว่าเพียงการแต่งหน้าทำผม การเหมารวมว่านางงามต้องสวยใสอย่างเดียวนั้นหมดไปแล้ว แต่เหมือนว่าสังคมจะยังมีได้ลบลภาพจำนี้ออกไป ปัจจุบันการประกวดหลายเวทีที่มีความยิ่งใหญ่ระดับโลก เช่น Miss Universe, Miss World, Miss America, Miss USA ก็ล้วนมีรอบตอบคำถามเพื่อทดสอบความรู้รอบด้าน ความตระหนักถึงปัญหาของสังคม หรือการมี Global mindset และทักษะการพูดของนางงามนอกเหนือจากความสวยและความสามารถในการเดินเฉิดฉายบนพรมแดง นอกจากนั้น ยังมีการสัมภาษณ์เบื้องหลังประวัติชีวิต หน้าตาที่ทำงาน และโครงการที่ทำเพื่อสังคม แสดงให้เห็นว่านางงามจะต้องงามทั้งภายนอกและภายใน มาพร้อมสติปัญญาและความใจกว้างโอบอ้อมอารี จึงลบลค่าสปรมะพที่ว่านางงามมีดีแค่สวยไปได้บ้าง อย่างไรก็ตามความสวยงามภายนอกก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยแรกที่เวทีประกวดพิจารณาอยู่

นางงามส่งเสริม Beauty standard และ Beauty privilege

เมื่อเวทีประกวดนางงามยังคงตามหาสาวสวยที่ภายนอกเป็นหลัก ประกอบกับในบางสังคม โดยเฉพาะประเทศไทย ที่นิยามคำว่าสวยยังค่อนข้างจำกัด การจัดเวทีประกวดเพื่อเชิดชูสาวสวยตรงตาม Beauty standard จึงถูกตั้งคำถามว่า เหมาะสมแล้วหรือไม่ รวมถึงการจัดประกวดความงามประเภทอื่น ๆ เช่น ดาวเดือนมหาวิทยาลัย หรือกิจกรรมที่ใช้รูปลักษณ์ภายนอกในการคัดเลือก เช่น คทากร ผู้นำเชียร์ ก็ล้วนถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสม การประกวดนางงามจึงยังถูกมองว่าผลิตซ้ำค่านิยมที่ทำร้ายผู้อื่น

สร้างความเจ็บปวดให้ผู้ที่ไม่ตรงตาม Beauty standard ที่ต้องถูกเยาะเย้ยล้อเลียน ถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม การประกวดนางงามยังสนับสนุน Beauty privilege เพราะการเป็นนางงาม ได้มีชื่อเสียง มีเงินทอง มีความนิยมมากมาย ได้รับการปฏิบัติอย่างให้เกียรติ ก็เพราะรูปร่างหน้าตาที่ตรงตาม Beauty standard ด้วย อย่างเช่นนางสาวไทยประจำปีพ.ศ. 2482 เรียม เพศยนาวิน ก็ได้โอกาสสานสัมพันธ์กับเอช.เอช. ชุตพัฒนรา ชามา ลูลลา อิล รายาแห่งรัฐเปอร์ลิส จากสหพันธรัฐมลายู จนได้รับการสถาปนาเป็น ‘รานีตวนกูมาเรียม’ (ภรรยาคนที่สอง) หรือแอนนา เสื่องามเอี่ยม Miss Universe Thailand คนล่าสุดประจำปีพ.ศ. 2565 ก็มีพื้นเพเป็นคนยากจน พ่อทำงานเก็บกวาดขยะ แต่สามารถขยับฐานะตนเองได้ด้วยความสวยที่มี ทำให้เกิดข้อครหาถึงคำตอบที่เธอกล่าวบนเวทีในการตอบคำถามว่า “ในภาวะปัจจุบันที่โลกของเราต้องเผชิญปัญหาใหญ่ทั้งจากผลกระทบทางสงคราม โรคระบาด ภาวะเศรษฐกิจถดถอยทั่วโลก ผู้คนตกอยู่ในภาวะท้อแท้สิ้นหวัง หากได้รับตำแหน่ง Miss Universe Thailand คุณจะวิธีส่งผลทางความคิดต่อผู้คนในโลกให้กลับมาสู่อีกครั้งอย่างไร?” โดยแอนนาตอบว่า “แอนนาอยากจะบอกว่า ไม่ใช่คุณคนเดียวที่เคยท้อแท้ แอนนาก็เป็นหนึ่งในนั้น แต่แอนนาอยากให้ทุกคนได้เรียนรู้ค่ะ เราสามารถเรียนรู้ที่จะปรับตัว เราล้มได้ เราก็ลุกขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้นไม่ว่าคุณจะทำอะไร สถานการณ์อะไร จงเชื่อมั่นในตัวเอง แอนนาทำได้ ทุกคนก็ทำได้ค่ะ” ทั้งที่แท้จริงนั้น คนที่อยู่ในฐานะทางการเงินที่ลำบากเหมือนเธอ แต่มิได้มีรูปร่างหน้าตาสวยตรงตาม Beauty standard เหมือนเธอ อาจจะใช้ความพยายามทั้งชีวิตไปอย่างสูญเปล่า ไม่มีวันก้าวพ้นมาจากโคลนตมเป็นดอกบัวพ้านน้ำเหมือนเธอได้เลย ดังนั้น เวทีนางงามโดยแท้แล้วนั้นเป็นอย่างที่ผู้คนกล่าวหาหรือไม่?

หากย้อนไปดูจุดกำเนิด ก็คงบอกได้ว่าเวทีนางงามนั้นขับเคลื่อน Beauty standard ในสังคมจริง เพราะมีการคัดเลือกโดยใช้มาตรฐานหน้าตา รูปร่าง สีสผิวที่ถูกมองว่าสวยในสมัยนั้น แต่เมื่อเวทีนางงามเดินทางผ่านกาลเวลาพร้อมกับพลวัตในสังคม จึงทำให้เกิดความหลากหลายทั้งในแง่ของเชื้อชาติ การศึกษา อาชีพ รวมถึงการยอมรับหญิงแปลงเพศด้วย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก็เริ่มส่งผลให้เวทีนางงามโอบรับความหลากหลายเหล่านั้นมาด้วย เช่น การเริ่มยอมรับคนผิวดำเข้ามาในการประกวด จนกระทั่งมีนางงามผิวดำจากอเมริกาที่มีเชื้อแอฟริกัน ‘Barber’ ได้ดำรงตำแหน่ง Miss Universe เป็นครั้งแรกในปี 2016 และต่อเนื่องในปี 2017 คือ ‘McCoullough’ อีกทั้งในปี 2019 เป็นครั้งแรกที่หญิงชาวแอฟริกันอเมริกันชนะการประกวดนางงามทั้ง

Miss USA, Miss Teen USA, Miss Universe และ Miss America และในปี 2020 Zozibini Tunzi ก็เป็นนางงามผิวดำที่ครองตำแหน่ง Miss Universe โดยเธอได้กล่าวคำพูดทิ้งท้ายที่สวยงามกินใจคนทั้งโลกไว้ว่า “I grew up in a world where a woman who looks like me, with my kind of skin and my kind of hair, was never considered to be beautiful,” (ฉันเติบโตมาในโลกที่ผู้หญิงที่ดูเหมือนฉัน ด้วยสีผิวและทรงผมอย่างฉัน ไม่เคยถูกมองว่าสวย “And I think that it is time that that stops today. I want children to look at me and see my face. I want them to see their faces reflected in mine.” (และฉันคิดว่ามันถึงเวลาที่ค่านิยมเหล่านั้นจะต้องหายไปได้แล้ววันนี้ ฉันต้องการให้เด็ก ๆ มองมาที่ฉันและเห็นใบหน้าของฉันสะท้อนความเป็นพวกเขา) นอกจากนี้ ในปี 2018 ‘Angela Ponce’ ก็เป็นผู้หญิงข้ามเพศคนแรกที่ได้มาร่วมการประกวด Miss Universe อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าเวทีประกวดนางงามมิได้ตอกย้ำมาตรฐานความงามที่มีในสังคม หากแต่ช่วยขยายกรอบทำให้ผู้คนเห็นความสวยงามรูปแบบอื่น ๆ และยอมรับเชิดชูว่าเป็นความงดงามเช่นกัน รวมถึงในการประกวด Miss Universe Thailand 2021 แอนชลี สก็อตแคมมิส ก็เป็นผู้ชนะการประกวดที่มีรูปร่างค่อนข้างใหญ่กว่ามาตรฐานความงามที่คนไทยยึดถือ เธอมากับแคมเปญ ‘Real-size beauty’ ที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงเห็นคุณค่าของตนเองไม่ว่าจะมีรูปร่างแบบใด จนทำให้เกิดกระแสปลูก

เร้าในสังคมเป็นวงกว้าง ผู้คนออกมาแต่งตัวอย่างมั่นใจมากขึ้น การวิพากษ์วิจารณ์รูปร่างของผู้อื่นกลายเป็นเรื่องเสียมารยาท และทุกคนมีสิทธิจะสวยที่สุดในแบบของตนเอง อาจจะเรียกได้ว่า เวทีนางงามทำให้ผู้คนเริ่มขบคิดเกี่ยวกับมาตรฐานความงามใหม่ และร่วมกันปรับแก้ ลด ละ เลิกมิให้ Beauty standard เป็นพิษต่อสังคมต่อไป

อย่างไรก็ดี ในตอนที่แอนชลีไปประกวดในเวที Miss Universe ต่อจากนั้น เธอได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักตั้งแต่วันที่รับตำแหน่ง MUT 2021 ว่าเธอรูปร่างใหญ่ อ้วน ไม่สมกับเป็นนางงาม และเมื่อเธอไม่ได้เข้ารอบ 16 คนสุดท้าย Miss Universe ทั้งที่ก่อนหน้านี้ประเทศไทยแทบไม่เคยหลุดจากรอบนี้เลย ทำให้คนที่ผิดหวังยิ่งตามเข้ามากระหน่ำซ้ำเติม บ้างก็บอกว่าเธอเป็นความน่าผิดหวังของประเทศไทย บ้างก็ไล่ให้เธอไปตาย แต่บางส่วนก็วิจารณ์ด้วยคำพูดสุภาพว่า การประกวดแต่ละอย่างมีมาตรฐานของมัน เช่น หากคุณประกวดร้องเพลง คุณก็ต้องเสียงเพราะ สิ่งเหล่านี้ยังย้ำชัดว่า สังคมไทยยังมีความเห็นที่แตกต่างมากในเรื่องของมาตรฐานความงาม จึงอาจจะต้องรอดูกันต่อไปในอนาคตว่า เวทีประกวดนางงามในครั้งต่อไปนั้นจะมีการขยายกรอบความงามเพิ่มขึ้นได้จริงหรือไม่ เพราะหากยังมีกรอบจำกัดทั้งในเรื่องส่วนสูง น้ำหนัก หรืออายุ ก็อาจจะยังลบข้อครหาที่ว่า เวทีนางงามนี้เองที่มีส่วนทำให้ Beauty standard และ Beauty privilege ยังฝังรากแข็งแกร่งในสังคม ไม่ได้เสียทีเดียว

นางงามกับผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ

หากมองจากต้นกำเนิดของการประกวดนางงามแล้วนั้น มิได้มีอะไรเกี่ยวข้องกับการเมืองมากนัก นอกจากถูกใช้เพื่อโปรโมทการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่เมื่อเวทีนางงามเริ่มขยายใหญ่ขึ้นสู่ระดับโลก การมีนางงามจากประเทศหนึ่ง ๆ ชนะการประกวดช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติ และดึงดูดผู้คนให้เข้ามาสนใจในความเป็นชาตินั้น ๆ เข้ามาเสพวัฒนธรรม ท่องเที่ยว หรือลงทุนมากขึ้น ทำให้การประกวดนางงามมิใช่เป็นเพียงเกมโชว์ธรรมดา ผลการประกวดนางงามจึงอาจมิได้มาจากการพิจารณาเพียงแค่ตัวนางงาม แต่ยังรวมไปถึงประเทศที่เธอกำลังเป็นตัวแทนด้วยว่าจะให้ผลประโยชน์แก่ผู้จัดแค่ไหน อย่างเช่นกรณีในปี 2015 ที่ ‘Steve Harvey’ พิธีกรในวันนั้นประกาศผลว่านางงามจากโคลัมเบียเป็นผู้ชนะ มงกุฎถูกสวมลงบนศีรษะของหญิงสาวแล้ว ก่อนจะกล่าวว่าประกาศผลผิด ผู้ชนะที่แท้จริงคือสาวงามจากฟิลิปปินส์ ‘Pia Alonzo Wurtzbach’ ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่าอาจมิใช่เพียงความผิดพลาดในการประกาศของพิธีกรหรือไม่ ซึ่งก็มีผู้ที่พยายามขุมเข้าไปที่ช่องผลตัดสินในการประกวดครั้งนี้ในมือของพิธีกรที่ในตอนแรกมิชื่อผู้ชนะเป็นมิสโคลัมเบีย หรือบางส่วนก็แอบเห็นว่ากระดาดผลประกาศนั้นดูเหมือนมีกระดาดมาปิดทับและมีคำว่าโคลัมเบียจาง ๆ ซ่อนอยู่ ทำให้ผู้คนต่างขบคิดกันว่า อาจเกิดการเปลี่ยนผลในภายหลัง โดยให้ฟิลิปปินส์ชนะไป เพราะมีผลประโยชน์ทางการเมืองต่อสหรัฐอเมริกา เจ้าของเวทีมาเกี่ยวข้อง โดยในการประกวดรอบนี้นั้นก็เน้นคำถามด้านการเมืองเสียด้วย ซึ่งเหตุผลที่ผู้คนวิเคราะห์รวบรวมมา ได้แก่ การที่ฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่ต้นตัวเรื่องนางงามมาก การที่นางงามฟิลิปปินส์ชนะการประกวดจะช่วยปลุกกระแสนางงามขึ้นมาได้ นอกจากนั้น ‘Donald Trump’ อดีตเจ้าของลิขสิทธิ์การประกวด Miss Universe ในช่วงจะไปก่อสร้างธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ในฟิลิปปินส์ จึงทำให้นางงามจากประเทศนี้เข้ารอบลึก ๆ บนเวที Miss Universe ติดต่อกันหลายปีก่อนหน้านี และเมื่อ Trump กำลังลงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐในขณะนั้น ผลประโยชน์ของประเทศจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยสหรัฐต้องการนำกำลังทางทหารไปตั้งฐานทัพในฟิลิปปินส์ และพล.อ.เกรกอรี่โอ คาตาปิง ประธานคณะเสนาธิการทหารร่วมของฟิลิปปินส์ได้เปิดเผยผ่านสื่อต่างประเทศ กรณีที่สหรัฐร้องขอการเข้าถึงฐานทัพฟิลิปปินส์กว่า 8 แห่งเพื่อสับเปลี่ยนกำลังทหาร เครื่องบิน และเรือตามยุทธศาสตร์ดุลอำนาจทางทะเลระหว่างมหาสมุทรแอตแลนติกกับแปซิฟิกให้เท่ากัน และเพื่อถ่วงดุลอำนาจของจีนที่กำลังขยายแสนยานุภาพทาง

ทหารในทะเลจีนใต้ โดยมีคำถามที่นางงามฟิลิปปินส์ได้รับว่า ‘คิดเห็นอย่างไร ถ้าสหรัฐจะไปตั้งฐานทัพในประเทศคุณ’ นางงามฟิลิปปินส์ตอบว่า เธอยินดีถ้าแขนรับ พร้อมปูพรมแดงรอ ซึ่งทำให้ชาวเน็ตแซวว่า มิใช่คำถามที่สมมติขึ้น แต่เป็นเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นจริง และส่งผลให้เธอได้คว้ามงกุฎไปในคืนนั้น หลายเสียงวิพากษ์วิจารณ์เธอว่า เธอพยายามทำทุกวิถีทางให้ได้มงกุฎโดยไม่สนเสียงคัดค้านจากคนในประเทศที่ไม่อยากให้สหรัฐมาตั้งฐานทัพเลยสักนิด

และเมื่อย้อนดูผลการประกวดในอดีตก็มีความเกี่ยวพันกับการเมืองเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นในยุคสงครามเย็น สหรัฐต้องการปิดล้อมจีนโดยใช้เกาะโอกินาวาเป็นฐานทัพเต็มรูปแบบ ปี 1959 ‘Akiko Kojima’ จากญี่ปุ่นจึงได้ตำแหน่ง Miss Universe เป็นนางงามจากทวีปเอเชียคนแรกที่ได้สวมมงกุฎจากเวทีนี้ โดยมีรองทั้ง 4 คนที่มาจากสหรัฐ บราซิล อังกฤษ และนอร์เวย์ ไม่มีนางงามจากประเทศที่ญี่ปุ่นเคยยึดครองสมัยสงครามด้วย และในการประกวดที่กรุงไทเปปี 1988 ผู้ครองตำแหน่ง Miss Universe คือ ‘ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก’ อีกทั้งรองอีก 4 คนก็เป็นสาวจากทวีปเอเชียถึง 3 คน คือ Miss Korea, Miss Hong Kong และ Miss Japan ทำให้ชวนสงสัยว่าปีนั้นสหรัฐต้องการส่งสัญญาณความเป็นมหาอำนาจในย่านเอเชียแปซิฟิกก่อนสิ้นสุดสงครามเย็นหรือไม่

ยิ่งไปกว่านั้น การส่งนางงามไปประกวดยังเป็นการสานสัมพันธ์ไมตรีกับชาติอื่น ๆ ในทางอ้อม ดังนั้น หากประเทศเจ้าภาพในปีนั้น ๆ มีประเด็นทางการเมืองอยู่ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้ประเทศอื่น ๆ ประเทศเหล่านั้นก็อาจแสดงออกเชิงสัญลักษณ์โดยการไม่ส่งนางงามเข้าประกวด เพื่อสื่อความหมายว่าไม่อยากจะสานสัมพันธ์ด้วยจนกว่าจะเกิดความพอใจก็ได้ เช่น ปี 2021 ที่ผ่านมา อิสราเอลเป็นเจ้าภาพจัดการประกวด ที่มีประเด็นความขัดแย้งในการแย่งชิงพื้นที่และความขัดแย้งทางศาสนากับชาวปาเลสไตน์ที่อาศัยอยู่ในเยรูซาเลมตะวันออก กาซา และเขตเวสต์แบงก์ โดยแอฟริกาได้ออกมาแสดงจุดยืนชัดเจนว่าสนับสนุนชาวปาเลสไตน์จึงไม่ส่งนางงามเข้าประกวด เนื่องจากเหตุการณ์นี้ทำให้ระลึกถึงเหตุการณ์อาชญากรรมของการแบ่งแยกสีผิวในแอฟริกาได้ และยังชื่นชมมาเลเซียและอินโดนีเซียที่ไม่ส่งนางงามเข้าประกวดเช่นกัน

เมื่อย้อนดูการประกวดนางงามของไทย มีการประกวดนางงามระดับชาติครั้งแรกในช่วงปีพ.ศ. 2477-2497 โดยเป็นกิจกรรมของทางราชการ ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อเฉลิมฉลองการมีรัฐธรรมนูญไทยฉบับแรก และประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐในยุคการปฏิรูปประเทศเพื่อเผยแพร่ระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลมอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการจัดงาน

(แอนชลี สก็อตแคมมิส Miss Universe Thailand 2021)

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2482 มีการเปลี่ยนชื่อเวทีจาก ‘นางสาวสยาม’ เป็น ‘นางสาวไทย’ โดยเป็นปีที่รัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 ในการเปลี่ยนชื่อประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับ ‘เชื้อชาติ’ ของคนในประเทศ ต่อมาการประกวดได้เว้นว่างไปเนื่องจากสงครามโลกจนกระทั่งปี พ.ศ. 2507 สมาคมนักเรียนเก่าวิชาวุธวิทยาลัยเป็นผู้จัดการประกวดแทนกระทรวงมหาดไทย แต่เมื่อถึงยุคสงครามเย็น ที่สหรัฐอเมริกา ผู้นำแนวคิดเสรีนิยม กับสหภาพโซเวียต ผู้นำแนวคิดคอมมิวนิสต์กำลังต่อสู้กันอย่างตึงเครียดผ่านการเผยแพร่แนวคิดและแผ่ขยายอำนาจของตนรวมถึงการทำสงครามตัวแทน สหรัฐอเมริกาก็เริ่มชักชวนประเทศพันธมิตรเข้าประกวดนางงามจักรวาล (Miss Universe) ซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ เพื่อสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจทุนนิยม และส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ นางสาวไทยจึงกลายเป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์ประเทศในระดับนานาชาติ และเอกชนก็เข้ามามีบทบาทในฐานะผู้จัดส่งนางงาม หรือเรียกว่าเป็นสปอนเซอร์ในการประกวด ทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจและการท่องเที่ยวอีกด้วย และก่อนจะไปประกวดระดับนานาชาติ นางสาวไทยจะได้รับพระราชทานคำแนะนำจาก สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ในเรื่องการเตรียมตนเองให้พร้อมด้วย ผู้ได้รับมงกุฎนางสาวไทย จึงไม่ได้แค่ประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐ แต่ยังต้องเป็นผู้ทำหน้าที่โฆษณาสินค้าที่ชื่อว่า ‘ประเทศไทย’ อีกด้วย และต่อมาในปี พ.ศ. 2543 มีเวทีเกิดใหม่คือ Miss Thailand Universe ที่เป็นก้าวแรกสู่การส่งนางงามไปประกวด Miss Universe โดยเฉพาะ ขณะที่เวที ‘นางสาวไทย’ ยังคงมีอยู่ แต่ไม่ได้เพื่อส่งนางงามไปประกวดระดับโลก ซึ่งทำให้ภาพของการส่งนางงามเพื่อเป็นภาพลักษณ์ของประเทศชาติ และส่งเสริมธุรกิจยิ่งชัดเจนขึ้น เกณฑ์ในการคัดเลือคนางงามก็ถูกกำหนดเพิ่มขึ้น เช่น ต้องมีการศึกษาไม่ต่ำกว่าชั้น ม.3 หรือเทียบเท่า ไม่ผ่านการสมรสหรือให้กำเนิดบุตรมาก่อน ต้องไม่เคยประกอบอาชีพหรือมีพฤติกรรมอันเป็นที่รังเกียจของสังคม ซึ่งมาจากบรรทัดฐานในสังคมที่เริ่มคาดหวังให้ตัวแทนระดับชาติต้องมีเพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตา สะท้อนว่านางงามมิใช่เพียงแค่เกมโชว์อีกต่อไป จึงนำมาสู่ปัญหาที่ว่า ตกลงแล้ววงการนางงามตั้งใจจะสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้หญิงแสดงพลังของผู้หญิง หรือเพียงแค่ทำเพื่อผลประโยชน์ของประเทศและองค์กรกันแน่

อีกประเด็นหนึ่งที่เป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง คือ เรื่องที่การถามคำถามนางงามในสมัยนี้ ล้วนมีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องหลายครั้งเป็นประเด็นอ่อนไหว

ที่อาจทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งในประเทศของนางงามเองและต่างประเทศ จึงมีผู้ตั้งคำถามว่า มีความจำเป็นเพียงใดในการให้นางงามพูดเรื่องการเมืองบนเวทีการประกวดที่อาจทำให้เกิดความแตกแยก และทำให้นางงามเองถูกโจมตีได้ โดย ‘นันทน์ภัทร เจิมจติธรรม’ คุรนางงามและหนึ่งในคณะกรรมการของ Miss Universe ได้กล่าวกับ BBC THAI ว่า "ดอกไม้จะมาพร้อมกับก้อนอิฐ คนที่อยู่ข้างเดียวกันกับคุณก็จะชื่นชมคุณอยู่แล้ว ส่วนคนที่อยู่อีกข้างหนึ่งย่อมไม่เห็นด้วย ดังนั้นเมื่อคุณเลือกข้างแล้ว คุณต้องยอมรับก้อนอิฐที่ถูกขว้างมาพร้อมกับดอกไม้ที่ถาโถมมาหาคุณ" โดยมีตัวอย่างให้เห็นจากเวที Miss Grand Thailand ซึ่งเป็นเวทีประกวดของคนไทย ในปีพ.ศ. 2563 ‘พัชรพร จันทรประดิษฐ์’ สาวงามตัวแทนจังหวัดระนองตอบคำถามที่ว่า "จากสถานการณ์การชุมนุมที่สื่อเค้าความรุนแรงยิ่งขึ้น คุณอยากจะพูดกับฝ่ายใด และพูดว่าอะไรให้สถานการณ์ดีขึ้น" ไว้อย่างตรงไปตรงมาดังนี้ "จากใจนะคะ ขอเลือกฝ่ายชุมนุมค่ะ เพราะว่าเรามีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็นและเราอยากจะเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้กับประเทศชาติของเรา มากกว่านั้นอยากจะบอกรัฐบาลด้วยนะคะ If you're calling this country as Thailand, we need a real democracy and moreover, we need you to get out of the country. (หากคุณเรียกประเทศนี้ว่า ประเทศไทย พวกเราต้องการประชาธิปไตยที่แท้จริง มากกว่านั้น พวกเรายังต้องการให้คุณออกไปจากประเทศนี้)" ทำให้เธอคว้ามกุฎมาครองได้สำเร็จ แต่ก็ต้องรับคำวิจารณ์ไปจนถึงคำด่าถึงสีผิวและรูปลักษณ์ของเธอ หรือ ‘Thuzar Wint Lwin’ สาวงามจากเมียนมาร์ที่ได้ชูป้าย “Pray for Myanmar” ในรอบประกวดชุดประจำชาติเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้ประเทศของเธอที่ถูกเผด็จการทหารยึดอำนาจ ซึ่งส่งผลให้เธอถูกออกหมายจับโดยรัฐบาลและไม่สามารถกลับเข้าประเทศของตนได้อีก รวมถึง ‘อแมนด้า ซาลิสซา ออบดัม’ Miss Universe Thailand 2020 ที่ถูกกรมสุขภาพจิตประกาศให้ยุติบทบาทการเป็นทูตด้านสุขภาพจิต เพราะการออกมาโพสต์ข้อความทางสื่อโซเชียลมีเดียแสดงจุดยืนทางการเมืองทำให้อิทธิบติกรมสุขภาพจิตออกมากล่าวว่าได้รับทราบถึงข้อกังวลของประชาชนในการมอบหมายให้อแมนด้าปฏิบัติหน้าที่ทูตด้านสุขภาพจิต ทางกรมสุขภาพจิตไม่สามารถดำเนินภารกิจที่อาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ แสดงให้เห็นว่าการแสดงความเห็นหรือประกาศจุดยืนทางการเมืองของนางงามส่งผลกระทบทั้งในแง่บวกและแง่ลบอย่างรุนแรงได้ อย่างไรก็ดี นางงามก็เป็นภาพลักษณ์ เป็นตัวแทนของประเทศ และการแสดงจุดยืนทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องตรงตามหลักสากล หากนางงามซึ่งอยู่ในความสนใจของผู้คนไม่ออกมาพูด ก็อาจเป็นการไม่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมที่ทำให้นางงามมีที่ยืน และทำให้เสื่อมความนิยมได้ หากแต่แสดงออกขัดกับผู้มีอำนาจก็อาจจะได้รับความเดือดร้อนเช่นกัน จึงเป็นจุดที่ยังไม่อาจตัดสินฟันธงได้ว่าชอบเซตในการแสดงออกทางการเมืองของนางงามควรเป็นเช่นไร

อนาคตของการประกวดนางงามจะเป็นอย่างไร?

แม้จะมีแรงกดดันและความสงสัยจากประชาชนบางส่วนที่เห็นว่าเวทีนางงามทำให้สังคมแย่ลง แต่บางส่วนก็มองว่าการประกวดนางงามเป็นเพียงโชว์หนึ่งที่สร้างความสนุกสนานให้ผู้ชม โดยเฉพาะชาว LGBTQ+ ที่ชื่นชอบสิ่งสวยงามและการเดินประชันความสวย รวมถึงเป็นการสร้างงานให้กับผู้สร้างสรรค์แฟชั่นเครื่องแต่งกายและการแต่งหน้าทำผม และยังเป็นโอกาสให้นางงามได้แสดงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตน และที่สำคัญเวทีนางงามยังคงเป็นเวทีที่นำปัญหาสังคมขึ้นไปนำเสนอ ทำให้ผู้คนได้ถกเถียงเพื่อหาทางออกต่อไปได้ ปัญหาบางส่วนที่เกิดจากเวทีนางงามจึงยังไม่อาจยับยั้งให้การประกวดนางงามต้องยุติลง และแนวโน้มในภายหน้าเวทีประกวดนางงามก็คงยังมีอยู่ เพียงแต่กฎเกณฑ์ มาตรฐานความสวยงามอาจจะถูกขยายออก ทำให้คนหลากหลายกลุ่มได้รับโอกาสเข้ามาประกวดนางงามมากขึ้น ในอนาคต หญิงที่มีสามีหรือลูก หรือหญิงที่มีส่วนสูงต่ำกว่า 160 ซม. อาจจะเข้ามาประกวดได้ ผู้เขียนจึงเชื่อว่า การประกวดนางงามยังสามารถถูกปรับปรุงแก้ไขให้ก้าวตามทันยุคสมัยได้ต่อไป และยังมีคุณค่าในเชิงการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้หญิงในการลุกขึ้นมายกระดับชีวิตตนเอง และแบ่งปันพลังเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น เพราะความงาม ณ เวลานี้ มิได้เป็นเพียงใบหน้าที่สวยงามหรือรูปร่างที่น่าหลงใหล แต่เป็นสติปัญญาและจิตใจที่ทำให้หญิงนั้นเปล่งประกายด้วยความงามภายในของตนเอง

เรื่อง : ศิริณฎา ปันพงษ์

พิสูจน์อักษร: ญัฐปภัสร เงินวิวัฒนกุล

ภาพ: ศลิษา จุไววรรณสุทธิ

แหล่งอ้างอิง

American Experience. (n.d.). Beauty Pageant Origins and Culture. https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/missamerica-beauty-pageant-origins-and-culture/ BBC News. (2 มีนาคม 2564). มิสยูนิเวิร์สไทยแลนด์: อแมนด้า เบ็ตต์ใจ หลังกรมสุขภาพจิตประกาศให้ยุติบทบาททูตด้านสุขภาพจิต. https://www.bbc.com/thai/thailand-56251609 BBC News. (12 ธันวาคม 2564). มิสยูนิเวิร์ส 2021: 5 เรื่องน่ารู้ เวทีประกวดนางงามกับการเมือง ไควด์ จูรกิงและความงามที่เปลี่ยนไป. https://www.bbc.com/thai/thailand-59624296 Chanan Yodhong. (1 สิงหาคม 2560). การเมืองการ ‘ม่ง’ : ชาตินิยมและการเมืองของเวทีประกวดนางงาม. https://thematter.co/thinkers/crown-as-nationalism-and-politics/31026 EntertainTeeNee. (31 มกราคม 2560). ชุ่นแมคี้ !! แดสวยเหตุทำในทะเลยลสิ่งนางงาม อีกมุมที่โลกต้องรู้. https://entertain.teenee.com/thaistar/156270.html FP Staff. (22 กรกฎาคม 2564). Explained: Criticisms against beauty pageants, despite their evolution and attempts to be inclusive. https://www.firstpost.com/fashion-trends/explained-criticisms-against-beauty-pageants-despite-their-evolution-and-attempts-to-be-inclusive-9827091.html Kankawin Wiseskamin. (18 มกราคม 2564). หรือสิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องยืนยันว่า 'Beauty Standard' อยู่คู่กับเวทีนางงามมาตั้งแต่ในอดีต. https://vogue.co.th/beauty/lifestyle-beauty-standard-beauty-pageant Khaosod. (14 พฤษภาคม 2564). มาร์จิก ‘มิสยูนิเวิร์สพม่า’ นางงามใจใส เจอร์เรย์รักไม่หวั่น พร้อมสู้เพื่อประเทศ. https://www.khaosod.co.th/special-stories/news 6397453 NGThai. (17 ธันวาคม 2552). ความลึ้นเบื้องหลังนางงาม ทำไมใครๆ ก็ชอบคนสวย?. https://ngthai.com/cultures/16151/why-people-love-beautiful/ Peeranat Chansakoolnee. (25 กันยายน 2563). เมื่อเรื่องของ ‘การประกวดนางงาม’ เกี่ยวข้องกับ ‘การเมือง’ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้... https://www.vogue.co.th/lifestyle/article/political-and-beauty-pageant PPTV Online. (31 กรกฎาคม 2565). เปิดค่าคอมมิงง ‘อแมนา เลื่องามเยี่ยม” ครำ Miss Universe Thailand 2022. https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%B2%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%B4%E0%B8%87/177417 Springnews. (22 ตุลาคม 2563). ซ้อมง-ผลประโยชน์-เหลือไร ความเสื่อมแห่งวงการนางงาม. https://www.springnews.co.th/news/801397 Supranee M. (4 สิงหาคม 2565). “แอนซิส” เบ็ตต์ใจหลังอำลาตำแหน่ง 1 ปี เจอดราม่าจนรู้สึกคิดสั้น. https://www.sanook.com/news/8602126/ The Bostwana Gazette. (10 พฤศจิกายน 2564). The Shifting Beauty Standards in Pageantry. https://www.thegazette.news/opinion/the-shifting-beauty-standards-in-pageantry/#.YwDT1xA5nww thematter. (22 กุมภาพันธ์ 2551). กระงกวิเศษเฮ้ย บอกข้าเถิด แบบไหนคือนิยามความงามเลิศที่แท้จริงในบุรุษ. https://thematter.co/brandedcontent/what-is-the-most-of-beautiful/46352 Thiravet Pramuanratkarn. (26 ธันวาคม 2558). "การเมือง" บนเวทีประกวดนางงามจักรวาล. https://www.posttoday.com/social/think/406974 TOJO NEWS. (25 กุมภาพันธ์ 2564). Beauty Privilege ในมุมมองของนางงาม. https://today.line.me/th/v2/article/3X0gWy Tonkit. (16 สิงหาคม 2560). ‘วินัส’ ตัวแทนความงามแบบอุดมคติของแต่ละยุคสมัย. https://ngthai.com/cultures/16151/why-people-love-beautiful/ ตรีนุช อิงศุทานนท์. (31 กรกฎาคม 2565). โลกนี้ยังจำเป็นต้องมีนางงามอยู่ไหม? ชำแหละการมีอยู่ของวัฒนธรรมนางงามกับ ‘ฐิติพงษ์ ดั่งวงง’. https://themomentum.co/closeup-thitipong-duangkong/ โดมร สุขปริษา. (26 พฤศจิกายน 2552). วิทยาศาสตร์ของความหน้าตาดี: ความสวย หล่อมีจริงไหม หรือเป็นแค่ ‘เปลือกนอก’ ที่คิดกันไปเอง. https://thestandard.co/science-of-good-looking-face/ นกสร ทองหล่อ. (15 พฤษภาคม 2565). สอบทเรียน ‘บิวตี้ ฟร๊วเลจ’ สิทธิพิเศษเฉพาะ ‘คนหน้าตาดี’. https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1004429 วิชิตา คະแนนสิน. (21 พฤศจิกายน 2564). สำนวงเบื้องหลัง ‘เวทีนางงาม’ ว่ายังจำเป็นอย่างไร ในโลกที่มีผู้คนหลากหลาย. https://becommon.co/culture/living-beauty-pageant/ อาธิติยา จำปาจันทร์. (10 ธันวาคม 2562). จาก ‘นางสาวสยาม’ สู่ ‘มิสยูนิเวิร์ส’ เวทีนางงามไม่เคยหนีห่างจากการเมือง. https://themomentum.co/beauty-queen-and-politics/

THE RISE AND DECLINE OF MARVEL CINEMATIC UNIVERSE :

เราเบื่อกันมาเวลกันรึยัง ?

หนึ่งในเรื่องเล่าทางภาพยนตร์สุดโด่งดังที่ถูกเล่าขานกันมาอย่างยาวนาน เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่น้องลูมิแอร์ (Auguste Lumiere-Louis Lumiere) ได้นำภาพยนตร์ที่บันทึกภาพขบวนรถไฟวิ่งมาเทียบขบวนชาลา ว่ากันว่าในทันทีที่ผู้ชมแถวหน้าเห็นหัวรถจักรเคลื่อนเข้ามา พวกเขาก็พากันส่งเสียงร้องและวิ่งหลบไปด้านหลังของห้องฉายด้วยความตระหนกตื่นกลัว เรื่องเล่าดังกล่าวเจือปนด้วยข้อเท็จจริงหรือไม่ ไม่มีผู้ใดทราบแน่ชัด แต่อย่างน้อยก็เป็นกรณีตัวอย่างของการสร้างความตื่นตาตื่นใจ (Spectacle) ให้กับผู้ชมคนดูอย่างเราได้สัมผัสถึงประสบการณ์อันเร้าตาเร้าใจจากการชมภาพยนตร์ที่ผู้สร้างต้องการจะสื่อออกมาได้มากที่สุด แต่ทว่าสิ่งที่เรียกว่าความตื่นตาตื่นใจ (Spectacle) นี้มีอายุสั้น หลังจากที่ได้เล่นซ้ำไปสักพัก คนดูก็ไม่ตื่นต้นกับภาพรถไฟเคลื่อนเข้ามาอีกแล้ว เช่นเดียวกับทุกวันนี้ที่ผู้ชมไม่อ้าปากค้างเมื่อได้เห็นไดโนเสาร์ตัวเป็น ๆ โผล่เล่นอยู่บนจอภาพยนตร์แล้ว

ตั้งแต่โลกของจอเงินได้รู้จักกับ Tony Stark มหาเศรษฐีผู้พลิกผันตัวเองมาสวมชุดเกราะเหล็กออกปกป้องโลกจากภาพยนตร์เรื่อง Ironman ที่ออกฉายในปี ค.ศ. 2008 นับแต่นั้น เราก็ได้เห็นตัวละครซูเปอร์ฮีโร่มากมายจากฝีมือของ Marvel Studios ออกมาโลดแล่นผ่านแผ่นฟิล์มอย่างไม่ขาดสาย ไม่ว่าจะเป็นตัวละครเทพเจ้าสายฟ้าในภาพยนตร์เรื่อง Thor หรือการปรากฏตัวของวีรบุรุษสงครามอย่าง Captain America ที่ทั้งสองเรื่องออกฉายในปี ค.ศ. 2011

ก่อนที่จะมีการรวมทีมซูเปอร์ฮีโร่อย่างเป็นทางการในภาพยนตร์เรื่อง The Avengers ที่ออกฉายในปี ค.ศ. 2012 ที่สร้างรายได้อย่างถล่มทลายฮอตฮิตจนเกิดปรากฏการณ์ “หนังมาเวลครองตลาด” ไม่นาน Marvel Studios พากันทยอยขนภาพยนตร์ซูเปอร์ฮีโร่ออกมาเป็นว่าเล่นปีละ 2-3 เรื่อง อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปหลายปี ภาพยนตร์ซูเปอร์ฮีโร่ก็เริ่มเสื่อมมนต์ขลังลง ทั้งในแง่ของรายได้และคำวิจารณ์ที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมายและจำนวนผู้ชมที่หันไปหาภาพยนตร์แนวอื่นเพื่อความบันเทิงบ้าง อาจกล่าวได้ว่า ผู้ชมไม่ได้ตื่นต้นที่ได้เห็นตัวละครจากลายเส้นปลายปากกาของนักเขียน Comics ผู้โด่งดัง ออกมาโลดแล่นเพื่อสร้างความตื่นตาตื่นใจ (Spectacle) ได้อีกต่อไป

ทำไมหนังมาเวลถึงประสบความสำเร็จ

ในปี ค.ศ. 2022 ภาพยนตร์จักรวาลมาเวลได้เดินทางมาสู่เฟสที่ 4 มีภาพยนตร์ถูกออกฉายไปแล้วกว่าสามสิบเรื่อง ทำรายได้ไปกว่าสองหมื่นแปดพันล้านเหรียญสหรัฐ หากมองย้อนกลับไปที่การตัดสินใจแรกในการสร้างจักรวาลภาพยนตร์ภายใต้วิสัยทัศน์ของ Kevin Feige ประธานและโปรดิวเซอร์หลักของ Marvel Studios นั้น นับเป็นความท้าทายที่ต้องอาศัยแรงกล้าและความพยายามสุดกำลังจนสามารถก่อร่างผูกปมของจักรวาลภาพยนตร์อันซับซ้อนนี้ขึ้นได้อย่างสง่างาม Harvard Business Review ได้ทำการรวบรวมของภาพยนตร์ บทสัมภาษณ์ รีวิวจากนักวิจารณ์ชื่อดัง ตลอดจนความเชื่อมโยงระหว่างนักแสดงและทีมเบื้องหลัง พบว่าความสำเร็จทั้งด้านรายได้และคำวิจารณ์ของภาพยนตร์มาเวานั้นมิได้เกิดจากโชคช่วย แต่เกิดจากปัจจัยหลายประการที่ช่วยเกื้อหนุนให้หนังมาเวลเป็นที่ครองใจของผู้ชมและยืนหนึ่งใน Box Office ได้เป็นระยะเวลายาวนาน

ปัจจัยที่หนึ่ง การเลือกคนไม่มีประสบการณ์ที่มีประสบการณ์มาทำงาน มีหลายครั้งที่มาเวลได้คัดเลือกผู้กำกับที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำกำกับภาพยนตร์แนวซูเปอร์ฮีโร่มาก่อนมาทำงานให้กับมาเวล เพื่อให้ผู้กำกับเหล่านั้นได้สร้างส่วนผสมใหม่ในแนวทางที่ถนัดของตนเองไม่ว่าจะมาจากสายอินดี้ คอมเมดี้ หรือสยองขวัญ นั่นทำให้ Thor The Dark World มีกลิ่นอายของ Shakespear อยู่บ้าง หรือ Ant-Man ก็ดูโหดคล้ายกับหนังแนวปล้นธนาคาร ขณะที่ Captain America The Winter Soldier ก็มีกลิ่นอายของหนังสืบสวนสอบสวนอยู่กลาย ๆ ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดที่สุดสำหรับกรณีนี้คือการนำ Jon Favreau ผู้กำกับภาพยนตร์คอมเมดี้ที่มีชื่อเสียงจากภาพยนตร์เรื่อง Elf และ Zathura: A Space Adventure มากำกับภาพยนตร์แอ็คชั่นฟอร์มใหญ่เปิดตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง Ironman แม้นักวิจารณ์จะคาดการณ์กันว่าจะเป็นช้างล้มแท่งปี หากแต่ด้วยส่วนผสมที่ลงตัวและฝีมือลายมือการกำกับอันเฉียบคม ย่อมทำให้ Ironman สามารถสร้างมาตรฐานใหม่ให้แก่หนังซูเปอร์ฮีโร่และเป็นใบเบิกทางขั้นดีของการสร้างจักรวาลภาพยนตร์มาเวลในเวลาต่อมา

ปัจจัยที่สอง สร้างความต่อเนื่องจากทีมงานชุดเดิม กล่าวคือมีการใช้สต๊าฟผสมกันระหว่างชุดเก่ากับชุดใหม่ โดยในหนังหนึ่งเรื่อง จะมีสต๊าฟที่มิกซ์ครีเอทีฟ 30 คน และทีมทั้งหมดอีกราว 2,500 คน โดยจากสถิติแล้ว ทีมครีเอทีฟราว 25% จะเป็นคนชุดเดิม และในทีมทั้งหมดก็จะมีสต๊าฟเดิมอยู่ด้วย 14% โดยสัดส่วนจะยิ่งมากขึ้นหากเป็นภาคต่อของเรื่องเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์เรื่อง Captain America The Winter Soldier กับ Captain America Civil War ที่ใช้ทีมงานเดิมมากถึง 68% และภาพยนตร์เรื่อง Ironman กับ Ironman 2 ที่ใช้ทีมงานเดิมกว่า 55%

ปัจจัยที่สาม มาเวลไม่ทำหนังซูเปอร์ฮีโร่แบบมีสูตรสำเร็จ หลายครั้งที่ Marvel Studios สร้างภาพยนตร์ที่มีโทนอารมณ์ต่างกัน ตัวอย่างเช่น Ironman 2 ที่เน้นไปทางมุขตลก ขณะที่ Thor จะเน้นไปทางดาร์กและเศร้า หรือใน Black Panther ที่สอดแทรกเรื่องราวของการเมืองเข้าไป

ปัจจัยที่สี่ สร้างความสงสัยจากคนดู หนังของ Marvel แต่ละเรื่องนั้นมีความเชื่อมโยงซึ่งกันละกัน และทิ้งปริศนาไว้ในแต่ละเรื่องให้ผู้ชมได้ติดตามซึ่งมักใส่ไว้ช่วง post-credits ปริศนาที่มาเวลได้ทิ้งไว้ทำให้เกิดบทสนทนาที่หลากหลายในวงโซเชียลมีเดียหลังภาพยนตร์ได้ออกฉายไป ทั้งยังส่งผลให้ผู้ชมซื้อตั๋วหนังเรื่องอื่นของ Marvel ในอนาคตอีกด้วย ตัวอย่างเช่น post-credits ของภาพยนตร์เรื่อง Ironman ที่เผยให้เห็นตัวละครของ Nick Fury หัวหน้าหน่วย S.H.I.E.L.D กับจักรวาลภาพยนตร์ที่ยิ่งใหญ่เบื้องหน้า หรือ Infinity Gauntlet ที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่อง Thor หรือ Doctor Strange ก่อนจะกลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของภาพยนตร์เรื่อง The Avengers Infinity War, The Avengers Endgame

เราถึงจุดอิมตัวของภาพยนตร์ ซูเปอร์ฮีโร่รึยัง ?

ปฏิเสธไม่ได้ว่าในช่วงสิบปีมานี้ ภาพยนตร์แนวซูเปอร์ฮีโร่มาเวลดประสบความสำเร็จในระดับปรากฏการณ์อย่างมากทุกครั้งที่ออกฉาย ตั้งแต่ภาพยนตร์เรื่องแรกอย่าง Ironman ถึง The Avengers Endgame อันเป็นการปิดฉากตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สำคัญอย่าง Ironman และ Captain America ได้อย่างสมบูรณ์แบบทิ้งนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างความสำเร็จของ The Avengers Endgame เป็นกรณีศึกษาของความสำเร็จของภาพยนตร์มาเวลด เพราะนอกจากภาพยนตร์จะทำรายได้แตะพันล้านเหรียญสหรัฐเร็วที่สุดในประวัติศาสตร์พ่วงด้วยการครองแชมป์ภาพยนตร์ที่ทำรายได้สูงที่สุดในโลกระยะหนึ่งแล้ว The Avengers Endgame ยังได้รับเสียงแซ่ซ้องสรรเสริญจากทั้งนักวิจารณ์และผู้ชมคนดูว่าทำออกมาได้อย่างครบรส ปิดฉากได้อย่างสมศักดิ์ศรี แต่ทว่า ภาพยนตร์หลังจากนั้นไม่ว่าจะเป็น Eternals, Doctor Strange in the Multiverse of Madness, หรือ Thor: Love and Thunder นั้น กลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้หรือคำวิจารณ์ ทั้งกลับได้เสียงวิจารณ์ในเชิงลบเป็นอย่างมาก ผู้เขียนขอยกตัวอย่างกรณีของภาพยนตร์เรื่อง Eternals ที่กำกับโดย Chloé Zhao ผู้กำกับหญิงผู้ชนะรางวัลออสการ์ ภาพยนตร์เรื่องนี้สร้างแหวกแนวขนบของความเป็นภาพยนตร์มาเวลดอย่างมาก ผู้เขียนขอนิยามทิศทางของภาพยนตร์เรื่องนี้ว่าสร้างออกมาในเชิงของ “หนังรางวัล” เสียมากกว่าหนัง “ซูเปอร์ฮีโร่” ด้วยองค์ประกอบของการกำกับ การเล่าเรื่อง การถ่ายภาพ การตัดต่อ ส่งผลให้ภาพยนตร์มีความไม่น่าติดตาม และไม่ตื่นเต้นเอาเสียเลย แม้จะประเคนฉากแอ็คชั่นออกมายิ่งใหญ่เพียงใดก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจารณ์ในเว็บไซต์ Rotten Tomatoes ที่ประมวลคำวิจารณ์ของภาพยนตร์เรื่องนี้ออกมาเพียง 47% ซึ่งอยู่ในระดับ “มะเขือเน่า” มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นภาพยนตร์เรื่องแรกของมาเวลดที่ได้รับการตอบรับของนักวิจารณ์ในระดับ “มะเขือเน่า” ทั้งที่ก่อนหน้านี้ภาพยนตร์ของมาเวลแทบทุกเรื่องอยู่ในระดับ “มะเขือสด” มาโดยตลอด

ทิศทางของภาพยนตร์มาเวลดในอนาคต

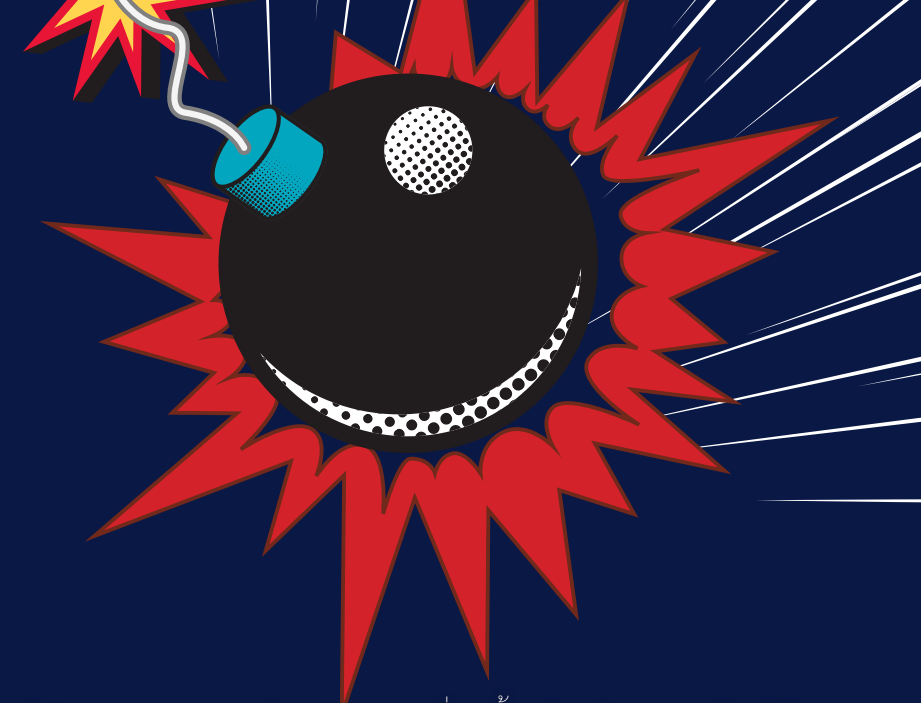
ในปี ค.ศ. 2023 ภาพยนตร์มาเวลด จะเดินทางมาถึงเฟสที่ห้าแล้ว นับเป็นเวลา 15 ปีนับแต่ภาพยนตร์เรื่องแรกของจักรวาลออกฉาย ซึ่งหากนับเฉพาะภาพยนตร์แล้ว มาเวลดสตูดิโอจะปล่อยภาพยนตร์ออกมาทั้งหมด 6 เรื่องอันได้แก่ Ant-Man and the Wasp: Quantumania, Guardians of the Galaxy Vol. 3, The Marvels, Captain America: New World Order, Thunderbolts, และ Blade ซึ่งเฟสห้าจะจบลงในปี ค.ศ. 2024 ข้อสังเกตที่ผู้เขียนพึงวิเคราะห์ที่ได้จากการรับชมภาพยนตร์มาเวลดคือ

หนึ่ง ภาพยนตร์มาเวลดที่ผ่านมามีความแข็งแกร่งในการเล่าเรื่องเป็นอย่างมาก และมักมีสูตรสำเร็จ กล่าวคือ ภาพยนตร์มาเวลดเล่าเรื่องดี ตัวละครไม่เยอะ สร้างปมหรือเนื้อเรื่องที่ซับซ้อน แต่กลับเน้นไปที่สถานการณ์หรือฉากในภาพยนตร์มากกว่า

สอง ภาพยนตร์มาเวลดมักเล่นกับ Easter egg ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นใน Comic หรือภาพยนตร์เรื่องอื่นให้มีความเชื่อมโยงกัน อันส่งผลให้ผู้ชมมักกลับไปคิดหรือเปิดวงสนทนากัน จนทำให้ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวไปเป็นกระแสต่อหลังจากที่ภาพยนตร์เข้าฉาย

สาม ภาพยนตร์มาเวลดมักมี Fan Service ยกตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุดคือภาพยนตร์เรื่อง Spider-Man: No Way Home ที่ Marvel Studios สามารถนำปีเตอร์ พาร์คเกอร์ ทั้ง 3 เวอร์ชันกลับมาสวมบทบาทของตนอีกครั้ง พร้อมกับสร้างฉากอันเป็นความทรงจำของภาพยนตร์สไปเดอร์แมนเรื่องอื่น ให้ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์เรื่องนี้เช่นกัน จากที่ผู้เขียนวิเคราะห์ข้างต้น เราต้องทำความเข้าใจว่า มาเวลดได้ใช้สูตรดังกล่าวมาเป็นระยะเวลานาน แม้จะประสบความสำเร็จ แต่ทว่าก็ส่งผลให้ความตื่นตาตื่นใจ (Spectacle) ของผู้ชมลดลงได้เช่นกัน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้รายได้ของภาพยนตร์มาเวลดในปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง เพราะคนดูสามารถคาดหมายได้ว่าต้องเจอกับอะไรในภาพยนตร์บ้าง สิ่งที่มาเวลดควรนำไปทำการบ้านคือการหาเหลี่ยมหามุมใหม่ ๆ ให้แตกต่างแต่ไม่แตกแยกจาก

ภาพยนตร์ชุดก่อน ๆ เหลี่ยมนี้จะต้องรักษารฐานผู้ชมให้คงไว้นานที่สุดจนกว่าจะหาสิ่งใดมาทดแทนได้ หากมาเวลดมิได้ปรับเปลี่ยนสิ่งเหล่านี้ ภาพยนตร์ซูเปอร์ฮีโร่ก็อาจกลายเป็นความทรงจำของหนังคาบอวยตะวันตกในตำนาน ซึ่งเกิดขึ้น คงอยู่ และดับไปตามกาลเวลา จนกว่าจะมีความตื่นตาตื่นใจ (Spectacle) ใหม่ให้ผู้ชมให้พบเห็นอีกครั้ง

เรื่อง : ธนวัฒน์ แก้วกล้า
พิสูจน์อักษร: ธนพล สิริชอบธรรม
ภาพ: เทียนญาดา ศรีณย์ชล

แหล่งอ้างอิง

Spencer Harrison, Arne Carlsen, and Miha Škerlavaj. (2019). Marvel's Blockbuster Machine. How the Studio Balances Continuity and Renewal. Retrieved 21 October 2022, from <https://hbr.org/2019/07/marvels-blockbuster-machine>

SOFT POWER ไทย

หากพูดถึง 'Soft Power' หรือ 'อำนาจอ่อน' ของประเทศไทยในปัจจุบัน ภาพในหัวของใครหลาย ๆ คนคงหนีไม่พ้น 'ลูกชิ้นยืนกิน' ของจังหวัดบุรีรัมย์ที่เป็นกระแสเมื่อปลายปีที่ผ่านมาจากการที่ 'Lisa Blackpink' หรือ ลิซ่า มโนบาล ศิลปินชาวไทยและหนึ่งในสมาชิกเกิร์ลกรุ๊ปเกาหลีใต้ระดับโลกอย่าง 'Blackpink' ได้รับประทานอาหารเมนูนี้ จนทำให้มีผู้คนมากมายแห่กันไปหาซื้อลูกชิ้นยืนกินตามรอยศิลปินคนดัง หรือเมื่อไม่นานมานี้ อีกหนึ่งอาหารไทยอย่าง 'ข้าวเหนียวมะม่วง' ก็ถูกกว้านซื้อจนถึงกับขาดตลาดเช่นกัน เมื่อ 'มิลลิ' หรือ ดนุภา คณาธีรกุล แรปเปอร์หญิงชาวไทยได้นำขนมไทยอันลือชื่อไปรับประทานบนเวทีดนตรีระดับโลกอย่าง 'Coachella' ในขณะที่การแสดงอีกด้วย และจากกระแสการหาซื้อข้าวเหนียวมะม่วงเพื่อทานตามมิลลิ ทำให้รัฐบาลไทยได้ออกมาชื่นชมแรปเปอร์หญิงว่าเป็นเยาวชนที่ทำให้ทั่วโลกรู้จักประเทศไทยมากขึ้นผ่านการใช้ 'Soft power' ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบัน

ไม่ว่าจะเป็นกระแสความนิยม 'ลูกชิ้นยืนกิน' จนมาถึง 'ข้าวเหนียวมะม่วง' ต่างได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็น 'Soft power' ที่ทำให้ชาวโลกรู้จักประเทศไทยมากยิ่งขึ้น และทำให้รัฐบาลไทยออกมาชื่นชมและประกาศอีกว่า ภาครัฐจะร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อผลักดันให้เกิด Soft power ของไทยอย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ

ในปัจจุบัน มีการพูดถึง 'Soft power' หรือ 'อำนาจอ่อน' นี้อย่างกว้างขวาง อำนาจดังกล่าวถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เศรษฐกิจภายในประเทศเติบโตได้มากขึ้น แต่ก็ยังมีข้อสงสัยในหมู่ประชาชนทั่ว ๆ ไปว่าแท้จริงแล้ว Soft power คืออะไร และมีความสำคัญอย่างไร

ไปไกลระดับโลก ได้หรือไม่ ?

Soft power อำนาจอ่อน กับองข้ามไม่ได้

หากพูดถึงการใช้อำนาจ อาจนึกถึงภาพการใช้พลังกำลังหรือสิ่งที่มีอยู่เหนือผู้อื่นในการบังคับขู่เข็ญให้ผู้นั้นทำบางอย่างเพื่อประโยชน์ของตนหรือทำในสิ่งที่ตนต้องการ อำนาจดังกล่าวนี้ คือ 'Hard power' หรือ 'อำนาจแข็ง' ซึ่งการใช้ Hard power เป็นการใช้อำนาจที่เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างมาก เช่น อำนาจทางการทหารในสงคราม หรืออำนาจทางทรัพยากรในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เป็นต้น ด้วยความเป็นรูปธรรมนี้ จึงทำให้คนทั่ว ๆ ไปมักผูกพันลักษณะของการใช้อำนาจกับ Hard power

อย่างไรก็ดี นอกจาก Hard power แล้ว ยังมีการใช้อำนาจในอีกลักษณะหนึ่งที่แม้จะไม่ได้เห็นผลเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกับ Hard power แต่ก็มีผลก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่ใช้อำนาจนี้เช่นกัน การใช้อำนาจในลักษณะดังกล่าวเรียกว่า 'Soft power' หรือ 'อำนาจอ่อน'

แนวคิด Soft power คือแนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่ถูกนำเสนอโดย Joseph Nye นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันจาก Harvard University โดย Nye เสนอแนวคิดว่า ทุกประเทศต่างมีสิ่งที่ดึงดูดใจเป็นของตัวเอง ซึ่งสิ่งดึงดูดเหล่านี้สามารถนำมาเป็นเอกลักษณ์และเครื่องดึงดูดให้คนจากต่างประเทศสนใจประเทศนั้น ๆ มากขึ้นผ่านความชอบในสิ่งดึงดูดใจของประเทศนั้น และความชอบดังกล่าวจะเป็นเครื่องดึงดูดผู้คนให้คล้อยตามเพื่อก่อประโยชน์ให้ประเทศนั้นโดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับขู่เข็ญแต่อย่างใด

แม้สิ่งที่ Nye กล่าวจะเป็นเพียงแนวคิดทฤษฎี ลักษณะทั่วไปของ Soft power มิได้กล่าวว่า ประเทศหนึ่ง ๆ จะสามารถสร้าง Soft power ขึ้นมาได้อย่างไร แต่ในเวลาต่อมา มีหลากหลายประเทศที่ได้นำทฤษฎี Soft power มาปรับใช้โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประเทศของตนได้รับประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นประเทศในแถบยุโรป อเมริกาเหนือ หรือเอเชีย แต่หากกล่าวถึงประเทศที่นำ Soft power มาปรับใช้จนประสบความสำเร็จในยุคสมัยใหม่ คงหนีไม่พ้น 2 ประเทศจากเอเชีย ตะวันออกอย่างประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลีใต้

'Cool Japan' การนำเสนอ ความคูลของวัฒนธรรมญี่ปุ่น

หากพูดถึงประเทศญี่ปุ่น ภาพในหัวของคนกลุ่มหนึ่ง อาจนึกถึงอาหารญี่ปุ่นที่ขึ้นชื่อเรื่องความสะอาด สดใหม่ มีคุณภาพ น่ารับประทาน และการบริการที่เอาใจใส่ลูกค้า ในขณะที่คนอีกกลุ่มอาจนึกถึงการดูญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็น โตเกียว โคโชนะ แฮมทาโร่ อิคคิว ชิง หรืออนิเมะที่เคยเป็นกระแสในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาอย่าง Attack on Titan ฯลฯ

ความคุ้นเคยที่ประเทศไทยและทั่วโลกมีต่อวัฒนธรรมญี่ปุ่นเกิดขึ้นจากการที่ประเทศญี่ปุ่นได้ทำการใช้ Soft power ของประเทศตนอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาหลายปี เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชาติ

ในช่วงทศวรรษ 1980 เศรษฐกิจญี่ปุ่นเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องยาวนาน สืบเนื่องมาจากอุตสาหกรรมการผลิตและส่งออกรถยนต์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ของญี่ปุ่น อย่างไรก็ดี ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในภูมิภาคเอเชีย จึงทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่กำลังเติบโตถดถอยลงอย่างรวดเร็วและทำให้ราคาสินค้าภายในประเทศพุ่งสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์

เนื่องด้วยภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้เพื่อให้กลับมามีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่ทัดเทียมกับชาติตะวันตกอีกครั้ง ซึ่งจากการระดมความคิดของรัฐบาลญี่ปุ่น ก็ได้พบกุญแจเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งก็คือการประยุกต์ใช้ทฤษฎี Soft power

ประเทศญี่ปุ่นได้นำทฤษฎี Soft power ของ Joseph Nye มาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของประเทศตน โดยได้คำนึงถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่มีมาอย่างยาวนานและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวว่าวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งดีงามของประเทศและมีศักยภาพที่จะดึงดูดชาวต่างชาติให้ซึมซับความเป็นญี่ปุ่นได้ ผนวกกับการที่ก่อนหน้านี้จะมีการพิจารณานำเรื่องของ Soft power มาปรับใช้นั้น ประเทศญี่ปุ่นเองก็ได้มีการส่งออกสื่อบันเทิงของตนไม่ว่าจะเป็น ดนตรี J-Pop ละครโทรทัศน์ หรือ รายการเกมโชว์ญี่ปุ่น สู่สายตาชาวต่างประเทศบ้างแล้ว และสื่อบันเทิงญี่ปุ่นเหล่านี้ต่างได้รับความนิยมอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เมื่อญี่ปุ่นคำนึงถึงความนิยมของสื่อบันเทิงในต่างประเทศ จึงได้นำวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนที่แม้จะมีเอกลักษณ์สูงแต่ยังเข้าถึงได้ยาก มาผสมผสานเข้ากับสื่อบันเทิงอย่างลงตัวเพื่อให้ผู้ที่เข้าถึงสื่อบันเทิงของญี่ปุ่นได้ซึมซับวัฒนธรรมญี่ปุ่นไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ดี การนำวัฒนธรรมมาผสมผสานกับสื่อบันเทิงเพื่อเผยแพร่จุดเด่นของประเทศตนเป็นเพียงการสร้างภาพลักษณ์ให้วัฒนธรรมของประเทศดูมีเสน่ห์และน่าหลงใหลมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังมีได้ก่อให้เกิดประเทศของตนเกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นเข้าใจถึงประเด็นนี้ดี พวกเขาจึงได้ตั้งกระทรวงเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่น (METI) ขึ้นในปี ค.ศ. 2010 โดยมีจุดประสงค์ให้กระทรวงนี้ได้ทำการศึกษาทฤษฎี Soft power อย่างละเอียดเพื่อให้ ‘การส่งออกวัฒนธรรม’ ของญี่ปุ่นก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากที่สุด

METI กับการร่วมขับเคลื่อน ในทุกภาคส่วน

จากการก่อตั้งกระทรวง METI จึงนำไปสู่การพัฒนานโยบาย Cool Japan อย่างจริงจังนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 ซึ่งการดำเนินการตามนโยบาย Cool Japan จะมีการแบ่งหน้าที่ไปสู่หลายภาคส่วนเพื่อให้ร่วมมือกันโปรโมตวัฒนธรรมญี่ปุ่น

การดำเนินการทางนโยบาย Cool Japan เริ่มต้นจากการเตรียมความพร้อมพื้นฐานภายในประเทศเพื่อให้คนญี่ปุ่นได้มีความรู้และความภาคภูมิใจ รวมไปถึงรู้จักที่จะโฆษณาและผลิตสื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพ จากนั้นทางรัฐบาลจะมีการประชาสัมพันธ์คอนเทนต์และข้อมูลข่าวสารของวัฒนธรรมญี่ปุ่นสู่ประชาคมโลก เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความชื่นชอบวัฒนธรรมญี่ปุ่นในต่างประเทศ ต่อมา จะมีการเปิดโอกาสให้เอกชนไม่ว่าจะเป็นผู้ค้ารายย่อยหรือคนในท้องถิ่นที่ต้องการจะทำการตลาดจากวัฒนธรรมของตัวเอง ได้มีการค้าขายสินค้าทางวัฒนธรรมกับต่างชาติ ซึ่งในการลงทุนทำการตลาดกับต่างประเทศของพ่อค้า

แม้คำรายย่อยนี้ ก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่นเช่นกันในรูปแบบของ ‘กองทุน Cool Japan (Cool Japan Fund)’ ซึ่งเป็นกองทุนของภาครัฐที่เข้ามาช่วยเหลือเติมเต็มธุรกิจของเอกชนในส่วนที่เอกชนไม่สามารถทำได้ เช่น ช่วยสนับสนุนทุนที่ต้องใช้ ช่วยประเมินความเสี่ยงในการลงทุน และช่วยเหลือในการวางยุทธศาสตร์การตลาดของกลุ่มผู้ค้ารายย่อย เป็นต้น

โดยผลสรุปคือ ชาวต่างชาติที่รับรู้และชื่นชอบในวัฒนธรรมญี่ปุ่นจะให้ความสนใจการบริโภคสินค้าที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น และสนใจการท่องเที่ยวประเทศญี่ปุ่นเพื่อสัมผัสกับวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งการบริโภคและการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้อาจสามารถเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชาวญี่ปุ่นและพัฒนาเศรษฐกิจมวลรวมของประเทศอีกด้วย

จากรายละเอียดทั้งหมดจะสังเกตได้ว่า การที่ญี่ปุ่นนำทฤษฎี Soft power มาประยุกต์ใช้ มิได้เป็นเพียงการชื่นชมหรือสนับสนุนความเป็นญี่ปุ่นที่กำลังเป็นกระแสแค่เพียงครั้งคราวเท่านั้น แต่รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการวางยุทธศาสตร์และแบ่งหน้าที่ออกเป็นหลาย ๆ ส่วน เพื่อให้ภาครัฐแต่ละส่วนได้ร่วมกับภาคเอกชนในการผลักดันให้กระแสวัฒนธรรมญี่ปุ่นกลายเป็นการตลาดที่เป็นหนึ่งในเส้นเลือดทางเศรษฐกิจใหญ่ของประเทศญี่ปุ่นและทำให้เศรษฐกิจของญี่ปุ่นเติบโตอีกครั้งควบคู่ไปกับการได้รับความรู้จักมากขึ้นของวัฒนธรรมญี่ปุ่นในวงการโลก

'Horean Wave' คลื่นวัฒนธรรมแดนกิมจิที่โด่งดังไปทั่วโลก

หากกล่าวว่าญี่ปุ่นเป็นชาติเอเชียที่บุกเบิกการนำ Soft power มาปรับใช้เพื่อผลประโยชน์มวลรวมของประเทศ อีกชาติหนึ่งที่ไม่ควรมองข้ามไปเช่นกัน คือ ประเทศเกาหลีใต้ เพราะพวกเขาสามารถนำความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นมาปรับใช้กับ Soft power ได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน คลื่นวัฒนธรรมของเกาหลีใต้มีชื่อเรียกว่า 'ฮันรยู' หรือ 'Korean Wave'

ประเทศเกาหลีใต้ในยุคก่อนทศวรรษที่ 2000 ถูกมองว่าเป็นประเทศเล็ก ๆ ในเอเชียที่ยากจนจากการแพ้สงคราม ยิ่งไปกว่านั้น ครั้นเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 ส่งผลให้เศรษฐกิจของหลากหลายประเทศทั่วโลกรวมถึงเกาหลีใต้เองถดถอยลงอย่างมาก

แต่การถดถอยของเศรษฐกิจในเกาหลีใต้ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการที่รัฐบาลเกาหลีใต้พยายามนำทฤษฎี Soft power ของ Nye มาปรับใช้ ซึ่งในช่วงเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1996-2000 เป็นช่วงที่กระแสภาพยนตร์ Hollywood ของสหรัฐอเมริกาและกระแส J-pop ของญี่ปุ่นกำลังได้รับความนิยมลดน้อยลง ในขณะที่อุตสาหกรรมบันเทิงของเกาหลีใต้ไม่ว่าจะเป็นซีรีส์หรือเพลงกลับได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในบางประเทศของภูมิภาคเอเชีย เช่น จีน ไต้หวัน และเวียดนาม เป็นต้น จากความนิยมดังกล่าวนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า 'ฮันรยู' หรือ 'Korean Wave' ในยุคแรกได้ถือกำเนิดแล้ว

ㄱ ㄴ ㄷ ㄹ ㅁ ㅂ ㅅ ㅇ ㅈ ㅊ
ㅋ ㆁ ㄷ ㅌ ㅍ ㅎ ㅊ ㅌ ㅍ
ㅈ ㅊ ㅌ ㅍ ㅈ ㅊ ㅌ ㅍ
ㅈ ㅊ ㅌ ㅍ ㅈ ㅊ ㅌ ㅍ

'KOCCA' องค์กรที่มุ่งผลักดันวัฒนธรรมเกาหลีใต้ให้เป็น Soft power

จากการก่อตั้งกระทรวง METI จึงนำไปสู่การพัฒนา นโยบาย Cool Japan อย่างจริงจังนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 ซึ่งการดำเนินการตามนโยบาย Cool Japan จะมีการแบ่งหน้าที่ไปสู่หลายภาคส่วนเพื่อให้ร่วมมือกันโปรโมตวัฒนธรรมญี่ปุ่น

แม้ว่าในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ซีรีส์เกาหลีใต้และเพลง K-pop เกาหลีใต้จะเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นในหมู่ประเทศแถบเอเชีย แต่จุดสูงสุดของคลื่นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดกระแสนิยมเกาหลีใต้หรือ Korean Wave ในยุคที่ 2 คือ ซีรีส์เรื่อง 'เพลงรักในสายลมหนาว' หรือ 'Winter Sonata' จากความโด่งดังของซีรีส์เรื่องนี้ ทำให้รัฐบาลเกาหลีใต้ได้เริ่มพัฒนานโยบายทางด้านอุตสาหกรรมการบันเทิงของเกาหลีใต้อย่างเต็มกำลัง

โดยพวกเขาไม่ได้มองว่าสื่อบันเทิงของเกาหลีใต้เป็นเพียงอุตสาหกรรมทั่ว ๆ ไปที่ทำเงินให้ประเทศเท่านั้น แต่มองว่าสื่อเหล่านี้เป็นกุญแจสำคัญที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเกาหลีใต้ได้ผ่านการสอดแทรกวัฒนธรรม

ในปี ค.ศ. 1998 เกาหลีใต้ได้มีนโยบาย Korea : Culture, Creativity and Content ที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ ก่อนที่ในปี ค.ศ. 2009 จะได้ก่อตั้งสถาบัน 'The Korea Creative Content Agency (KOCCA)' ขึ้นมาอย่างเป็นทางการ ซึ่งสถาบันดังกล่าวเกิดขึ้นจากการร่วมมือกันของหลากหลายองค์กรทั้งภาครัฐบาลและเอกชน โดย KOCCA จะมีหน้าที่ในการบริหารจัดการ ออกกฎระเบียบคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาเทคโนโลยีเพื่ออุตสาหกรรมบันเทิงเกาหลีใต้ รวมไปถึงให้กู้และลงทุนร่วมกับภาคเอกชนรายย่อย ทั้งนี้เพื่อเป้าหมายในการสอดแทรกวัฒนธรรมเกาหลีใต้เข้าไปในสื่อบันเทิงต่าง ๆ เรียกได้ว่า KOCCA คือองค์กรที่รัฐบาลเกาหลีใต้ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อผลักดันให้อุตสาหกรรมบันเทิงเกาหลีใต้ เป็น Soft power ที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะ

นโยบายสร้างความนิยมที่ปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

หลังจากได้มีการก่อตั้ง KOCCA เพื่อดูแลช่วยเหลือและผลักดันการพัฒนาของอุตสาหกรรมบันเทิงที่สอดแทรกวัฒนธรรมแล้วนั้น รัฐบาลเกาหลีใต้ยังคงเดินหน้าเสนอนโยบายใหม่ ๆ เพื่อให้การเผยแพร่สื่อบันเทิงเกาหลีใต้เป็นไปตามยุคสมัย ไม่ล้าหลัง และดึงดูดความสนใจของคนทุกเพศทุกวัยและทุกเชื้อชาติอีกด้วย เช่น การเน้นเผยแพร่สื่อบันเทิงเกาหลีใต้ผ่านอินเทอร์เน็ตในช่องทางที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทาง Youtube หรือทาง streaming services ต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังสนับสนุนภาคเอกชนให้มีการพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมบันเทิงอย่างจริงจัง เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้มีความเป็นมืออาชีพและนำเสนอความเป็นเกาหลีใต้ได้มากที่สุด ซึ่งผลลัพธ์ก็ออกมาในรูปแบบของศิลปินไอดอลเกาหลีได้มากมาย เช่น ศิลปินวงบอยกรุ๊ป เกิร์ลกรุ๊ป อย่าง Girl's Generation BTS Blackpink หรือศิลปินเดี่ยวอย่าง IU ที่โด่งดังในระดับโลก

Soft Power ที่สอดแทรกอยู่ใน K-pop

แม้ความโด่งดังของวัฒนธรรมเกาหลีใต้จะไม่ได้มาจากความชื่นชอบและคุ้นชินกับวัฒนธรรมเกาหลีใต้โดยตรงดังเช่นกระแสความนิยมวัฒนธรรมญี่ปุ่น หากแต่มาจากความนิยมสื่อบันเทิงและบุคลากรในอุตสาหกรรมบันเทิงเกาหลีใต้ แต่สิ่งที่ผู้ชื่นชอบสื่อบันเทิงเกาหลีใต้ อาจไม่รู้ตัวคือ พวกเขาได้เริ่มมีความคุ้นชินและหลงใหลในวัฒนธรรมเกาหลีใต้เข้าเสียแล้ว เพราะสื่อบันเทิงเกาหลีใต้ไม่ได้มีองค์ประกอบแค่การผลิตความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังมีการสอดแทรกวัฒนธรรมเกาหลีใต้ ไม่ว่าจะเป็น อาหาร แฟชั่น ภาษา หรือแม้แต่ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นในเกาหลีใต้อยู่ในสื่อบันเทิงนั้น ๆ และเมื่อผู้คนเริ่มคุ้นชินกับวัฒนธรรมดังกล่าว ก็จะทำให้เกิดการหาซื้อสินค้าสัญชาติเกาหลีใต้มากขึ้นและนำไปสู่ความประทับใจและความชื่นชอบที่มีต่อประเทศเกาหลีใต้ จนนำไปสู่การมาท่องเที่ยวเกาหลีใต้ในที่สุด

ดังนั้น โดยสรุปแล้ว จากกระบวนการดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า รัฐบาลเกาหลีใต้ได้เล็งเห็นถึงความนิยมอุตสาหกรรมบันเทิงเกาหลีใต้ จึงได้มีการสอดแทรกวัฒนธรรมในสื่อบันเทิงอันเป็นที่นิยมอยู่แล้ว เพื่อเปลี่ยนให้สื่อบันเทิงของเกาหลีใต้กลายเป็น 'Soft power' ที่สร้างความประทับใจ และดึงดูดให้ผู้คนสนใจในความเป็นเกาหลีใต้มากขึ้น นำไปสู่การซื้อสินค้าและการมาเยือนประเทศเกาหลีใต้ ทำให้สภาพเศรษฐกิจภายในประเทศเติบโตขึ้นจากอุตสาหกรรมบันเทิง และด้วยความร่วมมือกันของทั้งภาครัฐและเอกชน จึงทำให้สื่อบันเทิงเกาหลีใต้เป็น Soft power ของแดนกิมจิที่ยืนระยะมาได้ อย่างยาวนานกว่า 2 ทศวรรษแล้ว และยังไม่มีความคิดว่าจะได้รับความนิยมน้อยลงไปแต่อย่างใด

ทำความเข้าใจ Soft power ในมุมมองของรัฐบาลไทย

เมื่อได้เห็นกรณีศึกษาของทั้งนโยบาย Cool Japan ของประเทศญี่ปุ่นและการผลักดัน Korean Wave ของประเทศเกาหลีใต้ที่ประสบความสำเร็จในการปรับใช้ Soft power แล้ว หากมองกลับมาที่ประเทศไทยที่กำลังผลักดันให้เกิด Soft power เพื่อมากระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศเช่นกัน จึงเกิดคำถามว่า Soft power ไทยจะไปได้ไกลดังเช่นญี่ปุ่นและเกาหลีใต้หรือไม่

รัฐบาลไทยมีแนวทางนโยบายเพื่อพัฒนา Soft Power ใน 5 แง่มุมของวัฒนธรรมไทย โดยได้ให้ชื่อว่า 5 F ซึ่งมีดังนี้

1. Food - อาหารไทย
2. Film - ภาพยนตร์และวิดิทัศน์
3. Fashion - การออกแบบและแฟชั่นไทย
4. Fighting - ศิลปะการป้องกันตัวแบบไทย
5. Festival - เทศกาลประเพณีไทย

จากแนวทางดังกล่าว สังเกตได้ว่า รัฐบาลไทยก็ให้ความสำคัญกับการการผลักดันวัฒนธรรมไทยให้ได้รับความรู้จักมากขึ้นจากต่างประเทศเช่นกัน โดยได้กล่าวว่าการเผยแพร่วัฒนธรรมคือ 'Soft power' อย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ดี ถึงแม้รัฐบาลไทยในปัจจุบันจะมีเจตนาที่ดีในการต้องการให้วัฒนธรรมไทยในแง่มุมต่าง ๆ เป็น 'Soft power' เพื่อผลประโยชน์ของประเทศ แต่ความเข้าใจคำว่า 'Soft power' ของรัฐบาลไทยอาจเป็นเพียงความเข้าใจในความหมายแบบแคบเท่านั้น

รองศาสตราจารย์ Alexander L. Vuving จากสถาบัน Asia-Pacific Center for Security Studies แบ่งความหมายของ Soft power เป็น 2 ลักษณะ คือ ความหมายแบบแคบและความหมายแบบกว้าง

Soft power ในความหมายแบบแคบ หมายถึง การมีอิทธิพลในด้านวัฒนธรรม ซึ่งการบรรลุเป้าหมาย Soft power ในแบบแคบนี้ย่อมสามารถทำได้ด้วยการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติหนึ่ง ๆ ผ่านสื่อเพื่อทำให้วัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ ดูมีเสน่ห์ น่าติดตามและน่าหลงใหล ในขณะเดียวกัน Soft power ในความหมายแบบกว้าง หมายถึง การมอง Soft power ว่าเป็นอำนาจที่มีประสิทธิภาพทัดเทียมกับ Hard power กล่าวคือ การรู้จักปรับใช้จุดดึงดูดของประเทศนั้น ๆ เช่น วัฒนธรรม ให้เป็นเครื่องมือเพื่อก่อให้เกิดอำนาจต่อรองกับนานาประเทศแทนที่การใช้กำลังทางทหาร ซึ่งการจะทำให้ 'เสน่ห์ทางวัฒนธรรม' กลายเป็น Soft power ในความหมายกว้างได้ จะต้องมียุทธศาสตร์ให้การเผยแพร่เอกลักษณ์และวัฒนธรรมนั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์คือ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของชาติ

Soft Power ไทย ไปไกล ระดับโลก (ได้หรือยัง ?)

ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ต่างมีมุมมองว่า วัฒนธรรมของพวกเขาสามารถทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศเติบโตได้ จึงนำมาสู่การพัฒนา นโยบายและการร่วมมือกันของหลาย ๆ ภาคส่วนจนก่อให้เกิดเป็น Soft power ในความหมายกว้างที่แข็งแกร่งและสร้างผลประโยชน์ให้กับประเทศเป็นอย่างมาก

สำหรับในประเทศไทย การที่รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความเป็นเอกลักษณ์และนำพลังของวัฒนธรรมไทยอันดีงาม ผสมผสานกับการเห็นคุณค่าและชื่นชมชาวไทยที่โด่งดังระดับโลก จนนำมาสู่การประกาศว่าจะมีการผลักดันให้เกิด Soft power ไทย เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศมากขึ้น อีกทั้งยังเริ่มมีการกำหนดแผนการดำเนินการที่ชัดเจนมากขึ้น อาจเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการทำให้วัฒนธรรมไทยเป็น Soft power ในความหมายอย่างกว้างได้

หากนำวัฒนธรรมของไทยมาศึกษา จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีศักยภาพที่จะสามารถสร้าง ‘Soft power’ ของชาติได้ ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่น่าสนใจมากมาย ไม่ว่าจะเป็น อาหาร ประเพณี เทศกาล สถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ อีกทั้งยังมีบุคลากรในสายงานสื่อสารมวลชนและการบันเทิงที่ดีเยี่ยม สังเกตได้จากละครโทรทัศน์และภาพยนตร์ไทยที่โด่งดังและได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เช่น บุพเพสันนิวาส ละครเกมสโงะเดอะซีรีส์ หรือ ผลงานภาพยนตร์ต่างชาติที่กำกับโดยผู้กำกับชาวไทย อย่าง ‘Memoria’ ของ คุณอภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล ที่ได้รับรางวัล Jury Prize จาก Cannes Film Festival ในปี ค.ศ. 2021

อย่างไรก็ดี สิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมไทยยังไม่สามารถกลายเป็น ‘Soft power’ และประสบความสำเร็จในวงกว้างได้ก็คือ การขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐ

ในประเทศญี่ปุ่น งบประมาณส่วนหนึ่งของประเทศได้ถูกนำมาใช้ลงทุนกับ Cool Japan Fund โดยมีการบริหารจัดการผ่านกระทรวง METI ที่มีหน้าที่ดูแลนโยบาย Cool Japan โดยเฉพาะ ในขณะที่รัฐบาลเกาหลีใต้ก็เล็งเห็นถึงกระแส ‘Korean Wave’ ที่ภาคเอกชนได้ทำไว้อย่างดีเยี่ยม พวกเขาจึงเข้ามาร่วมพัฒนา ลงทุน และผลักดันให้มีการสอดแทรกวัฒนธรรมเกาหลีใต้เข้าไปในสื่อบันเทิง รวมทั้งมีนโยบายวางยุทธศาสตร์การส่งออกสื่อบันเทิงเกาหลีใต้อย่างเป็นระบบและทันสมัย

แต่สำหรับประเทศไทย ยังขาดความจริงจังในส่วนนี้ อยู่ ถึงแม้รัฐบาลไทยจะมีการชื่นชมชาวไทยที่สร้างชื่อเสียงในระดับโลกและช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมไทยก็ตาม แต่หากภาครัฐยังมิได้เข้ามาร่วมมือกับเอกชนอย่างจริงจัง ให้ความสนับสนุน ใช้งบประมาณมากขึ้น และช่วยจัดการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อสร้าง Soft power อย่างเป็นระบบ หนทางสู่การนำ Soft power ไทยให้ไปไกลระดับโลก คงยังอีกยาวไกล

เรื่อง : ชางวี ยู
พิสูจน์อักษร: ธนวัฒน์ แก้วกล้า
ภาพ: ฉัตรลดา ทำสุนา

แหล่งอ้างอิง

ชัยยะ ฤตินิยมวุฒิ. (6 มกราคม 2564). SOFT POWER คืออะไร? พลังซอฟต์แวร์ ที่ไม่ซอฟต์แวร์เสมอไป พลังที่กระตุกจิต กระชากใจคนทั่วโลก. BrandThink. <https://www.brandthink.me/content/whatissoftpower>

ณัฐณิชา ภูวสิริโรจน. (2563). นโยบาย Cool Japan กับ การส่งเสริมเศรษฐกิจประเทศญี่ปุ่น [สารนิพนธ์ปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. <http://isas.arts.su.ac.th/wp-content/uploads/2563/social/05600687.pdf>

นิติราษฎร์ บุญโย. (19 เมษายน 2565). soft power ของไทย? ความหมาย ความจริงและความฝัน. กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/999871>

พัชรี บอนคำ. (15 กุมภาพันธ์ 2563). ‘อุตสาหกรรมบันเทิง’ เศรษฐกิจหลักเกาหลี หมดดีแต่จากรัฐบาล. urbancreature. <https://urbancreature.co/southkorea-koreanwave/>

วีรวัฒน์ อัจจุตมานัส. (24 พฤษภาคม 2563). สำรวจซีรีส์และละครไทย ไปดังที่ส่วนไหนของโลกบ้าง. The Standard. <https://thestandard.co/explore-thai-series-and-dramas-famous-in-abroad/>

สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโตเกียว. (มิถุนายน 2559). นโยบาย Cool Japan. สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโตเกียว. https://www.ditp.go.th/contents_attach/148923/148923.pdf

สฤติภรณ์ เอี่ยมธงชัย. (ตุลาคม 2559). วิวัฒนาการกระแสความนิยมเกาหลี (Korean Wave) ที่เรียกว่า Hallyu. สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ กรุงโซล. https://www.ditp.go.th/contents_attach/154036/154036.docx

Kachaban, L. (8 กันยายน 2564). Soft Power คืออะไร รู้จักอิทธิพลทางความคิดที่ขับเคลื่อนสังคมได้แบบซอฟต์แวร์. StartDee. <https://blog.startdee.com/soft-power-คืออะไร>

Suppasawatgul, P. (22 มิถุนายน 2560). ‘วัฒนธรรมขายได้กินได้’ ที่ประสบความสำเร็จ ของ J-Pop และ K-Pop. The MATTER. <https://thematter.co/thinkers/J-pop-k-pop-soft-power/26868>

Vuving, A. L. (3 กันยายน 2552). HOW SOFT POWER WORKS. Asia-Pacific Center for Security Studies. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1032656.pdf>

Existential Crisis & Existentialism

ชีวิตที่ไม่มีความหมาย

ตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ผู้หนึ่งที่เติบโตขึ้นมา ตัวเลือกมากมายย่อมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คำถามอย่าง “วันนี้จะทานอะไรดี ?” ช่วงเป็นคำถามที่เรียบง่าย แต่กลับแสดงให้เห็นถึงอิสรภาพที่ปัจเจกบุคคลใช้ในการตัดสินใจอยู่ทุกวัน ดังนั้นจะเกิดอะไรขึ้น ? หากคำถามที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันสร้างความกังวลใจอันส่งผลกระทบต่อตัวตนของผู้ตั้งคำถามดังกล่าว คำว่า **“Existential Crisis”** เป็นนิยามถึงอาการเมื่อบุคคลเกิดความสงสัยถึงตัวเลือกในชีวิตที่ตนได้เลือกลงไป ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวตระหนักถึงความไร้แก่นสารของชีวิตและเกิดความสับสนอย่างถึงที่สุด

ปัญหาเรื่อง Existential Crisis เกิดขึ้นจากการที่คน ๆ หนึ่งรู้สึกกังวลใจเพราะความเป็นไปได้ไม่รู้จบในชีวิตที่ตนสามารถเลือกได้ โดยหลัก

ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเชื่อมโยงกับเรื่อง “ความหมายของชีวิต” โดยในยุคสมัยที่ศาสนายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และการมีอยู่ของพระเจ้าสร้างคุณค่าให้กับการดำรงอยู่ของเราในฐานะ เป้าหมายที่เหนือกว่าเพียงแค่ชีวิตในโลกนี้ มนุษย์ถูกสร้างโดยพระเจ้า และเรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระเจ้า ดังนั้นเหล่าคนที่ศรัทธาในศาสนาหรือพระเจ้าย่อมไม่รู้สึกว่าชีวิตนั้นไร้ความหมาย แต่หลังจากการปฏิวัติทางความคิดมากมาย เช่น การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมทางความคิดในยุคเรืองปัญญา (Age of Enlightenment) การกำเนิดขึ้นของความรู้แขนงต่าง ๆ เช่น การแพทย์ ความคิดและวิทยาการจึงเริ่มพัฒนามากขึ้นเรื่อย ๆ ความสำคัญของศาสนาก็เริ่มเสื่อมถอยลง จึงเริ่มศาสนามีอิทธิพลต่อมุมมองของผู้คนน้อยลงไปเรื่อย ๆ ตัวตนของพระเจ้าก็เริ่มเป็นที่ถกเถียง หรือแม้กระทั่งไม่ได้รับการศรัทธาอย่างมากมายอย่างในอดีต เป็นที่มาของประโยคอันโด่งดังของ ฟรีดริช นีทเชอ (Friedrich Nietzsche) นักปรัชญาชาวเยอรมัน “พระเจ้าได้ตายแล้ว...” หลังจากทีศาสนาเสื่อมอิทธิพล คำถามที่สำคัญต่อมาก็คือ มนุษย์จะใช้ชีวิตอย่างไรต่อไป เมื่อไม่สามารถหาความหมายในชีวิตได้จากศาสนาแบบเดิม ๆ อีกต่อไป

Existentialism หรือ อุดมถิภาวนิยม เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่ก่อตัวขึ้นช่วงศตวรรษที่ 19 ในยุโรป โดยมีนักคิด 3 ท่านที่ถือเป็นเสาหลักทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางปรัชญาดังกล่าวได้แก่

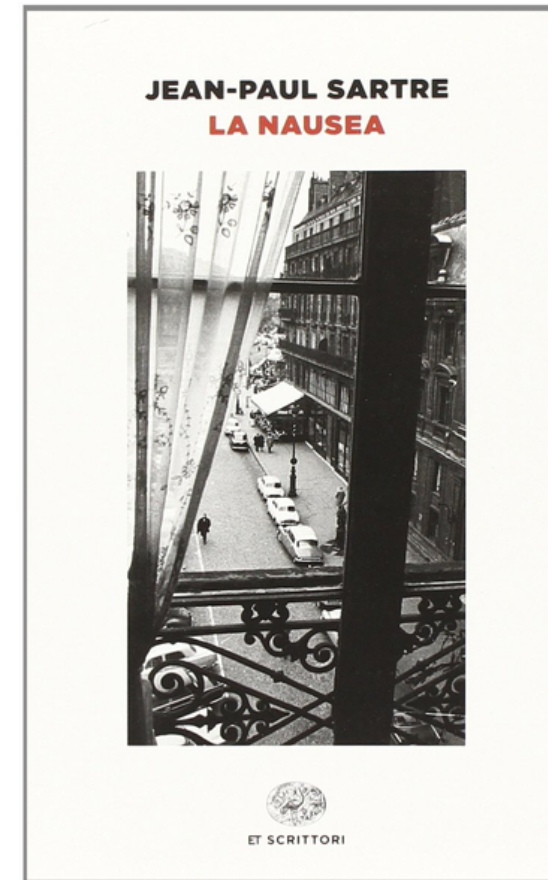
Søren Kierkegaard (เซอร์เอน เคียร์เกกออร์), Friedrich Nietzsche (ฟรีดริช นีทเชอ) และ Fyodor Dostoevsky (ฟีโอดอร์ ดอสโตเยฟสกี) แต่แนวคิดดังกล่าวจะได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นแนวคิดที่ชัดเจนมากขึ้น และมีผู้ศึกษามากขึ้นช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยชื่อที่สำคัญและเป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิดที่เราจะใช้ในการอ้างอิงเป็นหลักในที่นี้ก็คือ Jean-Paul Sartre (ฌ็อง-ปอล ซาทร์)

แต่กระนั้นนักคิดแต่ละคนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดดังกล่าวต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป แล้วยังสามารถแตกย่อยออกไปได้อีกมากมาย เช่น Absurdism จากมุมมองของ Albert Camus (อัลแบร์ การ์มูร์) ที่ว่าด้วยเรื่องของความพยายามในการหาความหมายในชีวิตจากโลกที่ไม่ยุติ หรือ Nihilism ที่ว่าด้วยเรื่องของกาปฏิเสธซึ่งความหมายในทุกสิ่งอย่างและเป็นแนวคิดที่เป็นกระแสของผู้คนในยุคปัจจุบัน ฯลฯ แนวคิดเหล่านี้มีสิ่งๆที่เหมือนและแตกต่างออกไปจากแนวคิดอุดมถิภาวนิยม ทำให้ยากจะนิยามได้อย่างชัดเจน แต่ก็พอจะสามารถแจกแจงให้เห็นถึงแนวคิดได้อย่างคร่าว ๆ โดยบุคคลที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดนี้มากที่สุดก็คือ ฌ็อง-ปอล ซาทร์ นั่นเอง

ในหนังสือ Existentialism is Humanism ของ

ฌ็อง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre) หัวข้อที่ถูกยกขึ้นมาอธิบายสถานภาพของมนุษย์คือ “Existence precedes essence.” แปลเป็นไทยได้ว่า การดำรงอยู่มาก่อนคุณค่า ในหนังสือของซาทร์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่ามนุษย์นั้นใช้เหตุผลในการดำรงชีวิต ดังนั้นหากมนุษย์สร้างสิ่งของใด ๆ ขึ้นมา มนุษย์จะต้องหาเหตุผลของการที่จะสร้างสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นขึ้นมาเสียก่อน เช่น มิด มนุษย์ไม่ได้สร้างมิดขึ้นมา ก่อนและให้มันมีหน้าที่ตัด ผ่า ผ่านสิ่งของ ทว่ามนุษย์ต้องการสิ่งที่สามารถ ผ่า ตัด ผ่าน สิ่งของได้ มิดจึงเกิดขึ้นมา แต่มนุษย์นั้นเพียงแต่กำเนิดขึ้นมาโดยไม่มีการกำหนดไว้ล่วงหน้าซึ่งความหมายหรือคุณค่าอะไรเลย เป็นชีวิตที่ดำรงอยู่เพียงเพื่อดำรงอยู่ มนุษย์จึงเป็นผลรวมของการกระทำของตนเอง และทุก ๆ ตัวเลือกที่เราเลือกมาตลอด ต่อมาเมื่อชีวิตของมนุษย์ไม่มีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน ไม่มีความหมายตายตัว มนุษย์จึงมีอิสรภาพที่จะทำอะไรก็ได้ และตอบสนองอย่างไรก็ได้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง

ในส่วนนี้เองทำให้มนุษย์เกิดความกังวลในตัวเลือก (Anxiety of Choices) เมื่อเราเลือกหรือทำอะไรก็ได้ แต่ไม่มีใครให้ข้อมูลหรือแนวทางที่เพียงพอเลยแก่เราในการเลือก แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าเราเลือกทางที่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ ในหลาย ๆ กรณีมนุษย์จึงทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการไม่เลือกเลย เพียงแต่ทำตามแบบแผนที่สังคมกระทำกันมา นอกจากนี้การไม่เลือกก็คือการเลือกที่จะปฏิเสธอิสรภาพที่เราในฐานะมนุษย์นั้นมีอยู่เพื่ลดทอนความกังวลใจต่อตัวเลือกมากมาย ซึ่งทำให้เราสูญเสียความเป็นไปได้อื่น ๆ ของตัวตนที่เราอาจจะเกิดขึ้นได้หากเราเลือก ซาทร์เรียกสิ่งนี้ว่า “Bad Faith” หรือการหลอกตัวเองนั่นเอง

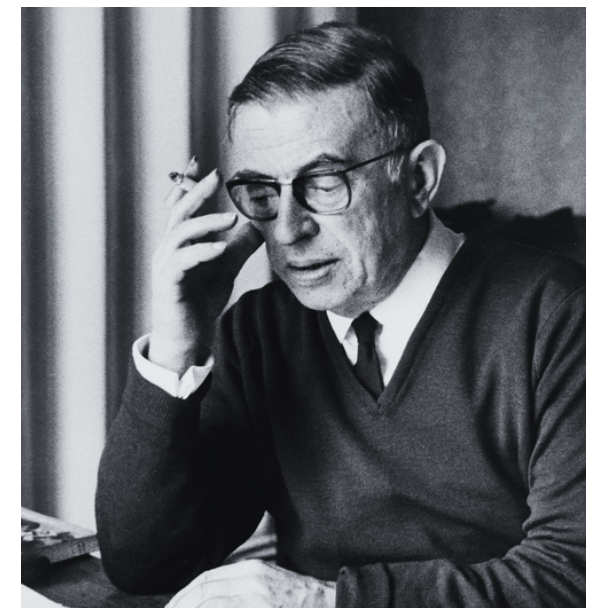

นวนิยายเล่มแรกที่สร้างชื่อให้กับซาทร์ในฐานะนักคิดสายอุดมถิภาวนิยม คือ “Nausea” ก็เป็นการอธิบายถึง Existential Crisis ได้เป็นอย่างดี เนื้อหาในนวนิยายเล่มดังกล่าว ได้เล่าถึงตัวละครที่มีชื่อองตน โรแควนติน (Antoine Roquentin) ที่รู้สึกคลื่นไส้หลังจากประสบกับ Existential Crisis เพราะเขาได้พยายามเขียนงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลทางประวัติศาสตร์ที่ได้เสียชีวิตไปแล้วเพื่อให้เหตุผลกับการดำรงอยู่ของตนเอง เขามองว่าอดีตไม่มีความหมายและเป็นการหลีกหนีการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน เขาจึงล้มเลิกความตั้งใจจะเขียนงานดังกล่าว

ต่อมาเขาได้เริ่มบันทึกความรู้สึกที่ตนเองมีผ่านไดอารี่เพื่อสังเกตความเปลี่ยนแปลงของตนเองหลังจากอาการคลื่นไส้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เขาสงสัยว่าอะไรที่ทำให้เขาเกิดความรู้สึกดังกล่าว ซึ่งหลาย ๆ ครั้งเหตุการณ์ที่เขาบันทึกก็บอกเล่าเรื่องราวความแปลกแยกที่เขารู้สึกและความผิดปกติต่อสิ่งรอบตัวมากมาย จนดูไม่เหมือนเรื่องราวในความเป็นจริง

หนังสือดังกล่าวบอกเล่าใจความของแนวคิดอุดมถิภาวนิยมใน 3 เรื่องซึ่งซาทร์พยายามถ่ายทอดโดยการเน้นย้ำเป็นรูปแบบที่เห็นได้จากเนื้อเรื่อง ได้แก่

1. ไม่มีเหตุผลหลักสำคัญสำหรับทุกสิ่งที่จะดำรงอยู่
2. มนุษย์นั้นเป็นอิสระ และต้องพบกับความเป็นไปได้มากมายที่เราจะต้องเป็นผู้เลือก พร้อมกับประโยคสำคัญที่ซาทร์กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ” หมายความว่า มนุษย์นั้นมีเสรีภาพจะเลือกทำอะไรก็ได้ แต่จะต้องรับผิดชอบในผลที่ตามมาจากตัวเลือกเหล่านั้นเสมอ ส่วนนี้นับว่าเป็นข้อสำคัญที่สุดเลยก็ว่าได้ ในแนวคิดอุดมถิภาวนิยมจากมุมมองของซาทร์ โดยหลักก็คือ มนุษย์นั้นมีเจตจำนงเสรี แต่เจตจำนงของเราถูกกำหนดโดยอิทธิพลของความเกี่ยวข้องระหว่างเรากับโลกใบนี้ คุณค่าที่เรายึดถือ และความสามารถที่จะรับมือกับผลของการกระทำของตน ดังนั้นอิสรภาพในชีวิตจึงมาพร้อมกับภาระในการที่จะต้องรับผิดชอบเสมอ
3. Bad Faith หรือการหลอกตัวเอง เมื่อมนุษย์ถูกคุมขังด้วยการดำรงอยู่ของตนเองก็เลือกที่จะไม่เลือกความเป็นไปได้ต่าง ๆ และปฏิบัติตนตามที่คิดว่าควรจะทำ

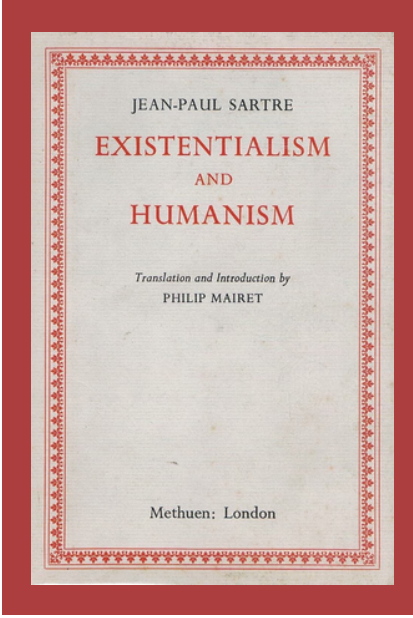

เรื่องนี้จบลงด้วยการที่ตัวเองของเรื่องได้พบกับเสีย
แห่งความหวังอีกครั้ง หลังจากที่ได้ฟังเพลง ๆ หนึ่ง เขา
จึงต้องการสะท้อนความคิดของเขาผ่านงานเขียน ซึ่ง
ไม่ใช่งานเขียนประวัติศาสตร์อย่างเช่นในตอนแรก หาก
แต่เป็นงานเขียนนวนิยาย ซึ่งจะถ่ายทอดความรู้สึกที่ ร็
แคงติน รับรู้เหล่านี้ไปสู่ผู้อื่น

ค นังสือเล่มดังกล่าวเป็นตัวอย่างของ อิทธิพลของ
แนวคิดอัตถิภาวนิยมในโลกวรรณกรรมผ่านงาน
เขียนของ ฌ็อง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre) ที่มี
ความสำคัญขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาหลังสงครามโลก
ครั้งที่ 2 เหตุผลก็เป็นที่ชัดเจนว่า หลังจากเกิดสงครามที่
พรากชีวิตผู้คนจำนวนมาก ในยุคที่ศาสนามีไขตัวเลือก
ในการพึ่งพาทางใจที่สำคัญ คนที่ยังมีชีวิตอยู่ย่อมรู้สึก
โดดเดี่ยวในโลกนี้ แค่ว่าจะไปในโลกอย่างไรความหมาย
แนวคิดที่พยายามหาว่าอะไรคือความหมายของชีวิต
อย่างอัตถิภาวนิยมจึงถูกจับตามองมากขึ้นซึ่งเป็นเรื่อง
ที่เข้าใจได้

อาการ Existential Crisis นั้นก็อาจมาในรูปแบบของ Midlife crisis หรือ Quarter-life crisis หรืออาการใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้อง
กับความรู้สึกหนักหน่วงทางใจที่ล้นสัมพันธ์กับความหมายในชีวิตและตัวตนของตนเองทั้งนั้น เช่น หลังจากทำงานในบริษัท
หนึ่งเป็นเวลานาน ก็ตัดสินใจลาออก ไปทำชองยูทูบ เป็นต้น มนุษย์นั้นล้วนมีชีวิตอยู่บนโลกนี้โดยไม่รู้อะไรเลย เราอาจจะมี
ความคิด ความรู้สึกเหมือนกับว่าเราควรทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ในท้ายที่สุดแล้ว อะไรคือคำตอบที่ถูกต้อง? เราไม่มีวันรู้ได้
เลย ทางที่เราเลือกไปเป็นทางเดียวที่เราไปถึงผลลัพธ์ที่จะตามมา ทางเลือกอื่นเป็นไปได้เพียงแค่สมมติฐานที่จะไม่มีวันได้รับการ
พิสูจน์เพื่อคอยตอบย้ำเราว่า ถ้าทำอย่างนั้นล่ะ? ถ้าทำอย่างนี้ล่ะ? ให้เราเจ็บปวดอยู่ในหัวเล่น ๆ เมื่อชีวิตไร้ความหมายตายตัว
ไปแล้ว ไม่ได้หมายความว่า เราก็ควรทุกข์อย่างทั้ง ช่างหัวเรื่องต่าง ๆ เสียทั้งหมด แต่มันหมายถึงความเป็นไปได้ไม่รู้จบ ที่เรา
จะสามารถทดลอง หรือเลือกทำได้ แม้จะต้องพบกับความผิดหวังทุกครั้งไป ซาทร์ก็ยืนยันว่ามันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ทุก ๆ
ทางที่เราเลือกเราย่อมหาทางผิดหวังกับมันได้เสมอ ความกังวลที่มีต่อตัวเลือกมากมายก็เช่นกัน ดังนั้นในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง
ความหมายและคุณค่ามันขึ้นอยู่กับสิ่งที่คุณทำ เรียกได้ว่าทั้งชีวิตของเรานั้นเป็นข้อสรุปของตัวเลือกทั้งหลายที่เราได้เลือกและ
รับผลอยู่ในขณะนั้น ๆ ดังนั้นถ้าจะผิดหวังก็ช่างมันประไร สุดท้ายแล้วคุณก็ต้องเลือกอยู่ดีเพราะ “มนุษย์ถูกسابให้มีเสรีภาพ”

เรื่อง : ธนพล สิริชอบธรรม
พิสูจน์อักษร: เมอเดีย
ภาพ: เทียนญาติดา ศรีณย์ชล

JEAN-PAUL SARTRE

แหล่งอ้างอิง

ข้อมูลออนไลน์

“

The School of Life. (6 กรกฎาคม 2559). What is an Existential Crisis? [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Cj-ycur3CDM>

Sprouts. (8 ธันวาคม 2564). Nietzsche: God Is Dead [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Cj-ycur3CDM>

Pursuit of Wonder. (19 ธันวาคม 2562). Why We Experience An Existential Crisis - The Philosophy of Jean-Paul Sartre [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=qWHz39MVvxs&t=103s>

Eternalised. (12 กุมภาพันธ์ 2564). Existentialism in 10 Minutes [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=zAQYtolfB4g>

Academy of Ideas. (18 พฤศจิกายน 2555). Introduction to Existentialism [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ilg7PiDD8yY>

The School of Life. (26 มิถุนายน 2562). PHILOSOPHY - Soren Kierkegaard [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=D9JCwKx558o>

Sisyphus 55. (23 มกราคม 2564). A GUIDE TO ABSURDISM: The Philosophy For Living Fully [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=6KCIYrxJma8>

Aperture. (15 พฤษภาคม 2564). Nihilism: The Belief in Nothing [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ZOvyn72x6kQ&t=224s>

Eternalised. (9 เมษายน 2564). Nausea | Jean Paul Sartre [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=NVIEMtpH2Nc>

The School of Life. (8 พฤศจิกายน 2557). PHILOSOPHY - Sartre [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=3bQsZxDQgzU&t=90s>

Einzelgänger. (31 มกราคม 2563). The Tragedy of Freedom | Jean-Paul Sartre [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ZwwiqQBFsJs>

หนังสือ
Sartre, J.-P. (1938). Nausea. Penguin Books.

”

PM2.5 กฎหมาย และสิทธิ

ที่จะหายใจอากาศสะอาดอันไม่ควรถูกพรากไปจากผู้ใด

เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูหนาวของประเทศไทย สิ่งที่บางคนอาจนึกถึงคือ ภาพอากาศอันหนาวเย็น ทะเลหมอกที่สวยงาม หรือภาพนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยอย่างคับคั่ง นอกจากนี้ บางคนอาจมองเห็นสิ่งที่เหมือนกับหมอกจาง ๆ สีขาวอันปกคลุมไปทั่วอากาศ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราเห็นเป็นแผ่นสีขาวจาง ๆ ในอากาศนั้นใช่หมอกหรือไม่ หรือแท้จริงแล้วมันคือฝุ่นพิษ PM2.5 อันเป็นหนึ่งในปัญหามลภาวะทางอากาศที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังกันแน่ ?

PM2.5 คืออะไร และมีแหล่งที่มาจากไหน ?

PM2.5 คือคำที่ใช้เรียก “**ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (Particulate matters)**” ที่มีขนาดประมาณ 2.5 ไมครอน ด้วยขนาดที่เล็กมาก จึงเป็นสาเหตุทำให้ฝุ่นละอองลักษณะนี้สามารถรอดพ้นจากการดักจับของระบบทางเดินหายใจและเข้าสู่ถุงลมของปอดได้โดยตรง เนื่องด้วยฝุ่นละอองเหล่านี้เป็นสารแขวนลอยอยู่ในอากาศ จึงเป็นเหตุให้ผู้สูดอากาศนั้นรับฝุ่นละออง PM2.5 เข้าไปด้วย

อย่างไรก็ดี ฝุ่น PM2.5 มีอยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ไม่เป็นอันตรายและประเภทที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ ซึ่งสิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวของฝุ่น PM2.5 เสียทีเดียว แต่เป็นส่วนประกอบของฝุ่น PM2.5

ฝุ่น PM2.5 เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสารขนาดเล็กในอากาศ ไม่ว่าจะเป็นไอน้ำ คาร์บอน หรือก๊าซต่าง ๆ ซึ่งหากฝุ่นละอองดังกล่าวเกิดจากการรวมตัวกันของสารที่ไม่มีพิษภัย ฝุ่นละอองนั้นก็ไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายมนุษย์ แต่หากฝุ่นละอองดังกล่าวเกิดจากการรวมตัวกันของสิ่งที่เป็นพิษ เช่น โลหะหนัก สารก่อมะเร็ง และสารก่อการกลายพันธุ์ ฝุ่นละอองเหล่านี้ย่อมส่งผลร้ายต่อสุขภาพร่างกาย คุณภาพชีวิต และอายุขัยของมนุษย์ จึงมีการเรียกฝุ่น PM2.5 ที่อันตรายเหล่านี้ว่า “**ฝุ่นพิษ**”

อาจเกิดคำถามว่า “แล้วฝุ่นพิษพวกนี้มาจากที่ไหนบ้าง ?” คำตอบไม่ได้อยู่ไกลตัวเลย ในกรณีของกรุงเทพมหานคร ฝุ่นพิษส่วนใหญ่มีที่มาจากไอเสียของรถยนต์ดีเซลที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และมาจาก ‘ฝุ่นทุติยภูมิ’ ซึ่งก็คือฝุ่นละอองจากการผลิตสินค้าในโรงงาน การขุดถนน การก่อสร้างตึกรามบ้านช่อง ฯลฯ ฝุ่นละอองเหล่านี้มีการทำปฏิกิริยาเคมีกันขึ้นจนเกิดเป็นฝุ่นที่มีส่วนผสมของก๊าซที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย เช่น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) ก๊าซไนโตรเจนออกไซด์ (NO_x) ก๊าซแอมโมเนีย (NH₃) และกลุ่มก๊าซสารอินทรีย์ระเหยง่ายอีกจำนวนมาก ส่วนในพื้นที่ภาคเหนือ ฝุ่นพิษมีต้นกำเนิดส่วนใหญ่มาจากการเผาชีวมวล หรือการเผาขยะในพื้นที่โล่ง จึงทำให้เกิดหมอกควันพิษเป็นจำนวนมาก และเป็นปัญหาต่อประชาชนในภาคเหนือไม่แพ้กันกับที่ฝุ่นพิษกำลังเป็นปัญหาหนักของชาวเมืองหลวง

จากการสังเกตแหล่งที่มาของฝุ่นพิษ พบได้ว่า ฝุ่นพิษที่กำลังเป็นปัญหาใหญ่ต่อสุขภาพของพวกเราทุกคน แท้จริงแล้วก็มาจากกิจกรรมของมนุษย์เองเสียส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการเผาขยะ การใช้รถยนต์ที่ขับเคลื่อนด้วยน้ำมันดีเซล หรือการประกอบอุตสาหกรรมโรงงานและการก่อสร้าง

PM2.5 บ่อยจริงหรือแค่ขู่ให้กลัว ?

หากนำเสนอเพียงแค่ว่า PM2.5 คือฝุ่นพิษ และมีมลพิษทางอากาศมากมายไม่ว่าจะเป็น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) ก๊าซไนโตรเจนออกไซด์ (NO_x) ก๊าซแอมโมเนีย (NH₃)...ทุกคนอาจสงสัยว่า แล้วอย่างไรละ ? **สรุปแล้วเจ้าฝุ่นพิษ PM2.5 อันตรายจริงหรือไม่ ?**

คำตอบ คือ จริงอย่างแน่นอน ซึ่งผลกระทบทางสุขภาพของผู้ที่สูดอากาศผสมฝุ่นพิษเข้าไปในนัยยะอันตรายร้ายแรง และอาจส่งผลต่อร่างกายในทันที หรืออาจเก็บสะสมอยู่ในร่างกายจนเรื้อรัง และแสดงอาการออกมาเมื่ออายุของผู้คนมากขึ้น

เนื่องจากขนาดที่เล็กเกินกว่าที่ระบบหายใจมนุษย์จะดักจับได้ ฝุ่นพิษ PM2.5 จึงสามารถเข้าไปสู่ถุงลมภายในปอดของมนุษย์ได้อย่างง่ายดายและก่อให้เกิดการระคายเคือง ทำให้ถุงลมนั้นอักเสบอย่างเฉียบพลันหรือเรื้อรังก็ได้ ซึ่งการอักเสบนี้อาจเป็นอันตรายต่อผู้ที่มีโรคระบบทางเดินหายใจเรื้อรังอยู่ก่อนแล้ว เช่น ผู้ที่เป็นโรคหอบหืดอักเสบ โรคภูมิแพ้ และโรคถุงลมโป่งพอง เนื่องจากจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการเป็นมะเร็งปอดต่อบุคคลเหล่านี้

นอกจากนี้ หากฝุ่นละอองพิษมีส่วนผสมของ Black Carbon อยู่ ซึ่งจะไปทำลายผนังหลอดเลือด ส่งผลให้เกิดลิ่มเลือดและหลอดเลือดแข็ง ทำให้อวัยวะบางส่วนของร่างกาย เช่น กล้ามเนื้อหัวใจและสมองขาดเลือด และเพิ่มความเสี่ยงต่อการมีอาการหัวใจเต้นผิดจังหวะ เป็นโรคตับ โรคไต โรคหัวใจขาดเลือด โรคอัลไซเมอร์ และโรคเบาหวานอีกด้วย

อนึ่ง การรับฝุ่นละอองพิษเข้าสู่ร่างกายในเด็กก็เป็นเรื่องน่ากังวลต่อสุขภาพของเด็กในระยะยาว เนื่องจากเด็กนั้นหายใจเร็วกว่าผู้ใหญ่ จึงรับเอาอากาศเข้าไปในร่างกายมากกว่าผู้ใหญ่ โอกาสที่จะนำเอาฝุ่นละอองพิษสู่ร่างกายจึงมีมากตามไปด้วย ซึ่งการที่เด็กได้รับเอาฝุ่นละอองพิษเข้าสู่ร่างกายไปในทีละมาก ๆ ย่อมส่งผลให้สมรรถภาพของปอดถดถอย เพิ่มความเสี่ยงในการเป็นโรคถุงลมโป่งพองมากขึ้นแม้จะยังมีอายุไม่มากก็ตาม และหากได้รับเอาฝุ่นละอองเข้าไปอย่างต่อเนื่องย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาทางสุขภาพเรื้อรังตามมาในอนาคตอย่างแน่นอน

PM2.5 และปัญหาภาคเศรษฐกิจศาสตร์

นอกจาก PM2.5 จะเพิ่มความเสี่ยงในการเป็นโรคร้ายแรงซึ่งจะนำไปสู่การเสียชีวิตก่อนวัยอันควรของมนุษย์แล้ว เจ้าฝุ่นร้ายนี้ยังก่อปัญหาในภาคเศรษฐกิจศาสตร์ และเศรษฐกิจในด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยด้วยเช่นกัน

แม้จะยังไม่มีมีการวิจัยประเมินความเสียหายทางเศรษฐกิจศาสตร์จากฝุ่นพิษ PM2.5 แต่จากงานวิจัยที่ผ่านมาในเรื่องของความเสียหายในเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจศาสตร์ที่ประชาชนผู้เผชิญปัญหาฝุ่นพิษขนาด PM10 ต้องเสียไปนั้น มีมากถึง 2.06 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 12.64 ของ GDP ซึ่งความเสียหายเชิงเศรษฐกิจศาสตร์ครั้งนี้ เกิดจากมูลค่าที่ประชาชนในแต่ละครัวเรือนต้องเสียไปจากค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าเสียโอกาสในการทำงานหารายได้ สุขภาพที่เสื่อมโทรม ค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ป้องกันไม่ว่าจะเป็นหน้ากากอนามัยและเครื่องฟอกอากาศ และความสุขของประชาชนที่ลดลง อันเป็นผลมาจากฝุ่นพิษขนาด PM10 ทั้งสิ้น ซึ่งมีการคาดการณ์ว่า มูลค่าความเสียหายนี้จะเพิ่มเป็นเพียงมูลค่าความเสียหายขั้นต้นที่เกิดจากฝุ่นพิษ PM2.5 เท่านั้น เนื่องจากฝุ่นพิษ PM2.5 มีอันตรายกว่า PM10 มาก และย่อมก่อให้เกิดมูลค่าความเสียหายมากขึ้นตามไปด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องด้วยช่วงเวลาที่ฝุ่นพิษ PM2.5 มากที่สุดคือช่วงฤดูท่องเที่ยว (ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม) จึงทำให้นักท่องเที่ยวจากทั้งในและนอกประเทศเผชิญกับเจ้าฝุ่นละอองแสนอันตรายนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวทราบถึงปัญหามลพิษดังกล่าวจึงเลือกที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยน้อยลง ส่งผลให้ธุรกิจการท่องเที่ยวของไทยโดยเฉพาะกลุ่มธุรกิจที่พักรายย่อย เกสเฮาส์โฮสเทล โฮมสเตย์และลองสเตย์ และกลุ่มธุรกิจทัวร์นำเที่ยว สูญเสียรายได้เป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น ธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงเดือนมีนาคมและเมษายน 2562 มีความเสียหายถึงประมาณ 6,309 ล้านบาทเลยทีเดียว

อนึ่ง ฝุ่นพิษ PM2.5 นี้ยังก่อปัญหาให้แก่การจัดงานวิ่งมาราธอนและปั่นจักรยาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเข้าร่วมอีกด้วยโดยเฉพาะในภาคเหนือ ซึ่งการมีอยู่ของฝุ่นพิษเป็นการเพิ่มต้นทุนให้แก่ผู้เข้าร่วมงานในการหาซื้ออุปกรณ์ป้องกันและการเสียค่าตรวจสุขภาพหลังร่วมงานที่เต็มไปด้วยฝุ่นพิษนี้ และอาจนำไปสู่การสูญเสียนักท่องเที่ยวในธุรกิจการจัดวิ่งมาราธอนและปั่นจักรยานเนื่องจากความกังวลของนักท่องเที่ยวในด้านสุขภาพ

กฎหมายไทย กับการจัดการปัญหามลพิษทางอากาศ

ปัญหามลพิษ PM2.5 ส่งผลกระทบต่อประชาชนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านสุขภาพ รายได้ และคุณภาพการใช้ชีวิต การแก้ไขปัญหาจึงต้องอาศัยความร่วมมือของหลาย ๆ ภาคส่วน ซึ่งหนึ่งในภาคส่วนสำคัญที่มีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมก็คือ ‘กฎหมาย’

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบัน กฎหมายหลัก ๆ ของไทยที่อาจกล่าวได้ว่าเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหามลภาวะทางอากาศ คือ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แต่ พ.ร.บ. ดังกล่าวก็มิได้มีเนื้อหาครอบคลุมและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ อีกทั้งข้อกฎหมายอื่น ๆ ที่มีอยู่ก็มีความกระจัดกระจายแยกออกไปกันเป็นแต่ละส่วน มิได้นำมาบูรณาการร่วมกันอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ปัญหามลพิษ PM2.5 ไม่มีมาตรการในการแก้ไขอย่างจริงจัง

รศ. ดร. คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม อาจารย์คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายอากาศสะอาดประเทศไทย (Thailand Clean Air Network) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับกฎหมายในเรื่องของมลพิษทางอากาศว่า เนื่องจากวิธีบริหารราชการแผ่นดินของไทยแยกออกเป็นกระทรวง ดังนั้น เวลาออกกฎหมายก็จะให้กระทรวงใดกระทรวงหนึ่งมีอำนาจในการบริหารจัดการ และบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยเรื่องนี้ กระทรวงหนึ่งไม่มีอำนาจไปก้าวก่ายอีกกระทรวงหนึ่ง การบูรณาการจึงเกิดยาก ทำได้อย่างมากแค่ประสานงานเท่านั้น

จากความเห็นเพิ่มเติมของท่านอาจารย์จึงเห็นได้ว่า ประเทศไทยนั้น แม้จะมีกฎหมายว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังมิได้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมลภาวะทางอากาศโดยตรง อีกทั้งการทำงานของระบบราชการไทยที่แยกส่วนกันทำ ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็ยังผลให้การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของแต่ละภาคส่วน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และเศรษฐศาสตร์ ไม่สามารถทำการร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวได้ ปัญหามลภาวะทางอากาศนี้จึงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังเสียที

ประเทศไทยมีร่างกฎหมายใหม่ ๆ เพื่อจัดการกับปัญหา PM2.5 หรือไม่ ?

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้มีการยื่นร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหานี้ 4 ร่างด้วยกัน ซึ่งทั้ง 4 ร่างกฎหมายนี้ต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตของประชาชนชาวไทยอย่างต่อเนื่องทั้งสิ้น

ซึ่งในบทความนี้จะนำเสนอร่างกฎหมาย ‘พ.ร.บ.กำกับดูแลการจัดการอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพแบบบูรณาการ พ.ศ. ....’ ซึ่งเป็นร่างกฎหมายที่มาจากประชาชน โดยมีผู้ริเริ่มคือ เครือข่ายอากาศสะอาดประเทศไทย (Thailand Clean Air Network) เนื่องจากมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการของทุกภาคส่วน

ร่าง พ.ร.บ. เพื่อสิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาด

ร่าง พ.ร.บ. กำกับดูแลการจัดการอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพแบบบูรณาการ พ.ศ. .... หรือที่เรียกกันว่า “ร่าง พ.ร.บ. อากาศสะอาด ฯ” นั้นประกอบไปด้วย 8 หมวด 124 มาตรา โดยหนึ่งในบทบัญญัติสำคัญที่เป็นหัวใจของร่างกฎหมายนี้ คือ “สิทธิของประชาชนที่จะหายใจอากาศสะอาด”

เครือข่ายอากาศสะอาดมีความเห็นว่า สิทธิในการหายใจอากาศสะอาด (Right to breathe clean air) ควรได้รับการยอมรับให้เป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง และการปล่อยมลพิษทางอากาศต่าง ๆ ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื่องจากสิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาดนั้นไม่เพียงเป็นสิทธิในเชิงสุขภาพเพียงอย่างเดียว หากแต่เกี่ยวโยงกับสิทธิของมนุษย์ในการดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย และสิทธิในการมีชีวิตซึ่งเป็นสิทธิอันไม่อาจถูกพรากไปจากมนุษย์คนใดได้ ดังนั้น หากประชาชนมีสิทธิในการที่จะหายใจอากาศสะอาด พวกเขาจะไม่เสียสิทธิในการใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีอายุที่ยืนยาว ไม่เสียชีวิตก่อนวัยอันควรเพียงเพราะปัญหามลพิษทางอากาศ

การหายใจเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องทำ แต่หากอากาศที่มนุษย์หายใจเข้าไปเป็นมลภาวะและมีอันตราย ย่อมส่งผลให้เกิดวิกฤตทั้งในด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการมีชีวิตรอยู่ของมนุษย์ไปในคราวเดียวกัน จึงกล่าวได้ว่า หาก “สิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาด (Right to Breathe clean air)” ถูกพรากไป ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิอื่น ๆ ถูกพรากไปด้วยเช่นกัน สิทธิดังกล่าวนี้จึงควรเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นการกระตุ้นและชี้้นำให้การแก้ไขปัญหาเรื่องมลภาวะทางอากาศเป็นการสำคัญ

ประเด็นหลักของร่าง พ.ร.บ. อากาศสะอาด ฯ

ร่าง พ.ร.บ. อากาศสะอาด ฯ มุ่งเน้นไปที่การให้ความสำคัญของ “สิทธิ” ในการมีอากาศสะอาดสำหรับหายใจ และมาตรการต่าง ๆ ที่แต่ละภาคส่วนต้องมีบทบาทบูรณาการร่วมกันเพื่อกำจัดปัญหามลพิษทางอากาศซึ่งเป็นดังสิ่งทีละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวมีประเด็นหลักดังนี้

ประเด็นเรื่องการยอมรับสิทธิของประชาชนโดยรัฐ

ในประการแรก รัฐจะต้องยอมรับ **สิทธิในเชิงเนื้อหา** ของประชาชนเสียก่อน กล่าวคือ รัฐจะต้องยอมรับว่าสิทธิในการหายใจอากาศสะอาดนั้น เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรได้รับ เนื่องจากเป็นสิทธิที่สัมพันธ์โดยตรงกับสิทธิในสุขภาพและสิทธิในชีวิตที่ไม่อาจพรากไปจากผู้ใดได้ การยอมรับว่าสิทธิในการหายใจอากาศสะอาดของประชาชนจึงมีความสำคัญโดยเฉพาะต่อกลุ่มคนเปราะบาง เช่น บุคคลที่มีความอ่อนแอทางร่างกายมีภูมิคุ้มกันและความทนทานต่ำกว่าคนทั่วไป เช่น เด็ก หญิงมีครรภ์ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้ป่วยทางเดินหายใจ และผู้ทำงานกลางแจ้ง ซึ่งควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ และจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายและมาตรการทางรัฐเพื่อต่อสู้กับฝุ่นพิษ PM2.5 อย่างจริงจังและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ในประการที่สอง รัฐจะต้องยอมรับ **สิทธิในเชิงกระบวนการ** ที่ประชาชนควรจะมี ซึ่งประกอบไปด้วย 3 สิทธิหลักด้วยกัน คือ

สิทธิที่จะรู้ข้อมูลข่าวสารด้านอากาศสะอาด : เป็นสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพอากาศและสุขภาพ เช่น การเข้าถึงข้อมูลค่าดัชนีอากาศที่มีมาตรฐานและความเป็นปัจจุบัน สิทธิที่จะร้องขอให้มีการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ รวมทั้งการบังคับใช้ระบบการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม เป็นต้น

สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐ : เป็นสิทธิของประชาชนที่สามารถมีส่วนร่วมกับรัฐในการกำหนดนโยบาย จัดทำกฎหมาย และกำกับดูแลการจัดการอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพ

สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม : เป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรที่มีความรู้ในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว

ประเด็นเรื่องมาตรการผลักดันเชิงเศรษฐศาสตร์

ร่างพ.ร.บ.อากาศสะอาด ฯ มิได้มุ่งเน้นเพียงแค่การกำหนดข้อบังคับทางกฎหมายและลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีกรนำเครื่องมือและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนลดการก่อหมอกควันพิษให้มากที่สุด เช่น **การจัดตั้งกองทุนเพื่ออากาศสะอาด** เพื่อใช้ทุนหมุนเวียนเพื่อใช้จ่ายในการช่วยเหลือ อุดหนุน พัฒนา ส่งเสริม คุ้มครอง ป้องกัน จัดการปัญหาอากาศสะอาดอย่างมีบูรณาภาพ **การจัดเก็บภาษีเพื่ออากาศสะอาด** โดยจัดเก็บจากบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่มีการประกอบกิจการที่ได้ปล่อยมลภาวะทางอากาศเป็นจำนวนมาก และ**การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการหมอกควันพิษ** จากเจ้าของกิจการที่มีการปล่อยหมอกควันพิษ เพื่อนำไปบำบัดอากาศที่เป็นพิษ เป็นต้น

ประเด็นการจัดทำโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการอากาศสะอาดอย่างมีบูรณาภาพ

แนวคิดสำคัญของร่างพ.ร.บ. ดังกล่าวคือ การจัดการกับปัญหาฝุ่นละอองพิษในอากาศผ่านความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ที่ต้องร่วมแก้ไขปัญหาไปด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น การมีโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการอากาศสะอาดจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากเพื่อให้ภารกิจนี้สำเร็จลุล่วง

ประเด็นการจัดทำโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการอากาศสะอาดอย่างมีบูรณาภาพ

แนวคิดสำคัญของร่างพ.ร.บ. ดังกล่าวคือ การจัดการกับปัญหาฝุ่นละอองพิษในอากาศผ่านความร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วน ที่ต้องร่วมแก้ไขปัญหาไปด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น การมีโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการอากาศสะอาดจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากเพื่อให้ภารกิจนี้สำเร็จลุล่วง

ซึ่งตัวอย่างอันเป็นรูปธรรมของการจัดทำโครงสร้างนี้ คือ การจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีภารกิจต่างกัน ในการจัดการกับปัญหามลพิษทางอากาศ เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปได้อย่างคล่องตัวและมีการทำงานเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งหน่วยงานที่ได้กล่าวถึง ได้แก่ **คณะกรรมการร่วมนโยบายอากาศสะอาด (คณะกรรมการร่วม)** อันประกอบไปด้วยบุคลากรจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน โดยมีหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานเพื่ออากาศสะอาด **คณะกรรมการกำกับดูแลการจัดการอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพ (คณะกรรมการกำกับ)** อันประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญในด้านของวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมสุขภาพ และเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม มีหน้าที่กำกับดูแลองค์เกี่ยวกับอากาศสะอาด เพื่อให้ดำเนินการไปตามแผนที่ได้วางไว้ และยังสามารถกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับอากาศสะอาดได้อีกด้วย เช่น มาตรฐานคุณภาพอากาศ เป็นต้น และหน่วยงานสุดท้ายคือ **องค์การอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพ (อ.อ.ส.ส.)** ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการดำเนินการตามนโยบายของคณะกรรมการร่วม รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลการปล่อยและการเคลื่อนย้ายสารมลพิษจากแหล่งกำหนดหมอกมลพิษ

ส่งเสริมการวิจัย สนับสนุนข้อมูล และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอากาศสะอาดเพื่อสุขภาพ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

PM2.5 กฎหมาย และสิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาดอันไม่ควรถูกพรากไปจากผู้ใด

ถึงแม้ว่าปัญหามลภาวะทางอากาศ โดยเฉพาะปัญหาฝุ่นพิษ PM2.5 จะเพิ่มเป็นที่รู้จักกันในวงกว้างเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา แต่ก็เป็ผลมาจากการกระทำของมนุษย์อันก่อให้เกิดมลภาวะที่สะสมกันมาเป็นเวลานาน ดังนั้นการแก้ไขปัญหานี้ไม่สามารถหวังพึ่งเพียงภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งของสังคมได้ บุคคลทุกบุคคลและภาคส่วนทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือเอกชน ควรร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

‘กฎหมาย’ เป็นหนึ่งในภาคส่วนของสังคม ที่มีบทบาทในการทำให้สังคมเกิดความสงบสุขและคุ้มครองไม่ให้ประชาชนถูกพรากสิทธิของตนเองไป หนึ่งในสิทธิดังกล่าวก็คือ **‘สิทธิในการหายใจอากาศสะอาด’** อันเป็นสิทธิที่มีความสัมพันธ์กับสิทธิที่สำคัญมากของมนุษย์ ซึ่งก็คือ **สิทธิในการมีชีวิต** ดังนั้น เพื่อทวงคืนอากาศอันไร้มลพิษอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ให้แก่ประชาชน ผู้มีอำนาจจึงควรกำหนดกฎเกณฑ์เป็นกฎหมายเพื่อควบคุมดูแลให้สังคมได้รับอากาศที่สะอาดกลับคืนมา

เพราะมนุษย์ทุกคนต้องหายใจ แต่หากเพียงแค่สิทธิในการหายใจยังถูกพรากไป แล้วเราจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไร ?

แหล่งอ้างอิง

กรุงเทพธุรกิจ. (10 กันยายน 2564). รู้จัก ร่าง พ.ร.บ.อากาศสะอาด สิทธิในชีวิต-สุขภาพประชาชน. bangkokbiznews.com. <https://www.bangkokbiznews.com/social/959383>

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม. (n.d.). ไดอารี่ความคิด ....เรามีสิทธิที่จะหายใจอากาศสะอาด?. thailandcan.org. <https://thailandcan.org/ไดอารี่ความคิด%20เรามีสิทธิที่จะหายใจอากาศ.pdf>

วิรุฬ ลัมสวาท และคณะ. (2562). สมุดปกขาว อากาศสะอาด. thailandcan.org. https://thailandcan.org/CleanAir_White_Paper_TH.pdf

วิษณุ อรรถวานิช และคณะ. (มีนาคม 2563). สมุดปกฟ้าอากาศสะอาด (Clean Air Blue Paper) : เจาะลึกผลกระทบของมลพิษทางอากาศและรากเหง้าของปัญหา. thailandcan.org. https://thailandcan.org/Clean_Air_Blue_Paper_TH.pdf

อรสา ศรีดาวเรือง. (12 พฤษภาคม 2565). ดร.คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม: “เราจะมีชีวิตที่ดีได้อย่างไร หากเพียงหายใจในอากาศที่สะอาด ยังทำได้ยาก”. 1bluesky.org. <https://www.1bluesky.org/interview/dr-kaneungnij-pm25/>

เกษมสันต์ มโนมัยพิบูลย์ และ นิชิต อามาน. (23 มกราคม 2563). ฝุ่นทุติยภูมิเพิ่มระดับฝุ่นจิ๋วในพื้นที่กรุงเทพฯ:ความท้าทายจากภาคขนส่งและภาคอุตสาหกรรม. มติชน. https://www.matichon.co.th/columnists/news_1911606#:~:text=ฝุ่นทุติยภูมิไม่ได้,เร่งเปลี่ยนเป็นฝุ่นทุติย

iLaw. (4 มีนาคม 2564). สํารวจสําร่างกฎหมายเกี่ยวกับมลพิษ-อากาศสะอาด แก่ปัญหา PM 2.5. ilaw.or.th. <https://ilaw.or.th/node/5834>

เรื่อง : ชางวี ยู
พิสูจน์อักษร: อภิญญา วัชรพิบูลย์
ภาพ: ศลิษา จุไรวรรณสุทธิ

“ความยุติธรรม” คืออะไร?

คำถามนี้เป็นคำถามที่เรียบง่าย ทว่าลึกซึ้ง ความยุติธรรมสัมพันธ์กับการให้เหตุผล และการให้คุณค่าของปัจเจกบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในบางสังคม อาจมองว่าการกระทำอันหนึ่งอันใดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สมควรกระทำแล้ว ในขณะที่อีกสังคมหนึ่งอาจมองว่าผิดมหันต์ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 บัญญัติความหมายของความยุติธรรมไว้ว่า ความยุติธรรม คำนาม (น.) หมายถึง ความเที่ยงธรรม, ความชอบธรรม, ความชอบด้วยเหตุผล แม้ความยุติธรรมจะเป็นสิ่งที่ “มองไม่เห็น ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้” ทั้งยังไม่พบมาตรวัดใดที่สามารถวัดการกระทำใดการกระทำหนึ่งว่าถูกต้องได้อย่างไม่มีข้อโต้แย้ง สิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมาก ไม่ใช่มาตรวัดความยุติธรรม แต่คือ การตรวจสอบการให้เหตุผลอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมที่เราเชื่อมต่อกันได้เพียงปลายนิ้ว ซึ่งบุคคลในสังคมต่างสวมแว่นตาคณะสี สวมหมวกคณะใบ จึงทำให้มีมุมมองความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป อันอาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจกัน จนกระทั่งปัญหาบานปลายไปสู่ความขัดแย้ง และความรุนแรง ด้วยเหตุนี้ สิ่งสำคัญ คือ การเปิดใจรับฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง

ใครควรค่าแก่การมีชีวิตต่อ?

สมมติว่าผู้อ่านเป็นคนขับรถรางเบรกแตก และกำลังพุ่งเข้าชนคนงาน 5 คน ซึ่งจะทำให้พวกเขาเสียชีวิตทันที ทันใดนั้นเอง

ความถูกต้องอยู่ข้างใคร?

QUESTIONING JUSTICE

คุณเห็นทางเบี่ยงที่สามารถหักถ่วงหลบได้ ซึ่งจะทำให้คนงานเสียชีวิตเพียง 1 คน และรักษาชีวิตคนงาน 5 คนได้ คุณจะเลือกทำอย่างไร หลายคนอาจตอบได้อย่างไม่ต้องคิดเลยว่า “หักหลบเลย” โดยให้เหตุผลว่า การคร่าชีวิตผู้บริสุทธิ์ 1 คน ย่อมดีกว่าการสูญเสียผู้บริสุทธิ์ถึง 5 คน ยืนอยู่บนสะพานเหนือรางรถซึ่งไม่มีทางเบี่ยง คราวนี้ ลองปรับเปลี่ยนบทบาทของคุณในเรื่องเดียวกัน จากคนขับรถราง เป็นผู้เห็นเหตุการณ์ สมมติว่าคุณกำลังคุณเห็นวารถรางเบรกแตกแล่นมาด้วยความเร็ว และกำลังจะพุ่งชนคนงาน 5 คนทั้งกลุ่ม คุณรู้สึกสั่นหวั่นที่ยังไงก็หลีกเลี่ยงความสูญเสียครั้งนี้ไม่ได้ คุณจึงคิดว่าจะกระโดดลงไปขวางรถรางนั้นเองดีหรือไม่ แต่แล้วก็คิดได้ว่าคุณตัวเล็กเกินกว่าที่จะหยุดรถรางได้ ในขณะนั้นเอง คุณเห็นผู้ชายร่างใหญ่คนหนึ่งยืนข้างคนบนสะพาน โดยหากคุณผลักเขาลงไปบนรางด้านล่าง ชายผู้นี้จะเสียชีวิต แต่คนงานทั้งกลุ่มจะรอด ในกรณีนี้ การผลักชายร่างใหญ่ลงไปในรางรถ เป็นการกระทำที่ถูกต้องหรือไม่

เหตุการณ์ดังกล่าวถูกนำมาถกเถียงกันในชั้นเรียนวิชา “ความยุติธรรม” ของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งดำเนินการสอนโดยศาสตราจารย์ไมเคิล แซนเดล (Michael J. Sandel) ในบทบาทของผู้เห็นเหตุการณ์ นักศึกษาส่วนมากตอบว่า เป็นเรื่องที่ผิดใครกันจะผลักผู้บริสุทธิ์ลงไปขวางรถ เมื่อเราเผชิญกับภาวะที่ตัดสินใจได้ยาก ทั้งสองกรณีนี้เป็นเรื่องของเจตนาที่จะคร่าชีวิตผู้บริสุทธิ์ 1 คน เพื่อให้คนจำนวนมากรอดชีวิต หากตัวเลขเป็นสิ่งที่สำคัญจริง เพราะเหตุใด การเลี้ยวรถรางถึงได้ถูกต้อง แต่การผลักคนตกสะพานกลับดูเป็นเรื่องที่โหดร้าย?

กับต้นควรลงจอดหรือไม่

ภาพยนตร์เกาหลีเรื่อง “Emergency Declaration ไฟลต์คลั่ง ผ่านรกชีวิต (2022)” เป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนมนุษยธรรมได้เป็นอย่างดี มนุษยธรรมที่ว่านี้ ได้แก่ ธรรมซึ่งมนุษย์ควรมีต่อกัน เช่น ความมีเมตตา กรุณา เมื่อมนุษย์เราต้องเผชิญกับวิกฤตที่อาจพรากชีวิตของเรา และคนที่เรารักไปได้ ภายในระยะเวลาไม่กี่นาที สถานการณ์ดังกล่าวกดดันให้เราต้อง “เลือก” และไม่ว่าทางเลือกไหน ก็ล้วนเต็มไปด้วยชีวิตมนุษย์

Emergency Declaration เล่าเหตุการณ์การเสียชีวิตปริศนาของผู้โดยสารบนเที่ยวบินจากกรุงโซลไปเกาะฮาวาย หลังจากคนร้ายขู่ว่าจะก่อวินาศกรรมบนเครื่องบิน เมื่อเหตุการณ์รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ กับต้นจึงประกาศเหตุฉุกเฉิน และขอลงจอดทันที ทว่าการตัดสินใจลงจอด หรือไม่ลงจอดนั้นน่าหนักใจเป็นอย่างมาก เพราะนั่นหมายความว่า “ภัย” บนเครื่องบินลำนี้อาจขยายความรุนแรงไปสู่ผู้คนในประเทศที่เครื่องบินลงจอด ขั้วร้าย อาจรวมถึงชาวโลกก็เป็นไปได้ เช่นเดียวกัน หากไม่ลงจอด แล้วจะรักษาชีวิตของผู้โดยสารอย่างไร ส่วนคำตอบที่ว่า ภัยดังกล่าวเป็นอะไรนั้น ขอเชิญชวนผู้อ่านมาลุ้นคำตอบได้ในภาพยนตร์ตัวเต็ม อย่างไรก็ตาม บนความไม่แน่นอนของความอันตรายในเหตุการณ์นี้ การตัดสินใจไม่ได้ขึ้นอยู่กับกับต้นเพียงคนเดียว แต่เป็นของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือประชาชน ทุกคนล้วนมีส่วนในการ “กำหนดชะตา”

ที่นี่ ลองสวมบทบาทสมมติกัน กรณีแรก คนในครอบครัวของคุณอยู่บนเครื่องบินลำนั้น คุณอาจอยากให้เครื่องบินได้ลงจอดทันทีที่สามารถทำได้ เพื่อช่วยเหลือชีวิตของคนที่คุณรัก แม้จะมีโอกาสน้อยเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าจะลองไม่ใช้หรือ ชีวิตของผู้บริสุทธิ์ทั้งคน จะไม่ช่วยเหลือได้อย่างไร

กรณีที่สอง คุณเป็นประชาชนทั่วไป ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ กับบุคคลบนเครื่องบิน หากผู้เขียนเพิ่มเงื่อนไขสมมติในกรณีที่สองว่า หากทางการอนุญาตให้เครื่องบินลงจอด ภัยจากเครื่องบินจะคร่าชีวิตผู้คนนับไม่ถ้วน และไม่มีสิ่งใดการันตีได้ว่าจะสามารถยับยั้งภัยดังกล่าวได้ คนส่วนมากคงหวาดผวามากไม่น้อย และคัดค้านไม่ให้เครื่องบินลงจอด

กรณีที่สาม คุณคือผู้โดยสารที่ติดอยู่บนเครื่องบินลำนั้นนานหลายชั่วโมง และเห็นคนรอบข้างค่อย ๆ เสียชีวิตไปต่อหน้าต่อตา คุณจะทำอย่างไร? กรณีสุดท้าย คุณเป็นทางการที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ และความปลอดภัยของประชาชนเป็นอันดับหนึ่ง คุณจะอนุญาตให้ลงจอดหรือไม่ จะเห็นได้ว่าเมื่อเราเปลี่ยนบทบาท คำตอบสู่คำถามที่ว่า “กับต้นควรลงจอดหรือไม่” นั้นจะเปลี่ยนแปลงไปมา อย่างไรก็ดี สิ่งที่คนส่วนมากต้องการยังคงเหมือนเดิม นั่นก็คือ “ความปรารถนาที่จะมีชีวิตรอด”

วิเคราะห์เหตุการณ์ รถราง เบรก กับ เทียบบิน แตก นรก

เหตุการณ์ในภาพยนตร์ Emergency Declaration มีหลักคิดคล้าย ๆ กับ เหตุการณ์รถรางเบรกแตกตรงที่การเสียสละชีวิตของผู้บริสุทธิ์จำเป็นต่อการช่วยชีวิตคนหมู่มาก อย่างไรก็ตาม เราไม่ควรลืมข้อเท็จจริงที่ว่าไม่มีใครสมควรใจที่จะตายแทนผู้อื่น

บางครั้งภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก (dilemma) เกิดจากหลักศีลธรรมที่ขัดแย้งกัน เช่น ในกรณีของรถราง ในแง่มุมหนึ่ง เราควรช่วยชีวิตคนให้ได้มากที่สุด ในทางกลับกัน กลับย่ำว่า การฆ่าผู้บริสุทธิ์เป็นเรื่องผิด แล้วเราควรทำอย่างไรถึงจะเป็นการ “ทำในสิ่งที่ถูกต้อง”

เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) นักปรัชญา ศีลธรรมชาวอังกฤษ เป็นผู้คิดค้นแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (utilitarianism) แนวคิดของหลักการนี้ คือ การสร้างความสุขสูงสุด สร้างความเพลิดเพลิน และลดความเจ็บปวดโดยไม่สนใจว่าการกระทำนั้นจะดีหรือเลว ตราบใดที่มันก่อประโยชน์สูงสุดแล้ว การกระทำนั้นย่อมถือว่าดีแล้ว นอกจากนี้ เจเรมีอ้างว่าไม่มีเหตุผลใดที่จะปฏิเสธหลักการนี้ เพราะทุกเหตุผลล้วนอาศัยความคิดเรื่องการสร้างความสุขสูงสุดอยู่ดี

หากเรามองโลกด้วยแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม ไม่ต้องสงสัยเลยว่า หากคุณอยู่ในสถานการณ์รถรางเบรกแตก คุณจะเลี้ยวไปทางที่มีคนงานคนเดียว และรักษาชีวิตอีก 5 คนที่เหลือ ส่วนในสถานการณ์เทียบบินนรก คุณจะคัดค้านไม่ให้เครื่องบินลงจอด เพราะจุดยืนของคุณ คือ การรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ไว้นั่นเอง

ผู้อ่านอาจจะเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจดังกล่าวก็ได้ ขึ้นอยู่กับจุดยืนของแต่ละคน ทั้งนี้ไม่มีตัวเลือกใดเป็นทางที่ดีที่สุดของ “ทุกคน” แต่อาจเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดของ “คนใดคนหนึ่ง” อันมาจากการให้เหตุผลทางศีลธรรมที่แตกต่างกันออกไป

ใครควร คร่ำกับอะไร??

ความยุติธรรมในทัศนะ ของอริสโตเติล

ในระบบการศึกษา อะไรควรเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกนักศึกษา การจะตอบคำถามนี้ให้ได้นั้น คงต้องย้อนกลับไปถามมหาวิทยาลัยว่ามีเป้าหมายอะไร นักเรียนแบบไหนควรได้รับการตอบรับเข้าเรียนจากมหาวิทยาลัย เรื่องนี้เป็นที่เถียงกันไม่ตก ฝ่ายหนึ่งอาจเห็นว่า มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมความเป็นเลิศทาง “วิชาการ” จึงควรใช้เป้าหมายดังกล่าวเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก ส่วนอีกฝ่ายเห็นต่างออกไปโดยมองว่า มหาวิทยาลัยควรคำนึงถึงเป้าหมายทางสังคมด้วย เช่น ศักยภาพความเป็นผู้นำ จึงควรนำเรื่องดังกล่าวมาเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกนักศึกษาด้วยเช่นเดียวกัน แล้วมหาวิทยาลัยควรยกย่องผู้มีความเป็นเลิศด้านใดบ้าง?

ตามแนวคิดของอริสโตเติล ความยุติธรรมมีแก่นอยู่ 2 ประการ ได้แก่ เป้าหมายของกิจกรรมทางสังคม และการยกย่องคุณงามความดี (เกียรติ) หากเรามองเห็นว่า ความยุติธรรมเป็นการให้สิ่งที่ผู้คนควรได้รับ (deserve) แล้วฐานของ “ความคู่ควร” คืออะไร ใครกันควรได้สิ่งใด และไม่ควรได้สิ่งใด แล้วทำอย่างไรจึงจะเท่าเทียม

หากปรับกรณีการคัดเลือกนักศึกษา กับแนวคิดของอริสโตเติล คำถามที่ว่า ใครควรได้รับการคัดเลือก อยู่ที่ความสามารถตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด คนที่เก่งที่สุด ควรจะได้ที่นั่งในมหาวิทยาลัย โดยไม่คำนึงถึงชาติตระกูล หน้าตา หรือฐานะ

ทั้งนี้ เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปเป้าหมายของมหาวิทยาลัย หรือสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ก็ไม่จำเป็นต้องคงอยู่ดังเดิม วันนี้สถาบันทางสังคมมีเป้าหมายอย่างหนึ่ง ในวันข้างหน้าอาจเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงก็ได้ ดังตัวอย่างของมหาวิทยาลัยชั้นนำอย่างฮาร์วาร์ด เดิมทีผู้ก่อตั้ง (คณะนักบวชเพียวริตัน) มีเจตนารมณ์ให้สถาบันดังกล่าวเป็นที่ฝึกอบรมพระผู้สอนศาสนาในโบสถ์เพื่อเผยแพร่ลัทธิของตน แต่ในปัจจุบันฮาร์วาร์ดมุ่งที่จะให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งความรู้ที่ดีที่สุด เป็นพลเมืองที่มีภาวะความเป็นผู้นำ และมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นต้น เมื่อเป้าหมายเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

“ความยุติธรรม” คืออะไร?

โดยทั่วไป การตั้งครมภ์ และการให้กำเนิดบุตร เป็นเรื่องน่ายินดีรัฐไม่ใช่เขา ไม่มีทางทราบได้ดีเท่าตัวเขาว่าต้องเจอกับความกดดัน และปัญหาอะไรบ้าง หากคิดว่าการทำแท้งเป็นบาป ก็ให้เจ้าตัวเขาเลือกเองว่าจะทำยาหรือไม่ สิ่งสำคัญ คือ การทำให้ผู้หญิงที่ท้องไม่พร้อมเข้าถึงบริการยุติการตั้งครรภ์ได้อย่างปลอดภัย

ไม่ว่าคุณจะเชื่อในแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม การยกย่องความดีให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกิจกรรมทางสังคมของอริสโตเติล หรือแนวคิดเสรีนิยม ตลอดจนแนวคิดทางปรัชญาอื่นใด การตั้งคำถามต่อประเด็นทางสังคม เป็นสิ่งที่ท้าทายความคิดได้เป็นอย่างดี นอกจากจะช่วยให้เราไม่มองปัญหาอย่างตื้นเขินแล้ว ยังช่วยให้เราไตร่ตรอง และชั่งน้ำหนักของการกระทำของเราอีกด้วย

เมื่อความถูกต้องอาจไม่ใช่สีขาว และความไม่ถูกต้องอาจไม่ใช่สีดำเสมอไป การหมั่นตรวจสอบการให้เหตุผลของตัวเอง และการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จึงไม่ใช่เครื่องมือที่ทำให้คุณเป็นฝ่ายที่ “ยุติธรรม” ที่สุด แต่อย่างน้อยมันก็ช่วยให้คุณ “ลำเอียง” น้อยลง

เรื่อง : เฌอเดีย
พิสูจน์อักษร : อภิญา วัชรพิบูลย์
ภาพ : เทียนญาติ ศรัณย์ชล

BLACKWASHING &

WHITEWASHING &

RACEBENDING &

REPRESENTATION

เชื้อชาตินั้นสำคัญไฉน เมื่อตัวละครโปรดถูกแปลงกาย เพื่อความหลากหลายของสังคม

ปัจจุบันไม่ว่าใครก็ต้องยอมรับว่า โลกของเราทุกวันนี้เต็มไปด้วยความหลากหลาย ทั้งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศ เพราะทุกคนเกิดมาพร้อมกับเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ได้มาจากชาติกำเนิด สังคมที่มีความก้าวหน้าและมีแนวคิดที่พัฒนาแล้วจึงมีแนวโน้มที่จะแสดงออกถึงการยอมรับความหลากหลายเหล่านี้นผ่านการใส่เอกลักษณ์ของคนแต่ละกลุ่มลงในสื่อ และนำอัตลักษณ์เหล่านั้นขึ้นมาทำให้โดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อรณรงค์ให้เกิดการยอมรับความหลากหลายมากขึ้น หรือเพื่อฉกฉวยโอกาสจากกระแสที่ได้จากการสร้างทำเป็นสนับสนุนก็ตาม แต่ก็มีปฏิเสธไม่ได้เลยว่า กระแสความนิยมของการนำเสนอความหลากหลายซึ่งสังคมเคยมองข้ามนั้นกำลังเฟื่องฟูอย่างมากราวกับว่าสังคมต้องการชดเชยให้กับช่วงเวลาอันมืดมิดที่กลุ่มคนผู้ผิดแปลกไปจากชนบของสังคมถูกมองข้ามไป อย่างไรก็ตาม การแสดงออกเพื่อเชิดชูความหลากหลายที่เกินพอดีนั้นนำมาสู่คำถามมากมายว่า การกระทำเช่นใดที่ทำให้เกิดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของความหลากหลาย หรือการกระทำเช่นใดที่เป็นเพียงการตามกระแสเพื่อสร้างผลประโยชน์เท่านั้น คำถามเหล่านี้ยังไม่ได้คำตอบที่แน่ชัด อีกทั้งยังมีประเด็นร้อนแรงในสังคมเกิดขึ้นอยู่เสมอ เช่น ประเด็นการนำนักแสดงชาวแอฟริกันอเมริกันมาแสดงในบทแอเรียลซึ่งเป็นตัวการ์ตูนผิวขาว โดยในบทความนี้จะกล่าวถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติเป็นสำคัญ ซึ่งมี 4 คำนิยามที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่น่าสื่อมาเป็นเครื่องมือของความหลากหลายทางเชื้อชาติ ได้แก่ Whitewashing, Blackwashing, Racebending และ Representation

WHITEWASHING

Whitewashing หรือการฟอกขาว หมายถึง การนำนักแสดงผิวขาวมาแสดงบทบาทที่โดยธรรมชาติแล้วควรเป็นของคนสีผิวอื่น ๆ โดยได้ลบ POC Perspective หรือ People of Color Perspective คือมุมมองของคนสีผิวหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นคนดำ (Blacks) คนอเมริกันพื้นเมือง (Native American) เอเชีย (Asians) ละติน (Latinos) และชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ และนำเสนอในมุมมองคนขาวเพียงเท่านั้น เช่น ในรายชื่อเข้าชิงรางวัล Oscars เข้ามาในคำนิยามด้วย

Whitewashing มิได้เป็นเรื่องใหม่ในวงการบันเทิง หากแต่ปรากฏตัวอย่างยาวนานในวงการ Hollywood โดยเริ่มต้นมาตั้งแต่การที่ Al Jolson นักแสดงชาวลิทัวเนีย ได้ทาหน้าทาตัวให้คล้ายคนดำและปากเป็นสีขาว ในภาพยนตร์เหยียดเชื้อชาติสุดคลาสสิก The Birth of a Nation (1915) และการขับร้องบทเพลง “My Mammy” ในภาพยนตร์ The Jazz Singer (1927) ซึ่งชื่อเสียงในด้านนี้ของเขายังส่งผลให้มีการแสดง blackface เพื่อล้อเลียนคนดำต่ออย่างมากมาย ดังเช่นที่ Ben Railton ได้กล่าวไว้ในบทความของ Saturday Evening Post เมื่อปี 2019 ว่า “Perhaps most strikingly, the first prominent ‘talkie’ film, 1927’s The Jazz Singer, features Al Jolson as an entertainer who spends much of the film (including its triumphant finale) in blackface, cementing the central role of blackface to the evolution of American film across each of its foundational periods.”

(อาจจะดูน่าตกใจที่สุดนะ ภาพยนตร์ talkie (ภาพยนตร์ที่มีเสียงนักแสดงและเสียงประกอบ) ที่โด่งดังที่สุดในยุคนั้นอย่าง The Jazz Singer ปี 1927 ที่มี Al Jolson ทำการ blackface ตลอดทั้งเรื่องนั้นได้ปูพื้นฐานให้ blackface มีบทบาทสำคัญอย่างมากในพัฒนาการของภาพยนตร์อเมริกันในช่วงแรกเริ่ม ก่อสร้างรากฐานของมัน ซึ่งมีตัวอย่างในปี 1690 มีกฎหมายออกมาห้ามมิให้คนดำเต้นอย่างคนขาว ซึ่งนิยามของการเต้นในสมัยนั้นคือการสลับขาไปมา คนดำจึงคิดหาเต้นที่เน้นไปที่การลากขาและสไลด์ตัว ซึ่งก็ถูกศิลปินมากมายนำมาล้อเลียน เช่น T.D. Rice โดยทำเต้นนี้เรียกว่า Jim Crow ทำให้คนผิวขาวมองว่าคนผิวดำทำตัวโง่ ไม่เป็นผู้ดี และคณะละครที่ทำ blackface ก็เกิดขึ้นมากมาย ทำให้เกิดตัวละครประจำ เช่น Sambo ซึ่งเป็นคนผิวดำที่ขี้เกียจ ไม่ทำอะไรนอกจากกินและนอน ตอกย้ำว่าคนผิวดำควรถูกบังคับให้เป็นทาสจึงจะไม่ขี้เกียจ รวมถึงตัวละคร Zip Coon ที่พยายามเลียนแบบคนในสังคมผิวขาวแต่กลับดูละกอน และมีท่าทางดั่งตุงเหมือนผู้หญิง และ Brute Negro ที่เป็นคนกักขฬะ หยาบคาย จ้องจะจับผู้หญิงข่มขืนตลอดเวลา ในฝั่งของผู้หญิงก็จะมีตัวละคร Mammy ที่เป็นหญิงร่างใหญ่ ไม่น่าพิสมัย แต่เป็นคนที่จงรักภักดีต่อนาย จะทำงานบ้าน ทำอาหารด้วยกิริยาที่ดูมีความสุข ทำให้เป็นต้นแบบของหญิงผิวดำในขณะนั้นว่าควรทำตัวแบบตัวละครนี้ แสดงให้เห็นว่าการล้อเลียนคนดำในช่วงนั้นแพร่หลายกันได้ยิ่งกว่าโรคติดต่อเสียอีก โดยการล้อเลียนเหล่านี้ก็มีพื้นฐานมาจากการ stereotype คนดำ โดยนำแค่คุณสมบัติบางอย่างที่ดูโดดเด่นเข้าใจง่ายมาเหมารวมว่าคนทั้งกลุ่มเป็นเช่นนั้นดังเช่นการสร้างตัวละครตลกที่ล้อเลียนชาวต่างชาติ

ทัศนคติของคนทั่วไปที่มีต่อคนดำยิ่งแย่ลงไปอีก หรือ การที่เหมารวมคนจีนว่าชอบเสียงดัง ทำตัวสกปรก ทำให้เหมารวมคนเอเชียทั้งหมดว่าต้องเป็นเช่นนั้น เพราะคนขาวในสมัยนั้นยังเชื่อว่าตนเป็นชาติพันธุ์ที่สูงส่ง หรือที่เรียกว่ามี “White supremacy” สิ่งเหล่านี้ เป็นเมล็ดพันธุ์ชั้นดีที่ก่อให้เกิดความเกลียดชังต่อคน ชาติพันธุ์นั้น ๆ และทำให้เกิดการผลิตสื่อล้อเลียนเช่นนี้ ซ้ำอีก ทำให้เกิดวงจรอุบาทว์ที่คนเหล่านี้ต้องเจ็บปวด

นอกจากการแต่งเป็นคนดำด้วยจุดประสงค์เพื่อล้อ เลียนอย่างชัดเจนแล้ว การใช้คนขาวมารับบทคนเชื้อ ชาติอื่นที่มีสีผิวแตกต่างออกไปยังถูกจัดว่าเป็น Whitewashing ด้วย เช่น Laurence Olivier นักแสดง ผิวขาวแต่งหน้าแต่งตัวแปลงโฉมเป็นคนดำหรือที่เรียก ว่าการ blackface เพื่อแสดงใน Othello (1965) ของ Shakespeare และ Mickey Rooney ได้แต่งหน้าแต่งตัว เป็นคนเอเชียหรือที่เรียกว่า yellowface เพื่อเล่นบท Mr. Yunioshi ในภาพยนตร์ Breakfast at Tiffany’s หรือ Scarlett Johansson แสดงเป็น Major Motoko Kusanagi ในภาพยนตร์ Ghost in the Shell นอกจากนี้ ยังมีนักแสดงผู้เข้าชิงหรือได้รับรางวัล Oscars อีก มากที่เป็นตัวอย่างของ Whitewashing เช่น Luise Rainer ใน

The Good Earth (1937) หรือ Jeanne Crain ใน Pinky (1949) และยังมี Yul Brynner ใน The King and I (1951) รวมถึง Linda Hunt ใน The Year of Living Dangerously (1982) และยังมีตัวอย่างของภาพยนตร์ อีกมากมายที่ถูกครหาว่าทำ Whitewashing เช่น Angelina Jolie ใน Wanted (2010) ทั้งที่ผู้เขียนได้รับ แรงบันดาลใจในการเขียนบทมาจากนักแสดงผิวดำ Halle Berry หรือ Prince of Persia: The Sands of Time ที่มีตัวละครเป็นคนอิหร่าน แต่กลับได้นักแสดงผิว ขาว Jake Gyllenhaal มารับบท หรือภาพยนตร์ The Lone Ranger (2013) ซึ่ง Johnny Depp มารับบท

ชาวอเมริกันพื้นเมืองก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ และ Emma Stone ที่รับบทใน Aloha (2015) หรือใน God of Egypt (2016) ที่นักแสดงนำส่วนใหญ่เป็นคนขาว หรือ ในงานเปิด the National Park Service’s Colonial National Monument (CNM) ใน Virginia ในปี 1931 ซึ่งมีการใช้คนขาวทำ redface หรือการแต่งหน้าแต่งตัว ให้เป็นคนอเมริกันพื้นเมืองหรือ Native Americans เพื่อเฉลิมฉลองยุคสมัยแห่งอาณานิคมของ สหรัฐอเมริกา

ไม่เพียงแต่คนผิวดำหรือคนอินเดียแดงที่ถูก Whitewashing ในช่วงทศวรรษที่ 1920 และ 1930 Warner Oland นักแสดงชาว Swedish-American แสดงในภาพยนตร์ Charlie Chan ทั้ง 16 ภาค และ Fu Manchu อีก 4 ภาค อีกทั้งในปี 1989 ภาพยนตร์มิวสิคัล Miss Saigon ซึ่งได้อ้างอิงมาจาก Madame Butterfly ของ the Puccini opera ได้เปิดทำการแสดง ด้วยความ ที่เป็นเรื่องราวของทหารอเมริกันกับสาวชาวเวียดนาม จึงมีตัวละครมากมายที่เป็นชาวเวียดนามในเรื่อง หากแต่ทางผู้สร้างกลับเลือกนำนักแสดงผิวขาวมารับบท โดยเฉพาะ Jonathan Pryce ที่รับบทเป็นวิศวกรลูกครึ่ง ฝรั่งเศสเวียดนาม ได้ทาครีมสีบรอนซ์และแต่งบริเวณ ดวงตาให้ต๋องเพื่อให้ดูเป็นคนเอเชีย ทำให้เกิดการ ประท้วงจากกลุ่มคนที่ไม่พอใจการ Whitewashing นี้ ถึงแม้ว่านักแสดงท่านนี้จะได้รับรางวัล Best Actor Tony ในปี 1991 การประท้วงก็ยังส่งผลต่อมาอย่าง ยาวนาน และนักแสดง BD Wong ผู้ชนะรางวัล Tony Award จาก M. Butterfly ซึ่งมีที่มาจาก Madame Butterfly เช่นกันได้เข้ามาร่วมกลุ่มประท้วงด้วย ซึ่งเขา ก็ได้ให้สัมภาษณ์กับ the New York Times ในปี 2017 ว่า “...it finally became absolutely essential for the Asian-American audience community and the Asian-American acting community to say it’s too painful for us to watch this anymore—we can’t take it anymore, it embarrasses us, and it’s humiliating.”

(มันสำคัญมากที่กลุ่มผู้ชมและนักแสดงชาว Asian-American จะออกมาพูดว่าพวกเราเจ็บปวดมากเกินไป แล้วที่จะทนเห็นการกระทำเช่นนี้ พวกเราทนไม่ไหวอีก ต่อไป มันเป็นการกระทำที่สร้างความอับอายสำหรับ พวกเราและมันน่าละอายมาก) นอกจากนั้น Tara Rubin หัวหน้าด้าน casting ยังได้กล่าวกับ the New York Times ว่า “We knew that the Asian-American acting community had an incredibly good point, and it was the beginning of a huge shift in the way we think about casting. And I can’t help but wonder if the increased opportunity has helped increase the number of Asian-American actors who enter the field.” (เรารู้ว่ากลุ่มนักแสดงชาว Asian-American มีข้อดีที่เหลือเชื่อมาก และมันเป็นจุด เริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ในวิธีการที่เราคิด เกี่ยวกับการแสดง และฉันก็สงสัยเหลือเกินว่าถ้าโอกาส สำหรับพวกเขามีมากขึ้นจะช่วยเพิ่มจำนวนของนัก แสดงชาว Asian-American ที่จะเข้ามาสู่วงการนี้หรือไม่) หากแต่การ Whitewashing ก็ยังมีต่อมาอย่างเป็น ปกติ ในภาพยนตร์ของค่ายยักษ์ใหญ่ออย่าง Marvel ยัง ให้นักแสดงผิวขาวมารับบทที่เดิมเป็นชาวเอเชีย เช่น ใน ภาพยนตร์เรื่อง Iron Man 3 และ Doctor Strange ผู้รับบทเป็นนายร่าย Ben Kingsley’s Mandarin คือ Trevor Slattery และตัวละคร The Ancient One ที่เป็นชายชราทิเบต ก็ถูกเปลี่ยนเป็นผู้หญิงผิวขาวโดยมี Tilda Swinton รับบท และยังมีตัวละคร Bane จาก Batman ที่เป็น Hispanic ตาม การ์ตูน แต่เมื่อมาทำเป็นภาพยนตร์ในปี 1997 และ 2012 ก็รับบทโดยคนขาว

นอกจากนั้น ในวงการเพลงก็ยังมีการทำ Whitewashing โดยคนขาวนำเพลงของคนดำมาทำใหม่แล้วโด่งดังยิ่ง กว่าตอนที่คนดำนำมาขับร้อง เช่น Elvis Presley หรือ Pat Boone ซึ่งล้วนเป็นนักร้องคนขาวทั้งสิ้น

ซึ่งแม้จะมีการกระทำ Whitewashing มาเนิ่นนาน แต่ เพิ่งมีการบัญญัติศัพท์ เรียกสิ่งนี้ว่า Whitewashing เมื่อ ปี 1997 ในภาพยนตร์ Afro-American Red Star ซึ่ง Wiley A. Hall ได้เขียนไว้ว่า **“Finally, the movie makers must not be afraid to lie—especially if it makes us look good. Hollywood has been whitewashing (pun intended) history since movies were invented.”**

(ในที่สุด ผู้ผลิตภาพยนตร์ไม่เกรงกลัวที่นะ โทก โดยเฉพาะถ้ามันทำให้เราดูดี Hollywood ได้ทำการ whitewashing ประวัติศาสตร์ตั้งแต่ภาพยนตร์ถือกำเนิดขึ้น) ต่อมา Merriam-Webster ยังเพิ่มการใช้ผู้กำกับ ผู้กำกับภาพ และอื่น ๆ แทนที่จะเลือกกลุ่ม คนสีผิวอื่นที่เหมาะสมกว่า คำนี้เริ่มมีกระแส ในวงกว้างตอนที่ Mrs. April Reigns ได้เริ่ม ติดแฮชแท็ก #OscarsSoWhite เพื่อเรียกร้อง ให้ผู้คนหันมาสนใจประเด็นนี้ ซึ่งไม่เพียงแต่ Whitewashing จะทำให้นักแสดงที่ไม่ใช่ คนผิวขาวต้องต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ใน วงการบันเทิงทั้งในกลุ่มคนผิวสีเดียวกัน และแข่งขันกับคนขาวที่จะเข้ามา แย่งบทของพวกเขา

#OSCARSOWHITE

การที่ภาพในสื่อต่าง ๆ เต็มไปด้วยคนขาวเช่นนี้ยังสร้างมายาคติผิด ๆ ให้กับเด็กที่จะเติบโตมากับภาพคนขาวที่เฉิดฉายโลดแล่นบนหน้าจอ แต่กลับไม่มีภาพของคนผิวสีอื่นเลย ตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจนคือ การ์ตูนซูเปอร์ฮีโร่ต่าง ๆ ซึ่งในสมัยทศวรรษที่ 1930 นั้น เป็นช่วงที่ซูเปอร์แมนได้ถือกำเนิดขึ้น และหนังสือการ์ตูนฮีโร่ผุดขึ้นมากมายเป็นดอกเห็ด โดยมีสองค่ายใหญ่คือ Marvel และ DC เป็นผู้ผลิตหลัก ณ ตอนนั้น ทั้งนักเขียน นักวาดล้วนเป็นคนขาว ทำให้คาแรคเตอร์ต่าง ๆ ที่พวกเขาสร้างก็มักจะเป็นฮีโร่คนขาว ทำให้อาจจะสร้างภาพจำให้เด็ก ๆ ว่า ผู้ที่จะเป็นฮีโร่สุดเท่ในการ์ตูนนั้นต้องเป็นคนขาวเท่านั้น นอกจากนั้นยังเต็มไปด้วยการเหยียดเชื้อชาติในเนื้อหาการ์ตูนอีกด้วย จนกระทั่งปี 1966 ซึ่งเป็น

ประมาณเกือบ 26 ปีต่อมา Stan Lee และ Jack Kirby จาก Marvel จึงสร้าง Black Panther ซึ่งเป็นฮีโร่คนแรกที่เป็นคนผิวดำ และยังมีฮีโร่ชาวเอเชียอย่าง Shang-Chi จากค่ายเดียวกันต่อมาอีกด้วย นอกจากนั้น การ์ตูนจากค่าย Disney ในช่วงแรกก็มีแต่คาแรคเตอร์ที่เป็นคนผิวดำ

จนกระทั่งปี 2009 หลังจากประวัติศาสตร์กว่าร้อยปี ก็มีเจ้าหญิง Tiana เป็นเจ้าหญิงองค์แรกที่เป็นคนผิวดำของ Disney ซึ่งต่อมา ค่ายการ์ตูนเหล่านี้ก็พยายามใส่ความหลากหลายทางเชื้อชาติเข้ามามากขึ้นเพื่อส่งต่อชุดความคิดที่เคารพความหลากหลายให้กับเด็ก ๆ มากขึ้น ซึ่งนำมาสู่ประเด็นที่จะได้กล่าวต่อไปด้วย

มิใช่เพียงแค่วงการภาพยนตร์หรือวงการเพลงหรือวงการการ์ตูน แต่ในแวดวงศิลปะ Whitewashing ก็ถูกนำมาใช้อย่างยาวนานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นภาพวาดของ Jesus Christ หรือพระเยซูและตัวละครอื่น ๆ ในคัมภีร์ไบเบิลซึ่งแท้จริงเรื่องราวนี้กำเนิดใน the Middle East หรือดินแดนตะวันออกกลาง แต่รูปลักษณ์ของพระเยซูกลับเป็นคนยุโรปผิวขาวตาฟ้า และยังรวมไปถึงสถาปัตยกรรมของ Michelangelo อย่าง King David ที่มีที่มาจากกษัตริย์ชาว Hebrew และ Nefertiti Bust ที่มาจากราชินีชาว African ที่ถูกถ่ายทอดในรูปลักษณ์คนขาวอีกด้วย

เรียกได้ว่า สื่อที่เต็มไปด้วยคนขาว แม้กระทั่งบทที่ควรจะเป็นของคนดำหรือของคนเอเชียคนขาวยังได้รับบทอันอาจจะมาจากความคิดน้อยเกินไปของคนขาวที่นำคนขาวด้วยกันมาแสดงหรือนำมาเป็นต้นแบบในการสร้างผลงานเพราะมีความคุ้นชินกว่า หรือจะเป็นความยึดมั่นใน White supremacy หรือความคิดที่ว่าคนขาวนั้นสูงส่งกว่าชาติอื่นซึ่งยังเป็นมรดกตกค้างมาตั้งแต่สมัยล่าอาณานิคม สิ่งเหล่านี้สร้างความเจ็บปวดให้กับคนชาติอื่นที่ถูกมองว่าเป็นคนกลุ่มน้อย เป็นชนชาติด้อยพัฒนาอย่างมาก

อย่างไรก็ดี กลุ่มที่ทำการฟอกขาวเหล่านี้ยังมีเหตุผลที่นำมาอ้างได้ว่า ในเมื่องานของนักแสดงก็ต้องแสดงให้สมบทบาทในทุกบทที่ได้รับ แม้ว่าจะเป็นบทคนขาวคนดำ หรือคนเอเชีย หรืออะไรก็ตาม พวกเขาก็เพียงต้องทำหน้าที่เท่านั้น ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเหตุผลที่ดี หากแต่วงการ Hollywood กลับไม่ได้ยอมให้ใช้หลักการเช่นนี้กับนักแสดงผิวดำ จึงกลายเป็นว่านักแสดงผิวดาวเท่านั้นที่พูดได้ว่า ‘เล่นได้ทุกบทบาท’

BLACKWASHING

Blackwashing หรือ การฟอกดำ มีความหมายที่ตรงข้ามกับ Whitewashing คือ การนำนักแสดงผิวดำมาแสดงในบทบาทคนขาว หรือตัวละครที่ไม่ได้ถูกสร้างมาให้เป็นคนผิวดำตั้งแต่ต้น เพื่อต้องการสะท้อนประเด็นความหลากหลายในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่วงการ Hollywood รวมถึงคนทั่วโลกต้องการทำเพื่อชดเชยให้กับการกระทำที่เหยียดย่ำศักดิ์ศรีของคนผิวดำในอดีต ตัวอย่างเช่นบท Ariel

ที่ได้ Halle Bailey นักร้องนักแสดงชาวอเมริกันผิวดำมารับบท ซึ่งก่อให้เกิดการโต้เถียงอย่างร้อนแรงในสังคมไม่เพียงเท่านั้น ยังมี Snow White ที่ Disney เลือกให้ Rachel Zegler นักแสดงชาวละตินมารับบท ซึ่งการกระทำเช่นนี้เกิดจากความคิดแรกเริ่มที่เรียกว่า Color-blind Casting คือการคัดเลือกนักแสดงที่ไม่ได้สนใจในเชื้อชาติและสีผิว แต่มองด้วยความสามารถของนักแสดงเป็นหลัก เริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 ที่ Eartha Kitt

นักร้อง นักแสดงชาว African-American ได้รับบท Catwoman ในซีรีส์ Batman แทน Julie Newmar นักแสดงผิวขาว หรือภาพยนตร์เข้าชิงรางวัล Oscars ที่ได้รับการยกย่องเป็นอันดับหนึ่งอย่าง The Shawshank Redemption (1994) ในตัวละครหลักอย่าง Red รับบทโดย Morgan Freeman นักแสดงชาว African-American ซึ่งบทเดิมในหนังสือฉบับนั้นบทนี้เป็นของชาว Irish หรือละครบรอดเวย์ Hamilton ที่เป็นเรื่องราวของ Alexander Hamilton รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังคนแรกของสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้นักแสดงหลากหลายเชื้อชาติมาแทนคนในเรื่องที่เป็นคนผิวดำ ซึ่งได้รับกระแสตอบรับอย่างดี และได้รางวัล Tony Award ถึง 11 รางวัลอีกด้วย

และในภาพยนตร์ Justice League (2017) ได้ให้ Jason Momoa นักแสดงชาวฮาวายแสดงเป็น Aquaman ซึ่งเป็นหนุ่มผิวขาวผมบลอนด์ และยังมีละครเวทีเรื่อง Harry Potter and the Cursed Child ที่นำ Noma Dumezweni มาแสดงเป็น Hermione Granger ซึ่ง J.K. Rowling ผู้แต่งก็ได้กล่าวผ่านทวิตเตอร์ส่วนตัวว่า

เธอโอเค เพราะเธอไม่เคยระบุเชื้อชาติของตัวละครลงในไปในหนังสือ เพียงแต่บอกว่าเธอไม่มีผมและดวงตาสีน้ำตาล แต่แฟนหนังบางส่วนก็ไม่พอใจอย่างมากเพราะบทนี้เป็นบทแจ้งเกิด Emma Watson ผู้คนจึงคุ้นชินกับรูปลักษณ์เช่นนั้นของ Hermione Granger มาเป็นสิบปี อีกตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัดคือบทบาทของ MJ หรือ Mary-Jane Watson แฟนสาวของซูเปอร์ฮีโร่ Spider-Man ใน Spider-Man: Homecoming (2017), Spider-Man: Far from Home (2019) และ Spider-Man: No Way Home (2021) นักแสดงผู้รับบทคือ Zendaya นักแสดงสาวผู้มีเชื้อสาย African-American, German และ Scottish ซึ่งเธอมีสีผิวคล้ำแตกต่างจากตัวละครในหนังสือการ์ตูนที่เป็นผู้หญิงผิวขาวตัดกับผมสีแดง ซึ่งในภาพยนตร์ Spider-Man เวอร์ชันอื่น ๆ ก็ใช้นักแสดงผิวขาวมาตลอด แต่ในเวอร์ชันนี้เธอใช้ชื่อว่า Michelle Jones จึงเป็นการบอกผู้ชมว่าเธอเป็นตัวละครใหม่ มิใช่ MJ แบบที่ทุกคนคุ้นเคย แต่ผู้ชมบางส่วนก็ยังมองว่าสิ่งนี้คือ Blackwashing อยู่ดี นอกจากนั้น หนังสือซูเปอร์ฮีโร่จากค่ายคู่แข่งอย่าง DC ก็มีการนำคนดำมารับบทคนขาวเช่นกัน เช่น ใน Batman (1989) ตัวละคร Harvey Dent ที่รับบทโดย Billy Dee เรียกได้ว่า กระแสการนำคนดำมารับบทที่เคยเป็นของคนขาวยังรุ่งเรืองเฟื่องฟู และไม่มีทางจะสิ้นสุดได้ง่าย ๆ

ลองก้าวออกจาก Hollywood มาดูที่วงการทัศนศิลป์กันบ้าง ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม หรือประติมากรรม ล้วนมีการ Blackwashing มาเกี่ยวข้องตั้งแต่สมัยโบราณ ตัวอย่างหนึ่งที่เก่าแก่จากยุคคริสต์ศตวรรษที่ 14 คือ แม่พระผิวดำแห่งเซสโตโซวา (Black Madonna of Czestochowa) ในโปแลนด์ และรูปทำนองเดียวกันนี้ปรากฏในแอฟริกา เอเชีย และอีกหลายแห่งทั่วโลก ซึ่งมีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าอาจจะมีที่มาจากเนื้อหาในพระคัมภีร์ไบเบิลในบท ‘บทเพลงโซโลมอน’ ที่กล่าวว่า “I am black, but comely, O ye daughters of Jerusalem.” (โอ บุตรสาวแห่งเยรูซาเลมเอ๋ย ถึงข้าจะมีผิวดำ แต่ก็งดงาม) ซึ่งต่อมาก็ถูกนำเสนอเป็นอีกภาพวาดหนึ่งโดย Chris Ofili จากกลุ่ม YBAs (Young British Artists) ในชื่อ The Holy Virgin Mary (1996) ไม่เพียงแค่นั้น พระผู้เป็นเจ้าองค์อื่นก็ได้รับการ Blackwashing โดย Harmonia Rosales ศิลปินหญิงเชื้อสาย Africa-Cuba จาก Chicago ได้สร้างสรรค์ผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากผลงานศิลปะอมตะในอดีต ไม่ว่าจะเป็น Creation of God (2017) โดยเปลี่ยนจากพระเจ้าในรูปกายของชายชาวผมหาวนวดเคราขาว ผู้กำลังจะสัมผัสนิ้วอาดัมเป็นผู้หญิงผิวดำ และมนุษย์เพศชายคนแรก รวมถึงเหล่าเทวดาที่รอบข้างก็เป็นหญิงผิวดำทุกคน และเธอยังวาดภาพของศิลปินชื่อดังที่สุดในโลกอย่าง Leonardo Da Vinci หรือ Sandro Botticelli โดยเธอตั้งคำถามผ่านผลงานของเธอว่า “ทำไมเราต้องยอมรับความคิดแบบ Eurocentric หรือการยึดถือชาวยุโรปเป็นศูนย์กลางของโลก ทั้งในแง่มุมมองของความงามและการเล่าเรื่องทางประวัติศาสตร์มาเนิ่นนานขนาดนี้?” แต่ก็มีวายเป็นเสียงวิจารณ์หนาหูว่าภาพวาดของเธอทำให้ผลงานชิ้นเอกของโลกเสื่อมเสียและเป็นการฉกฉวยวัฒนธรรม ทำให้ผู้เคร่งศาสนาโกรธเกรี้ยว บอกว่าเธอเป็นศิลปินมั่งง่ายที่หาเงินจากผลงานของผู้อื่น แทนที่จะสร้างผลงานด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ผลงานของเธอก็ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่า ในเมื่อคัมภีร์มิได้ระบุไว้ว่ามนุษย์คนแรกของโลก หรือพระเจ้าเป็นคนผิวดำ เหตุใดจะมีผู้สร้างสรรค์ให้มีพระเจ้าหรือมนุษย์คนแรกที่ผิวดำไม่ได้ แล้วเหตุใดผู้คนทั้งหมดล้วนต้องเป็นผู้ชาย ทำไมผู้หญิงจะเป็นบ้างไม่ได้ ซึ่งภาพวาดเดียวกันนี้ยังถูกสร้างสรรค์ใหม่ในเวอร์ชันหญิงล้วนในมิวสิกวิดีโอเพลง God is a Woman ของนักร้องสาวชื่อดัง Ariana Grande เพื่อตั้งคำถามถึงความเท่าเทียมทางเพศและสีผิวเช่นเดียวกัน

ดูเผิน ๆ เหมือนจะเป็นการกระทำที่สมเหตุสมผลกับการที่คนขาวนั้นก็เคยฟอกขาวตัวละครผิวดำอย่างพวกเขามาก่อน แต่กลับมีคำถามปรากฏขึ้นว่า แล้วอัตลักษณ์ความเป็นคนขาวหรือคนชาติอื่น ๆ ที่ถูกคนดำมาทำการฟอกดำนั้น สมควรแล้วหรือไม่ที่จะถูกลบออกไปเพราะพวกเขาก็ไม่ใช่คนกลุ่มนั้นที่กระทำความชั่วใจของคนดำเสียทีเดียว เพียงแต่อาจจะมีชาติพันธุ์เดียวกันเท่านั้น แล้วจะยุติธรรมกับพวกเขาหรือไม่ที่ต้องถูกลบอัตลักษณ์ไปเช่นเดียวกัน หรือในกรณีที่นักแสดงผิวดำมารับบทซึ่งอยู่ในความทรงจำของผู้ชมอย่างเช่น Ariel, Snow White หรือ Hermione Granger ความไม่พอใจนั้นไม่ได้เกิดจากการเหยียดเชื้อชาติ แต่มาจากความผิดหวังที่ตัวละครซึ่งแฟน ๆ ชื่นชอบมาตั้งแต่วัยเยาว์จะมีรูปลักษณ์ไม่ตรงกับที่ได้เห็นมาตลอด นอกจากนั้นยังมีปัญหาว่าการที่แค่นักแสดงคนผิวดำขึ้นมาแนะนำเสนอบนจอโดยไม่ได้สนใจพื้นเพภูมิหลังของตัวละครนั้น ๆ และยังไม่ได้ขู่อัตลักษณ์ของคนดำขึ้นมาแม้แต่นิด จะเรียกว่าเป็นการส่งเสริมความหลากหลายได้แล้วหรือไม่ และด้วยความที่การแสดงเป็นตัวละครที่มีเชื้อชาติใดนั้น ผู้ชมย่อมคาดหวังว่าจะเห็นรูปร่างหน้าตาที่ตรงกับเชื้อชาตินั้น การที่ให้คนอีกเชื้อชาติหนึ่งมารับบท หรือการสร้างผลงานศิลปะออกมาโดยบิดเบือนเชื้อชาติเช่นนั้นจะทำให้กระทบความคาดหวังของผู้ชม และยังทำให้ผู้ชมได้รับข้อมูลไปผิด ๆ หรือไม่ ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับคำตอบ หากแต่วงการ Hollywood รวมถึงศิลปะแขนงอื่นก็มีแนวโน้มจะทำการ Blackwashing ต่อไปไม่ว่าจะเพื่อเชิดชูความหลากหลายทางเชื้อชาติที่ถูกกดขี่ หรือเพื่อสร้างภาพทำผลประโยชน์ทางการตลาดก็ตาม

RACEBENDING

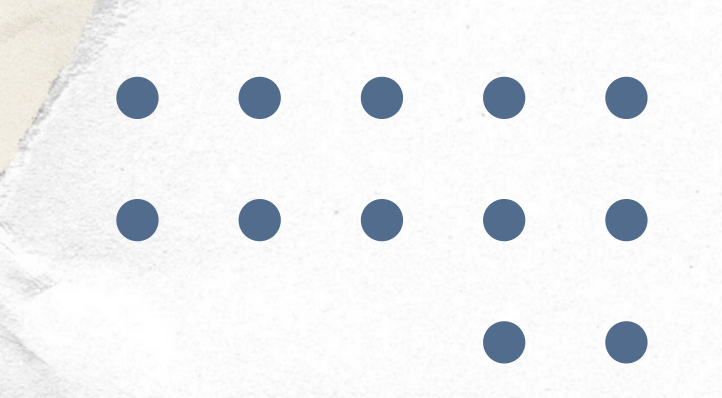
Racebending คือศัพท์ที่ใช้เรียกการเปลี่ยนแปลงสัญชาติของตัวละครเป็นอีกสัญชาติหนึ่งในการที่เปลี่ยนแปลงการนำเสนอเรื่องราวจากสื่อหนึ่งไปอีกสื่อหนึ่ง โดยรวมทั้งการที่เปลี่ยนเชื้อชาติตัวละครเป็นกลุ่มคนผิวดำเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมมากขึ้น หรือการเปลี่ยนเชื้อชาติให้เป็นกลุ่มคนสีผิวหลากหลาย เช่น คนผิวดำ คนเอเชีย เพื่อส่งเสริมความหลากหลายซึ่งเป็นการตอบสนองกระแส “politically correct” ซึ่งคำนี้ก็เป็นการรวมคำว่า Whitewashing, Blackwashing และคำอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงในรายละเอียดในบทความนี้ เช่น Redwashing, Yellow-washing แต่จะมีความเฉพาะเจาะจงว่าเป็นการนำเอาเรื่องราวที่เคยเผยแพร่ไปแล้ว

Racebending คือศัพท์ที่ใช้เรียกการเปลี่ยนแปลงสัญชาติของตัวละครเป็นอีกสัญชาติหนึ่งในการที่เปลี่ยนแปลงการนำเสนอเรื่องราวจากสื่อหนึ่งไปอีกสื่อหนึ่ง โดยรวมทั้งการที่เปลี่ยนเชื้อชาติตัวละครเป็นกลุ่มคนผิวดำเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ชมมากขึ้น หรือการเปลี่ยนเชื้อชาติให้เป็นกลุ่มคนสีผิวหลากหลาย เช่น คนผิวดำ คนเอเชีย เพื่อส่งเสริมความหลากหลายซึ่งเป็นการตอบสนองกระแส “politically correct” ซึ่งคำนี้ก็เป็นการรวมคำว่า Whitewashing, Blackwashing และคำอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงในรายละเอียดในบทความนี้ เช่น Redwashing, Yellow-washing แต่จะมีความเฉพาะเจาะจงว่าเป็นการนำเอาเรื่องราวที่เคยเผยแพร่ไปแล้วมาดัดแปลงใหม่ เปลี่ยนเชื้อชาติ หรือรูปลักษณ์ของตัวละครไปเพื่อนำเสนอมุมมองใหม่ ทำให้ผู้ชมได้เห็นว่าคนเชื้อชาติอื่นก็สามารถสวมบทบาทนี้ได้ ดังเช่นการใช้คนผิวดำรับบท Ariel หรือคนละตินรับบท Snow White หรือการให้สาวที่มีรูปลักษณ์แตกต่าง ไม่ได้ผิวดำดังเช่นเวอร์ชันก่อน ๆ มารับบท MJ ใน Spider-Man ภาคใหม่เป็นต้น ซึ่งก็ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาดังที่กล่าวไปข้างต้น แล้วทางออกของเรื่องนี้ควรเป็นเช่นไร?

REPRESENTATION

การนำเชื้อชาติที่เคยถูกผลักให้เป็นคนชายขอบขึ้นมาเชิดชูให้โดดเด่นขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ผู้ทำ Blackwashing หรือ Racebending กล่าวว่าต้องการจะทำมาตลอด หากแต่การเพียงนำตัวละครมาเปลี่ยนสีผิว ปรับรูปลักษณ์เพียงพอแล้วหรือไม่กับการสนับสนุนความเท่าเทียม? Eileen Gonzalez นักเขียนหนังสือ Book Riot กล่าวว่า มีแนวโน้มอย่างมากที่ผู้จัดต่าง ๆ จะเลือกใช้คนผิวดำในบทตัวละครร้ายมากกว่าคนผิวดำ นอกจากนั้น งานวิจัยจากนักศึกษาใน the University of Colorado ซึ่งวิเคราะห์ภาพยนตร์ The Princess and The Frog ซึ่งเป็นการดัดสนิย์เรื่องแรกที่มีเจ้าหญิงเป็นคนผิวดำ ได้วิเคราะห์ว่าตัวหนึ่งนำเสนอมุมมองของคนดำที่ถูก stereotype ไม่ว่าจะเป็นการที่เทียนนางเอกในเรื่องต้องทำงานยากลำบากหาเลี้ยงครอบครัว แม่ของเทียนาก็เป็นหญิงร่างใหญ่จิตใจดี จังรักภักดีกับนาย ส่วนลูกสาวของเจ้านายก็เป็นคนเสียสละเจ้าชายให้เทียน่า สิ่งเหล่านี้ยังสะท้อนว่าหนังยังให้มุมมองคนผิวดำที่ต่ำต้อย ต้องได้รับความเมตตาจากคนขาว อันเป็นมุมมองที่ผิด เปรียบเทียบกับภาพยนตร์ Black Panther จาก Marvel ที่สื่อ

ลักษณะนิสัยมุ่งมั่น อดทน แข็งแกร่ง ของตัวเอกออกมาอย่างแจ่มชัด ทำให้เกิดภาพจำใหม่ว่าคนผิวดำนั้นแข็งแกร่งเพียงใด สิ่งเหล่านี้คือ Representation ที่ผู้จัดต้องการสื่อ จึงเลือกใช้ตัวละครผิวดำ ซึ่งการทำเช่นนี้จะดีหรือไม่ก็อยู่ที่ไอเดียที่ผู้สร้างต้องการจะสื่อ ดังนั้นจึงเป็นการกระทำที่สามารถนำไปสู่การส่งเสริมความเท่าเทียม ลบล้างภาพจำอันเลวร้ายที่คนขาวป้ายให้ในอดีตได้มากกว่าหากใช้อย่างถูกวิธี ผู้ที่จะปรับเปลี่ยนดัดแปลงตัวละครให้เป็นคนผิวดำจึงอาจจะเลือกการ Representation โดยมีไอเดียเบื้องหลังอันก่อให้เกิดการยอมรับความหลากหลายมากกว่าการแค่นำคนชนชาติอื่นเข้ามาปรากฏบนจอโดยไม่มีเหตุผลอื่นนอกจากอยากให้ดูมีการยอมรับความหลากหลายเท่านั้น

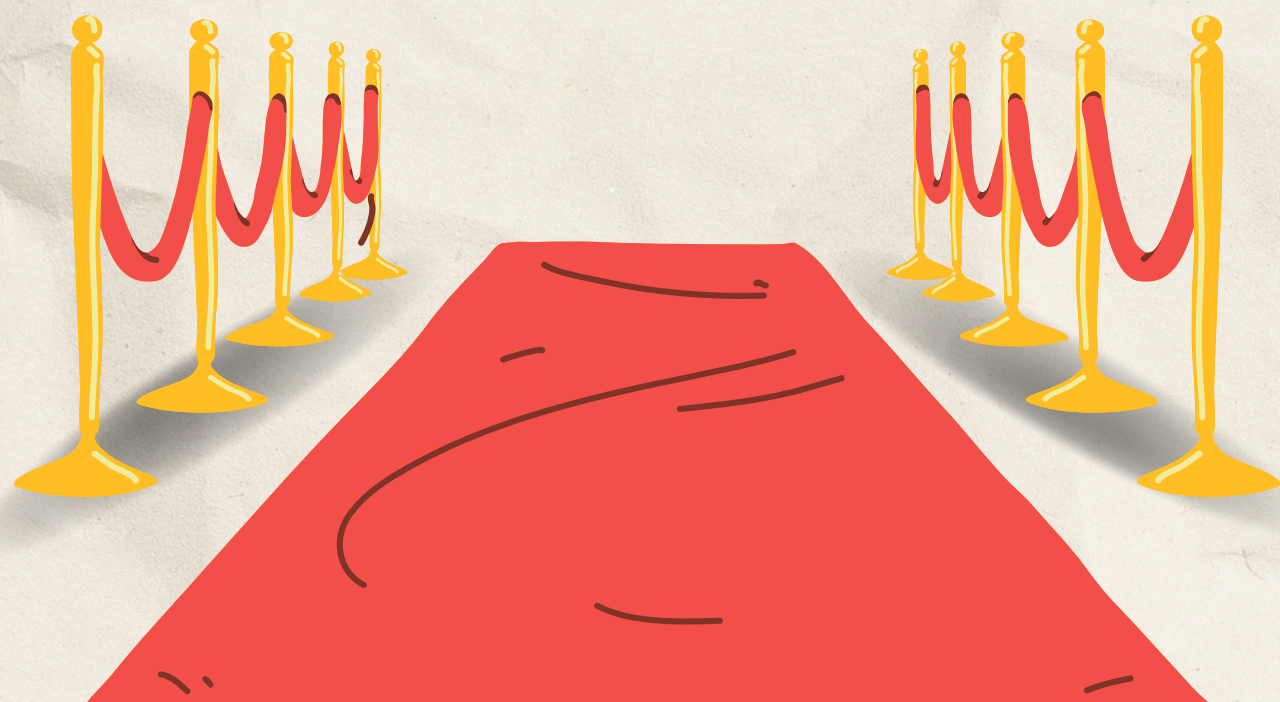

การดัดแปลงเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์

นอกจากนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาเสมอเมื่อต้องการจะดัดแปลงเนื้อหาของตัวละครเหล่านี้แตกต่างไปจากที่ผู้เขียนได้สรรค์สร้างไว้คือ ความยินยอมของผู้เขียน เพราะผลงานทุกอย่างได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายลิขสิทธิ์หรือ IP Law หากผู้เขียนยังมีชีวิตอยู่ ก็ควรต้องขอความยินยอมเสียก่อน แต่หากผู้เขียนเสียชีวิตแล้วก็ต้องถามความยินยอมจากผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้มอบหมายให้ดูแลผลงานอันมีลิขสิทธิ์นี้ แต่หากผลงานนั้นผู้เขียนหรือผู้สร้างเสียชีวิตไปแล้วเป็นระยะเวลาพอสมควรที่กฎหมายกำหนดว่าให้ผลงานนั้นเป็นของสาธารณะหรือ public domain ก็ควรเป็นสิทธิของผู้สร้างผลงานใหม่ที่จะดัดแปลงปรับเปลี่ยนให้ตรงกับสิ่งที่พวกเขาต้องการจะสื่อ และขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้เสพผลงานว่าจะชื่นชอบหรือไม่

แม้จะเกิดประเด็นปัญหามากมายตามมาหลังจากการเริ่มนำเสนอความหลากหลายทางชนชาติบนสื่อบันเทิงต่าง ๆ รวมถึงผลงานศิลปะ แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า สิ่งเหล่านี้สร้างแรงกระเพื่อมในสังคมให้หันมาตระหนักถึงความงดงามของความหลากหลาย และผู้คนมีแนวโน้มจะชื่นชอบแนวทางเช่นนี้มากขึ้น เห็นได้จากความสำเร็จของภาพยนตร์ Black Panther, Moonlight, Parasite หรือละครเวที Hamilton แต่อย่าลืมว่า การนำเสนอความหลากหลายต้องพิจารณาถึงความผูกพันและความคาดหวังของแฟน ๆ ที่อยากเห็นตัวละครโปรดในรูปแบบที่คุ้นเคยด้วย หากผลงานนั้น ๆ ต้องการการสนับสนุนจากแฟนคลับต่อไป แต่หากกลุ่มเป้าหมายของผู้สร้างมีใช่แฟนคลับเหล่านี้ที่เติบโตมาด้วยกัน แต่ต้องการขยายฐานแฟนใหม่ ๆ ที่ต้องการเห็นความแปลกใหม่จากการเปลี่ยนเชื้อชาติตัวละคร ผู้ชมก็อาจจะต้องทำความเข้าใจว่าเราเป็นกลุ่มเป้าหมายของเขาหรือไม่ นอกจากนี้ ผู้สร้างผลงานก็ไม่ควรนำความหลากหลายมาฉายบนจอเพียงเพื่อหากิน แต่ควรตระหนักและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับชนชาตินั้น ๆ ด้วยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมความหลากหลายและสร้างความเท่าเทียมอย่างแท้จริง

เรื่อง : ศิริณัฐ ปิ่นพงษ์
พิสูจน์อักษร: ชางวิญ
ภาพ: ศลิษา จุไรวรรณสุทธิ

แหล่งอ้างอิง

กฤตพล สุธีภัทรกุล. (25 ตุลาคม 2565). เมื่อ 'สโนไวท์' เป็นคนละติน 'แอเรียล' เป็นคนผิวดำ สะท้อน 'ความเท่าเทียม' ในการคัดนักแสดง. <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/985106>

Alyssa M. Smith. (25 Oct 2022). Whitewashing v. Blackwashing: Structural Racism and Anti-Racist Praxis in Hollywood Cinema. <https://openworks.wooster.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=12151&context=independentstudy>

Emily Paik. (25 Oct 2022). RACE BENDING AND REPRESENTATION (AND HOW THEY'RE DIFFERENT). <https://www.ahotset.com/film/racebending-and-representation-and-how-theyre-different>

Jeremy Helligar. (25 Oct 2022). This Is What Whitewashing Really Means—and Why It's a Problem. <https://www.rd.com/article/what-whitewashing-means-and-why-its-a-problem/>

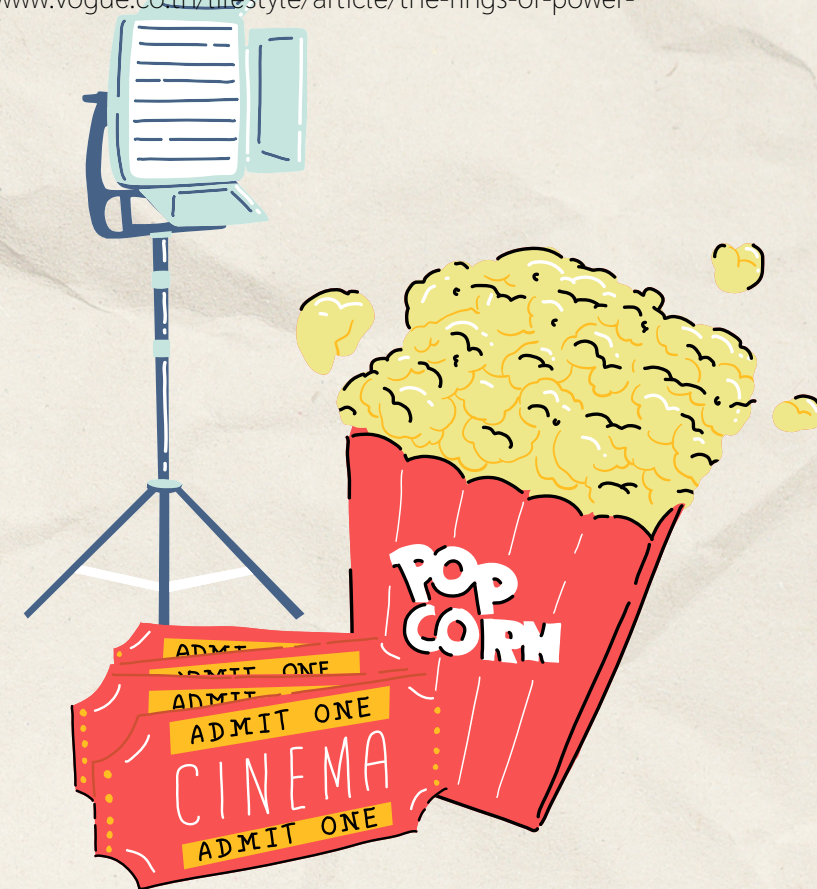
Jeremy Helligar. (25 Oct 2022). 10 Examples of Cultural Appropriation You Never Thought About. <https://www.rd.com/list/examples-of-cultural-appropriation/>

Joel Eisenberg. (25 Oct 2022). "Racebending" and the Cultural Evolution of Pop-Culture Icons. <https://medium.com/cinemaniam/racebending-and-the-cultural-evolution-of-pop-culture-icons-87c74b7f2f33>

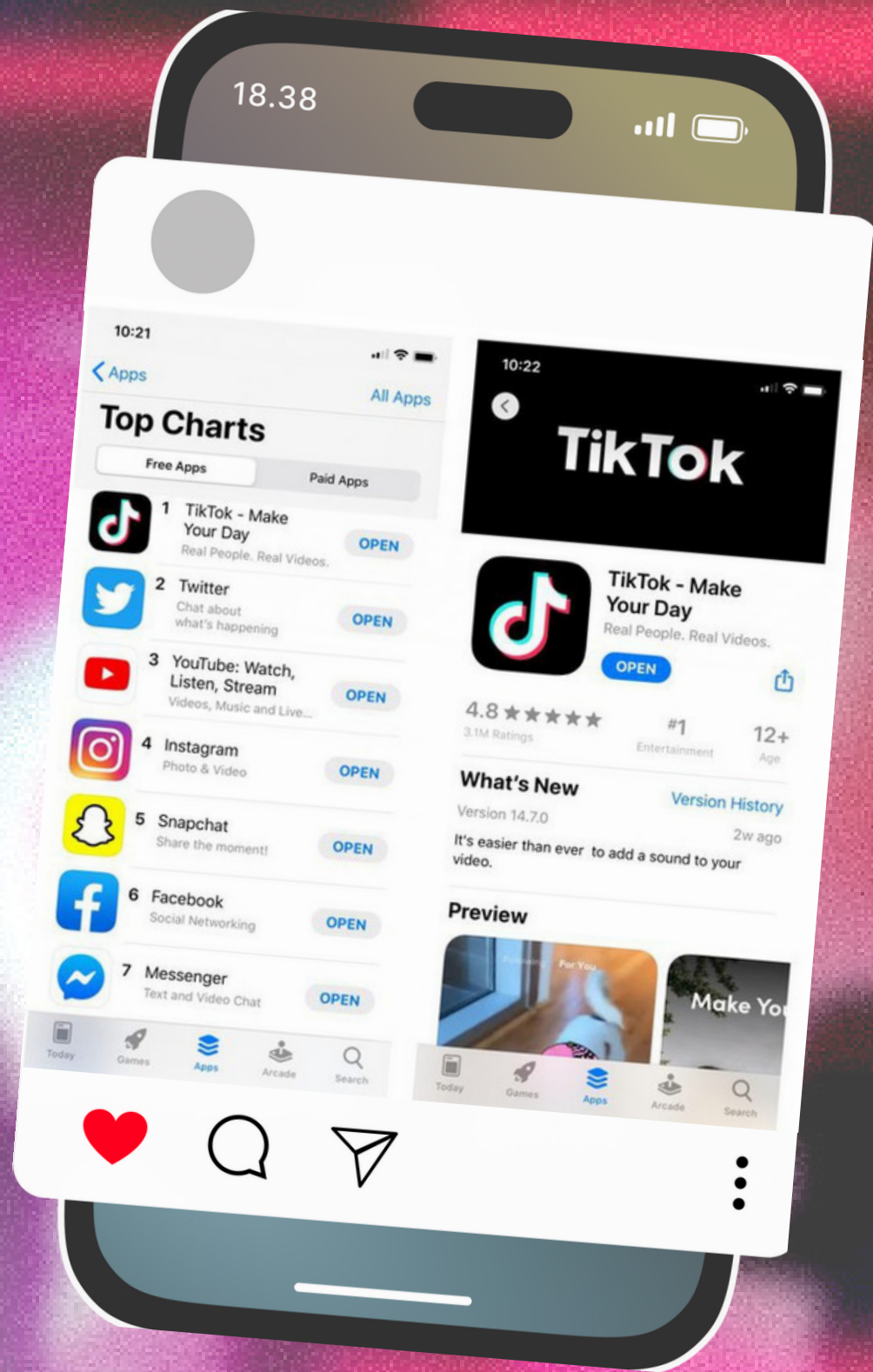
The New York Times. (25 Oct 2022). A New Ariel Inspires Joy for Young Black Girls: 'She Looks Like Me'. <https://www.nytimes.com/2022/09/14/arts/little-mermaid-trailer-halle-bailey.html>

Panu Boonpipattanapong. (26 ตุลาคม 2022). Blackwashing in Art ว่าด้วยการย้อมดำในโลกศิลปะ. <https://thematter.co/thinkers/blackwashing-in-art/185898>

Peeranat Chansakoolnee. (26 ตุลาคม 2565). เมื่อตัวละครถูกแทนที่ด้วยคนดำจนกลายเป็นปัญหา...ถกประเด็น 'Blackwashing' ในเรื่อง The Rings of Power. <https://www.vogue.co.th/lifestyle/article/the-rings-of-power-series-and-blackwash-issue>

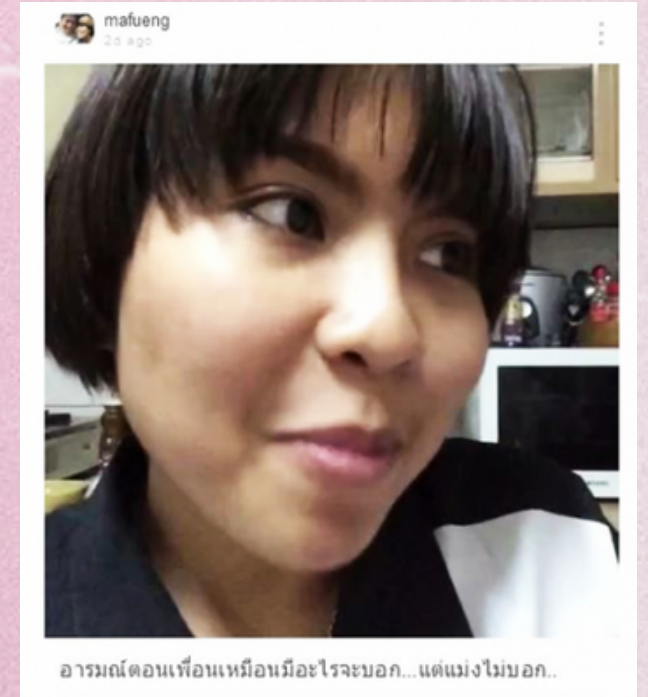

The rise of TikTok

ในยุคโลกาภิวัตน์เช่นปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แพร่หลายไปทั่วทุกพื้นที่ผ่านการพัฒนาของ เทคโนโลยี โซเชียลมีเดียถือเป็นสื่อกลางสำคัญที่ ช่วยให้ผู้คนติดต่อสื่อสารและรับรู้เรื่องราวของกัน และกันได้ง่ายยิ่งขึ้น และหนึ่งในโซเชียลมีเดียที่ทรง อิทธิพลอย่างมากในยุคนี้ นั่นคือ “ติ๊กตอก (TikTok)” แอปพลิเคชันที่มีผู้ใช้งานอยู่ทั่วโลก รวมถึงใน ประเทศไทย ซึ่งจากการสำรวจเมื่อเดือนเมษายน ปี 2565 พบว่าจำนวนผู้ใช้งานติ๊กตอกในไทยมีกว่า 35.80 ล้านบัญชี หรือคิดเป็น 51.1% ของสัดส่วน ประชากรทั้งประเทศ บทความนี้จะพาทุกท่านไป ทำความรู้จักกับแอปพลิเคชันนี้ให้มากขึ้น ทั้งที่มา จุดเริ่มต้นของความนิยม ไปจนถึงอิทธิพลของติ๊ก ตอกต่อกระแสสังคมและพฤติกรรมของผู้คนใน ปัจจุบัน

มะเฟื่อง ผู้โด่งดังจากแอป Vine และมีคน ชมคลิปของเธอกว่า 20 ล้านครั้ง

ความสนใจในวิดีโอสั้น สู่ จุดเริ่มต้นของติ๊กตอก

ทุกวันนี้วิดีโอสั้น ๆ ความยาวไม่เกิน 1 นาทีเป็นรูปแบบการทำคอนเทนต์ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย เพราะกระแสดอว์รับที่ติดจากติ๊กตอก แต่ที่จริงแล้ว การทำวิดีโอแบบสั้น (Short-form video) นั้นมีจุด เริ่มต้นจากการเปิดตัวในเดือนมกราคม ปี 2013 ของ “Vine” แอปพลิเคชันสัญชาติอเมริกัน ซึ่งมีจุด เด่นคือผู้ใช้งานสามารถลงคลิปอะไรก็ได้บน แพลตฟอร์มด้วยความยาวไม่เกิน 6 วินาที ด้วย ฟังก์ชันนี้ทำให้การถ่ายวิดีโอบน Vine ไม่ต้องมีการ ลงทุนที่มากนักและเป็นการท้าทายความสามารถ ของผู้ลงคลิปว่าจะนำเสนอสิ่งใดให้คนสนใจในเวลา อันสั้น Vine จึงได้รับความนิยมอย่างมากในขณะ นั้น หลายคนก็กลายเป็นคนที่มีชื่อเสียงได้ผ่านช่อง ทางนี้ เช่น นักร้องหนุ่มผู้โด่งดังระดับโลกอย่าง ‘Shawn Mendes’ ซึ่งแจ้งเกิดจากการลงคลิป cover เพลง หรือ ‘มะเฟื่อง’ นักเรียนไทยผู้มักลง คลิปตลกสมมติสถานการณ์ต่าง ๆ ที่วัยรุ่นพบเจอ จนมีผู้ติดตามกว่าสองหมื่นคน

ความนิยมของ Vine ทำให้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับวิดีโอมากขึ้น อย่างเฟสบุ๊ค (Facebook) ที่เริ่มใช้ฟังก์ชันเล่นวิดีโอเองอัตโนมัติ (autoplay) หรืออินสตาแกรม (Instagram) ที่จาก เดิมลงโพสต์ได้เฉพาะรูปภาพก็ปรับปรุงระบบให้ผู้ใ้ สามารถถ่ายและแชร์วิดีโอที่ความยาวไม่เกิน 15 วินาทีได้ ต่อมา ในปี 2014 ชาวจีนสองคน Alex Zhu and Luyu Yang ได้ร่วมกันสร้างแอปพลิเคชันชื่อ ‘Musical.ly’ แพลตฟอร์มที่ผู้ใช้งานสามารถอัด วิดีโอความยาว 15-60 วินาทีเพื่อเต้นหรือร้องลิปซิง ค์ไปตามเพลงได้ จนได้รับความนิยมอย่างมากจาก หมู่วัยรุ่นอเมริกัน ในปี 2016 แอปพลิเคชันนี้มียอด ดาวน์โหลดถึง 70 ล้านครั้งและคอนเทนต์ใน แอปพลิเคชันก็หลากหลายกว่าแค่การเต้นหรือลิปซิง ค์ตามเพลง เช่น เป็นพื้นที่ปล่อยเพลงที่แต่งเอง เล่น มุกตลก คลิปล้อเลียน (parody) เป็นต้น ในปี เดียวกันนี้เอง บริษัทจีนชื่อ Bytedance ก็ได้เปิดตัว แอปพลิเคชันรูปแบบเดียวกันชื่อ ‘โด้ยอิน (Douyin)’ ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในประเทศจีน ก่อนจะขยาย ฐานผู้ใช้ไปประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกในปี 2017 ในชื่อ “ติ๊กตอก (TikTok)” (โดยมีแอปพลิเคชัน ‘โด้ยอิน’ แยกอยู่ต่างหากในประเทศจีน) การเกิดขึ้นใหม่ของ

แอปพลิเคชันเหล่านี้ทำให้ฟังก์ชันวิดีโอสั้นของ Vine ไม่โดดเด่นอีกต่อไป จนแอปพลิเคชันต้องปิดตัวไปในเดือนตุลาคม ปี 2016 ขณะที่ความสำเร็จของติ๊กต็อกกลับพุ่งทะยานขึ้นเรื่อย ๆ ปลายปี 2017 บริษัท Bytedance ได้ซื้อแอปพลิเคชัน musical.ly มาเป็นของตน และบัญชีผู้ใช้งาน Musical.ly ทั้งหมดก็ถูกย้ายมาที่ติ๊กต็อกแทนในปี 2018 ส่งผลให้ติ๊กต็อกมีฐานผู้ใช้งานขึ้น แล้วยังช่วยให้แอปพลิเคชันได้เข้าสู่ตลาดสหรัฐฯ อีกด้วย เนื่องจาก Musical.ly มีฐานผู้ใช้งานที่เป็นชาวอเมริกันจำนวนมากอยู่แล้ว จากนั้นติ๊กต็อกก็ค่อย ๆ เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ โดยในปี 2018 ติ๊กต็อกได้กลายเป็นแอปพลิเคชันซึ่งไม่ใช่เกมที่มียอดดาวน์โหลดมากเป็นอันดับที่ 4 ของโลก (663 ล้านดาวน์โหลด) และติดอันดับเป็นแอปพลิเคชันฟรีที่ได้รับความนิยมสูงสุดอันดับ 1 บน App Store จากหลายประเทศในเอเชีย ทั้งญี่ปุ่น เวียดนาม กัมพูชา รวมถึงประเทศไทย ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าจะเปิดตัวในปี 2016 แต่ติ๊กต็อกก็ยังอยู่ถึงอันดับ 7 จาก 10 แอปพลิเคชันที่มียอดดาวน์โหลดสูงสุดทั่วโลก ตลอดช่วงปี 2010-2019 อีกด้วย

COVID-19 สู่การเติบโตแบบก้าวกระโดดของติ๊กต็อก

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ที่ทุกพื้นที่บนโลกต้องเผชิญตั้งแต่ช่วงต้นปี 2020 นั้นส่งผลให้ธุรกิจมากมายทั่วโลกได้รับผลกระทบ เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจในหลายภาคส่วน แต่กิจการของบริษัท Bytedance กลับตรงกันข้าม จากรายงานของ forbes พบว่าในช่วงปลายปี 2020 อัตราการเติบโตของแอปพลิเคชันได้เพิ่มสูงขึ้นถึง 75% เมื่อเทียบกับต้นปี นอกจากนี้ ติ๊กต็อกยังมีผู้ใช้งานในอัตราที่มากกว่าแอปพลิเคชันประเภทเดียวกันถึง 33 เท่า ซึ่งเป็นการเติบโตที่สวนทางกับสถิติของแอปพลิเคชันประเภทเดียวกันในตลาด เช่น แอปพลิเคชัน Byte (แอปพลิเคชันใหม่ของผู้ผลิตแอปพลิเคชัน Vine) ที่จำนวนผู้ใช้ต่อสัปดาห์โดยเฉลี่ยลดลงจาก 900,000 เหลือเพียงประมาณ 200,000 คนเท่านั้น

สาเหตุของการเติบโตของติ๊กต็อกอย่างก้าวกระโดดในยุคโควิดเช่นนี้นั้นเป็นเพราะว่าคุณลักษณะต่าง ๆ ของแอปพลิเคชันสามารถตอบสนองวิถีชีวิตของผู้คนที่ต้องเปลี่ยนไปใช้ชีวิตแบบกักตัว (quarantine) และเว้นระยะห่างออกจากสังคม (social distancing) ติ๊กต็อกกลายเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์และความสามารถของตนมี นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางติดตามกระแสนิยมของสังคม ความบันเทิง หรือสิ่งที่สนใจได้สะดวก ด้วยความยาววิดีโอที่ไม่สั้นและไม่ยาวจนเกินไปซึ่งช่วยตรึงความสนใจคนได้ดี ติ๊กต็อกยังเป็นแอปพลิเคชันที่ใช้งานได้ง่าย ไม่ต้องมีพื้นฐานมาก่อนก็สามารถตัดต่อวิดีโอคลิปได้เองผ่านโทรศัพท์มือถือ พร้อมทั้งมีฟังก์ชันต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมความน่าสนใจให้วิดีโอ เช่น เอฟเฟกต์สำหรับใบหน้า เสียงประกอบวิดีโอที่เลือกได้อย่างอิสระ ทั้งจากเพลงที่กำลังเป็นที่นิยม หรือทำคลิปเสียงของตนเอง ให้คนอื่นนำมาใช้ต่อก็ทำได้เช่นกัน ความสะดวกนี้ทำให้มีผู้ใช้งานติ๊กต็อกจำนวนมาก และส่งผลให้ผู้คนเชื่อมโยงถึงกันได้โดยไม่มีการแบ่งว่าเป็นคนธรรมดาหรือคนที่มีความเสี่ยง ขอเพียงแค่คลิปมีความน่าสนใจก็กลายเป็นที่แพร่หลายบนอินเทอร์เน็ตได้ไม่ยาก ยกตัวอย่างเช่น “สิตางค์ บัวทอง” ผู้มีชื่อเสียงจากประโยคสัมผัสนกซึ่งมีคนนำมาลิปซิงค์จนเกิดเป็นกระแสไวรัล (viral) ระหว่างช่วงโควิดในปี 2020 ที่ผ่านมา

ด้วยปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวไปข้างต้นประกอบกับเทคนิคทางการตลาดของ Bytedance ซึ่งพยายามขยายแอปพลิเคชันของตนไปทั่วโลก ผ่าน ‘ติ๊กต็อก’ ที่เจาะตลาดผู้ใช้งานจากทุกมุมโลก และ ‘โต่วยีน’ ที่เจาะตลาดโซเชียลมีเดียในจีน ซึ่งเป็นประเทศที่มีนโยบายจำกัดการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์จากต่างประเทศที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ทำให้ Bytedance เป็นบริษัทที่ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง จนในปัจจุบันบริษัท Bytedance กลายเป็นยูนิคอร์น (ชื่อเรียกบริษัท start up ที่มีมูลค่าบริษัทมากกว่า 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ที่มีมูลค่ามากที่สุดในโลก

ความสำเร็จของติ๊กต็อก นั้นที่จับเป็นโอกาสของ นักสร้างสรรค์คอนเทนต์

ไม่ใช่แค่ปัจจัยเรื่องสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ทำให้มีผู้ใช้งานติ๊กต็อกอย่างแพร่หลาย ตัวแอปพลิเคชันนี้ยังมีจุดแข็งสำคัญที่ทำให้แพลตฟอร์มโควิด 19 จะบรรเทาแล้ว แต่แอปพลิเคชันนี้ก็มีผู้ใช้งานอย่างต่อเนื่อง นั่นคือระบบ AI ในแอปพลิเคชัน โดยระบบของติ๊กต็อกนั้นจะนำเสนอวิดีโอใหม่ให้ทันทีที่ดูวิดีโอหนึ่งจบ ทั้งคอนเทนต์วิดีโอจากคนที่ผู้ใช้งานนั้น ๆ ติดตามและคอนเทนต์จากผู้อื่นที่ตรงกับความสนใจของแต่ละคน การที่อัลกอริทึมนำวิดีโอลักษณะที่ผู้ใช้งานนั้น ๆ ชอบ หรือนำเทรนด์ที่ดัง ๆ ในช่วงเวลานั้นมาให้ได้รับชม ทำให้ผู้ใช้งานส่วนใหญ่ใช้งานแอปพลิเคชันอย่างเพลิดเพลินเป็นเวลานาน รู้สึกไม่ยากออกจากแอปพลิเคชัน เพราะสิ่งที่ปรากฏบนหน้าจอนั้นเต็มไปด้วยสิ่งที่พวกเขาสนใจอยากดูคอนเทนต์เหล่านั้นเพิ่มอีก อัลกอริทึมนี้ไม่ได้ส่งผลต่อแค่ผู้รับชมคลิปที่ได้เห็นคอนเทนต์ที่ตนสนใจ แต่ยังส่งผลต่อผู้ผลิตคอนเทนต์ที่วิดีโอของพวกเขาสามารถเข้าถึงคนที่มีความสนใจตรงกันได้จริง ทำให้ติ๊กต็อกเป็น

โซเชียลมีเดียที่สามารถสร้างคอนเทนต์ให้แพร่หลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกลายเป็นช่องทางที่สำคัญในการนำเสนอผลงานของผู้ผลิตวิดีโอคอนเทนต์ต่าง ๆ ไปจนถึงภาคธุรกิจที่หันมาใช้ติ๊กต็อกเป็นช่องทางต่อยอดทางการตลาด (marketing platform) โดยกิจการต่าง ๆ มักนำคำหรือเพลงที่เป็นกระแสในติ๊กต็อกมาใช้ประกอบการโฆษณาหรือแคมเปญนำเสนอสินค้าและบริการของตนได้อย่างทันเหตุการณ์ หรือที่เรียกว่าการตลาดแบบ real-time marketing ซึ่งช่วยให้ผู้คนทั่วไปมีการรับรู้ (Brand Awareness) และการจดจำในแบรนด์นั้น ๆ มากขึ้น

นอกจากแวดวงธุรกิจแล้ว ติ๊กต็อกยังถือเป็นแพลตฟอร์มที่สำคัญสำหรับการการศึกษา ในปี 2020 ติ๊กต็อกได้ผลักดันให้แอปพลิเคชันของตนเป็นช่องทางที่มีคอนเทนต์เกี่ยวกับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น โดยทุ่มงบจำนวน 50 ล้านดอลลาร์สหรัฐสำหรับโปรเจกต์ Creative Learning Fund เพื่อวางแผนและเปิดตัวแคมเปญ #LearnOnTikTok เป็นช่องทางเพื่อเพิ่มความรู้ให้กับผู้ใช้งาน ด้วยการเชิญผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันหลายร้อยแห่ง รวมถึงคอนเทนต์ครีเอเตอร์ (content creator) และผู้มีชื่อเสียงในหลายสาขาอาชีพมาแบ่งปันความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ Rich Waterworth ผู้จัดการทั่วไปของติ๊กต็อกประจำยุโรปได้ตอกย้ำถึงความสำเร็จของแคมเปญนี้ ว่ามีผู้ใช้งานติ๊กต็อกที่สนใจคอนเทนต์ด้านการศึกษาเป็นจำนวนมาก โดยมีคนกดเข้าไปดู #LearnOnTikTok มากกว่า 22.6 พันล้านครั้ง หรือภายในประเทศไทยเองก็มีแคมเปญลักษณะเดียวกันคือ #TikTokUni ที่เป็นนิมยมอย่างมาก ติ๊กต็อกจึงกลายเป็นอีกช่องทางให้ผู้คนได้เผยแพร่เรื่องที่เป็นประโยชน์ ทั้งคลิปเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ คลิปเล่าชีวประวัติ คลิปสอนภาษา คลิปสรุปข่าวสารประจำวัน คลิปสอนทำงานประดิษฐ์หรือสอนทำอาหาร ไปจนถึงคลิปที่สร้างความตระหนักรู้ (raising awareness) ในประเด็นปัญหาทางสังคมต่าง ๆ

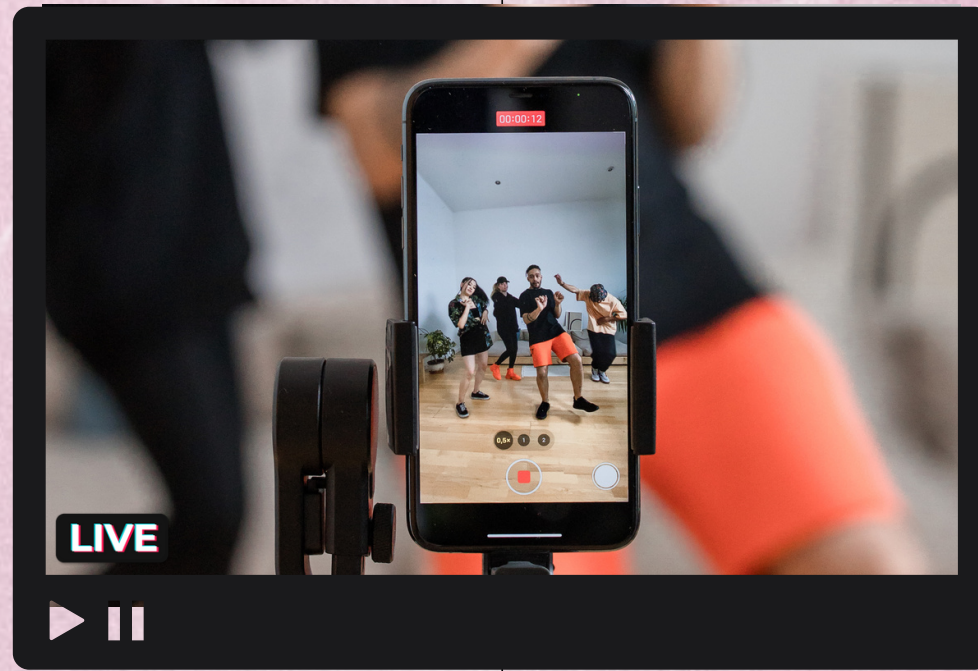
ติดต่อกับอุตสาหกรรมดนตรี

ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าทุกวันนี้ติดตอกส่งผลกับอุตสาหกรรมดนตรีทั่วโลก เนื่องจากคอนเทนต์บนแอปพลิเคชันติดตอกจะมีการนำเพลงและทำนองดนตรีต่าง ๆ มาใช้เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการใส่เพลงประกอบคลิปวิดีโอ ชาเลนจ์เต้น หรือการนำเพลงมาลิปซิงค์ ส่งผลให้ติดตอกกลายเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้เพลงเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงขึ้นได้ ปรากฏการณ์ที่เพลงมีชื่อเสียงได้เพราะติดตอกนั้นกลายเป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น เพลง "Savage" ของ Megan the Stallion ในปี 2020 ซึ่งกลายเป็นที่นิยมมากขึ้นเมื่อผู้ใช้ติดตอกชื่อ 'Keara Wilson' ออกแบบท่าเต้นสั้น ๆ ให้กับเพลง จนเกิดเป็น "Savage Dance Challenge" บนติดตอก และอันดับของเพลงก็พุ่งขึ้นจากอันดับที่ 98 บนชาร์ต Billboard Hot 100 สู่อันดับที่ 20 ด้วยเวลาเพียงสัปดาห์เดียว หรือเพลง "ซูเปอร์วาเลนไทน์" ซึ่งศิลปิน 'เจน-นูน-โบว์' 3 นักร้องจากวงซูเปอร์วาเลนไทน์ได้ร้องไว้ตั้งแต่ปี 2010 แต่เพลงก็ได้กลับมามีชื่อเสียงอีกครั้งในสัปดาห์ต่อมา เมื่อยูทูบเบอร์ช่อง HAISEOUL CHANNEL ได้นำเพลงนี้มาเต้นจนกลายเป็นชาเลนจ์ไปทั่วติดตอก นอกจากนี้ ปรากฏการณ์นี้ยังมีการพิสูจน์ผ่านการวิจัย โดยงานวิจัยของ TikTok Marketing Science เผยว่า ผู้ใช้งานติดตอกกว่า 80% รู้จักเพลงใหม่จากการเล่นแอปพลิเคชัน

และ 56% ของคนจำนวนนี้ก็พบเพลงใหม่ ๆ จากคลิปที่ขึ้นแนะนำมาในหน้า For You (หน้าฟีดของแอปพลิเคชันที่รวบรวมคอนเทนต์ที่ผู้ใช้งานนั้น ๆ น่าจะสนใจเอาไว้) ขณะที่ข้อมูลจากเว็บไซต์ Musicbusinessworldwide ได้ระบุว่า 67% ของผู้ใช้งานติดตอกในสหรัฐอเมริกามีแนวโน้มจะนำเพลงที่ได้ยินในแอปพลิเคชัน ไปค้นหาต่อในแพลตฟอร์มสตรีมมิงเพลง

จะเห็นได้ว่า ติดตอกนั้นมีอิทธิพลต่อการฟังเพลงของผู้ใช้งานอย่างมาก ดังนั้นติดตอกจึงถือเป็นช่องทางที่สำคัญสำหรับศิลปิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับศิลปินหน้าใหม่ ในการนำเสนอเพลงของตนให้มีคนฟังและขยายฐานแฟนเพลงให้มากขึ้น ค่ายเพลงต่าง ๆ จึงหันมาใช้ติดตอกในการทำการตลาดและประชาสัมพันธ์เพลงให้กับศิลปินของตน เช่น มีชาเลนจ์ให้คนได้เต้นตาม (dance challenge) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การตลาดผ่านติดตอกของค่ายเพลงต่าง ๆ นั้นอาจกลายเป็นดาบสองคม ที่แม้จะเป็นช่องทางที่ทำให้ศิลปินมีชื่อเสียงมากขึ้น แต่ก็กลายเป็นความกดดันต่อตัวศิลปินที่ต้องทำเพลงให้เป็นที่นิยมบนติดตอกให้ได้เช่นกัน

ในโลกทุนนิยมที่ความสำเร็จวัดกันด้วยสถิติและตัวเลขเช่นนี้ ศิลปินหลายคนไม่มีอิสระในการทำผลงานเพลงตามที่ตนต้องการ เพราะต้องทำตามความคาดหวังของค่ายเพลงที่เชื่อว่าเพลงที่มีท่าเต้นและติดหูคนฟังได้ง่ายจะทำให้เพลงนั้นมีกระแสตอบรับที่ดี อย่างกรณีที่เกิดขึ้นกับ Halsey ศิลปินหญิงชาวอเมริกันที่ได้ทำคลิปติดตอกระบายความอัดอั้นของเธอเมื่อเดือนพฤษภาคม 2022 โดยเธอกล่าวว่าเธอมีเพลงที่อยากจะปล่อยให้ผู้ชมได้ฟังโดยเร็วที่สุด แต่ค่ายเพลงบอกว่าเธอไม่สามารถเผยแพร่ผลงานของเธอได้หากไม่ทำให้มันกลายเป็นกระแสไวรัลบน TikTok หรือศิลปินชื่อดังอย่าง Adele ก็ถูกทีมงานคาดหวังให้เธอโปรโมทเพลงผ่านติดตอกด้วยเช่นกัน แต่เธอยืนยันกรานว่าตนจะไม่ทำเช่นนั้น

“พวกเขาบอกฉันว่าการทำเพลงบนติดตอกจะทำให้แน่ใจได้ว่าทุก ๆ คน แม้กระทั่งเด็กอายุ 14 จะรู้จักฉัน แต่ฉันต้องการที่จะทำเพลงเพื่อคนอายุ 30-40 ให้คนที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกับฉันได้ฟังและอินไปกับมัน ไม่ใช่ให้เด็กอายุ 12 มาฟังเพลงที่ลึกซึ้งเกินกว่าวัยของพวกเขา” Adele กล่าวในบทสัมภาษณ์กับแอปเปิลมิวสิก เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2021

เหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของติดตอกซึ่งกระทบต่อการทำงานของศิลปิน ทำให้หลายคนเกิดความกังวลว่าความพยายามทำเพลงให้เป็นกระแสจะทำให้ผลงานเพลงถูกจดจำแค่ในแง่ของการประสบความสำเร็จ และอาจทำให้คุณค่าของผลงานนั้น ๆ ในฐานะที่เป็นงานศิลปะรูปแบบหนึ่งถูกสังคมมองข้ามได้

อุปสรรคที่ติดตอกต้องเผชิญกับสถานการณ์นิมิตทางการเมือง

แม้ติดตอกจะเป็นแอปพลิเคชันที่ประสบความสำเร็จและทรงอิทธิพลไปทั่วโลก แต่เนื่องจากติดตอกนั้นเป็นแอปพลิเคชันจากบริษัทสัญชาติจีน จึงทำให้ประเทศที่มีความขัดแย้งกับจีนเกิดความไม่ไว้วางใจในแอปพลิเคชันนี้ อย่างในช่วงต้นปี 2019 ที่อินเดียเป็นประเทศที่มียอดดาวน์โหลดสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งของโลก ทำให้รัฐบาลอินเดียจำกัดการใช้งาน

แอปพลิเคชันโดยการสั่งแบนติดตอก เพราะความกังวลว่าติดตอกจะทำให้เยาวชนเข้าถึงสื่อที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสม เช่น เรื่องเพศ คอนเทนต์ลามกอนาจาร และอาจเป็นช่องทางที่เกิดปัญหา Cyberbullying ได้ จนทางติดตอกต้องไปเจรจายืนยันว่าปัญหาเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้น เนื่องจากติดตอกมีการตรวจสอบเนื้อหาที่ปรากฏบนแอปพลิเคชันอย่างเข้มงวด ทำให้รัฐบาลอินเดียยกเลิกคำสั่งแบนแอปพลิเคชันไป ทว่า ในปี 2020 ได้เกิดข้อพิพาทยื้อแย่งดินแดนระหว่างประเทศจีนและประเทศอินเดียที่รุนแรงถึงขั้นมีการปะทะกันทางทหาร รัฐบาลอินเดียจึงเกิดความกังวลอีกครั้งว่าแอปพลิเคชันจากประเทศจีนอาจเก็บข้อมูลผู้ใช้งานที่เป็นพลเมืองชาวอินเดียไปใช้ในลักษณะที่เป็นภัยต่อความมั่นคงและกระทบอธิปไตยของรัฐได้ ในเดือนมิถุนายน ปี 2020 รัฐบาลอินเดียจึงได้สั่งแบนติดตอกและอีก 58 แอปพลิเคชันที่มาจากประเทศจีนอย่างไม่มีกำหนด ทำให้ติดตอกต้องเสียฐานผู้ใช้งานจากอินเดียไป

อุปสรรคทางด้านการเมืองที่ส่งผลต่อติดตอกยังไม่หมดลงแค่นั้น ในเดือนสิงหาคม 2020 โดนัลด์ ทรัมป์ ประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นออกคำสั่งพิเศษของประธานาธิบดี หรือ Executive Order ให้บริษัทของสหรัฐฯ เลิกทำธุรกิจกับติดตอก (TikTok) ภายใน 45 วัน โดยข้อความในคำสั่งของนายทรัมป์อ้างว่า การเก็บข้อมูลของติดตอกอาจทำให้จีนสามารถสอดส่องเจ้าหน้าที่รัฐของสหรัฐฯ และเก็บข้อมูลส่วนตัวไปใช้ในทางที่ไม่ดีได้ เขายังบอกอีกว่า ที่ผ่านมามีติดตอกเซ็นเซอร์ข้อมูลที่ถือว่ามีความอ่อนไหวทางการเมือง เช่น การประท้วงในฮ่องกง และการปฏิบัติของจีนต่อชาวอุยกูร์ ด้วยเหตุนี้เขาจึงมีคำสั่งดังกล่าวออกมาเพื่อขจัดสิ่งที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของสหรัฐฯ แต่ในเวลาต่อมาปัญหาก็บรรเทาลงเมื่อทรัมป์ได้อนุมัติการเป็นพันธมิตรทางเทคโนโลยีร่วมกันระหว่าง TikTok, Oracle และ Walmart ในเดือนกันยายน 2020 ซึ่ง Oracle จะมีบทบาทในการดูแลคลาวด์ข้อมูลให้กับติดตอกในสหรัฐฯ เพื่อรัฐบาลจะได้ไว้วางใจในกรณีการดูแลข้อมูลผู้ใช้งานและความมั่นคงของประเทศ และในเวลาต่อมา โจ ไบเดน ประธานาธิบดีสหรัฐฯ คนปัจจุบันที่รับตำแหน่งต่อจากทรัมป์ ก็ได้ลงนามคำสั่งประธานาธิบดีเพิกถอนคำสั่งของอดีตประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์

ที่พยายามปิดกั้นการดาวน์โหลดแอปพลิเคชันตักตอกและวีแชทของจีน และเปลี่ยนให้กระทรวงพาณิชย์รับหน้าที่ตรวจสอบเรื่องผลกระทบต่อความมั่นคงจากแอปพลิเคชันต่างชาติแทน

ทว่า เมื่อกลางเดือนมิถุนายน ปี 2022 BuzzFeed ได้เผยแพร่บทความซึ่งมีการรายงานถึงคลิปเสียงการประชุมภายในของตักตอกที่รั่วไหลออกมา บทความดังกล่าวมีการอ้างถึงคำพูดจากพนักงาน TikTok 9 คน ระบุว่าวิศวกรในประเทศจีนสามารถเข้าถึงข้อมูลของผู้ใช้งานแอปพลิเคชันในสหรัฐฯ ได้ แม้จะไม่ใช่ระยะเวลาที่ชัดเจนว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นมานานเท่าไร แต่ที่คาดการณ์คือพวกเขาสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างน้อยก็ตั้งแต่ช่วงเดือนกันยายน 2021 จนถึงมกราคม 2022 สถานการณ์ดังกล่าวขัดแย้งกับคำให้การโดยผู้บริหารของตักตอกที่บอกว่าข้อมูลผู้ใช้งานอยู่ในการดูแลของทีมรักษาความปลอดภัยที่มีชื่อเสียงระดับโลกในสหรัฐฯ ซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าใครสามารถเข้าถึงข้อมูลได้บ้าง ต่างจากที่พนักงานกล่าวไว้ในคลิปเสียงว่า “จริงๆ แล้วพนักงานที่ทำงานกับตักตอกในสหรัฐฯ ไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ทราบวิธีการเข้าถึงข้อมูลด้วยตนเอง และต้องหันไปหาเพื่อนร่วมงานในจีนเพื่อดูทิศทางของผู้ใช้งานตักตอกในสหรัฐฯ” อีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญคือคำพูดของเจ้าหน้าที่ในแผนก Trust and Safety ของตักตอกในการประชุมประจำเดือนกันยายน ปี 2021 ว่า “ทุกอย่าง จีนเห็นหมด” และ “ผู้ดูแลระบบหลักมีสิทธิเข้าถึงทุกสิ่ง” รายงานของ BuzzFeed นี้ทำให้ Brendan Carr หนึ่งในสมาชิกคณะกรรมการกลางกำกับดูแลกิจการสื่อสารของสหรัฐฯ หรือ FCC (Federal Communications Commission) ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่ควบคุมสื่อโทรคมนาคม วิทยุ โทรทัศน์ ดาวเทียมและเคเบิลของทั้ง 50 รัฐในสหรัฐอเมริกา เขียนจดหมายถึงแอปเปิล (Apple) และกูเกิล (Google) ให้ถอดตักตอกออกจาก App Store และ Google Play Store แต่ไม่ได้มีการดำเนินการใด ๆ จากทั้งสองบริษัท

ทันทีที่เรื่องคลิปเสียงกลายเป็นประเด็นขึ้นในสังคมทางตักตอกก็ออกมาชี้แจงทันทีว่าข้อมูลผู้ใช้งานในสหรัฐฯ กำลังอยู่ในขั้นตอนการย้ายไปยังเซิร์ฟเวอร์ของ Oracle หน่วยงานที่จัดเก็บข้อมูลในสหรัฐฯ และยืนยันกับสังคมว่าจะไม่ส่งข้อมูลผู้ใช้งานชาวสหรัฐฯ ไปยังประเทศจีน แต่ภายหลัง ‘Shou Zi Chew’ ซีอีโอของ TikTok ได้เขียนจดหมายถึงรัฐบาลสหรัฐฯ เพื่อยอมรับว่ามีพนักงานในจีนบางส่วนเข้าถึงข้อมูลได้จริง แต่ต้องได้รับอนุญาตจากทีมในสหรัฐฯ ที่มีกฎเกณฑ์รัดกุมในการให้เข้าถึงข้อมูลเท่านั้น เขายังย้ำอีกว่า ต่อไป ชุดข้อมูลพนักงานในประเทศจีนจะมองเห็นได้จะแคบลงมาก ไม่มีข้อมูลที่ละเอียดอ่อน มีแต่ข้อมูลที่เป็นสาธารณะ พร้อมยืนยันว่า ทางตักตอกไม่เคยและจะไม่มีการแชร์ข้อมูลให้รัฐบาลจีนที่เป็นพรรคเผด็จการคอมมิวนิสต์ ถึงแม้ว่าผู้บริหารจะชี้แจงเช่นนั้น แต่ประเด็นเรื่องข้อมูลผู้ใช้งานในอเมริกาที่รั่วไหลไปยังพนักงานของจีนนี้ก็ยังเป็นທີ່เคลือบแคลงใจ และมีผู้คนออกมาตั้งคำถามถึงความปลอดภัยของตักตอกอยู่เรื่อย ๆ

ผลกระทบทางลบในด้านสุขภาพจากการใช้งานตักตอก

นอกจากความกังวลในเรื่องความปลอดภัยในการเก็บรักษาข้อมูลผู้ใช้งานของตักตอกแล้ว อีกประเด็นสำคัญที่น่ากังวลคือปัญหาทางสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานแอปพลิเคชันที่มากเกินไป โดยโทรศัพท์และคอมพิวเตอร์นั้นจะปล่อยแสงสีฟ้า (blue light) ออกมา ซึ่งทำให้ผู้ใช้งานเกิดอาการตาแห้ง ปวดตา ดวงตาอ่อนล้า จนอาจทำให้เกิดโรคที่เกี่ยวข้องกับการมองเห็น เช่น ต้อกระจก เป็นต้น นอกจากนี้ หน้าจอดิจิทัลที่มีความเข้มของแสงสีฟ้าสูง ยังกระทบต่อกระบวนการในการหลั่งของสารฮอร์โมนเมลาโท닌ของร่างกาย ทำให้การนอนหลับถูกรบกวนจนนอนไม่หลับหรือนอนไม่เป็นเวลา ดังนั้นผู้ใช้โซเชียลมีเดียรวมถึงตักตอกที่ใช้เวลากับหน้าจอานาน ๆ จึงอาจเกิดความผิดปกติต่อดวงตาและการนอนหลับได้

ยิ่งไปกว่านั้น ตักตอกยังมีผลต่อการทำงานของสมอง โดยการที่ตักตอกทำให้ผู้คนเพลิดเพลินกับการดูคลิปนั้นจะทำให้สมองปล่อยสารโดพามีน (สารที่หลั่งออกมาเมื่อเกิดความพึงพอใจและทำให้เกิดความสุข) ออกมา จนยากที่ผู้ใช้งานจะหยุดดูวิดีโอเหล่านั้นไปทำกิจกรรมอื่น ๆ และมีระยะความสนใจต่อสิ่งต่าง ๆ (attention span) ลดลง นอกจากนี้ ในปี 2021 ได้มีงานวิจัยสำรวจผลกระทบของการใช้งานแอปพลิเคชัน ‘ไต้หวัน’ ต่อกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นนักศึกษาชาวจีน โดยนำวิดีโอที่ปรับตามอัลกอริทึมของไต้หวันมาให้ผู้เข้าร่วมวิจัยดูเทียบกับวิดีโอทั่วไปที่ไม่ได้ใช้อัลกอริทึมปรับให้เข้ากับ ความสนใจของคน และจากการสแกนสมองของผู้ร่วมการวิจัยพบว่า วิดีโอที่ผ่านอัลกอริทึมของไต้หวันกระตุ้นการทำงานของสมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสพติดได้มากกว่าวิดีโอทั่วไป อีกทั้งผลการวิจัยยังพบว่าผู้เข้าร่วมวิจัยบางส่วนไม่สามารถควบคุมตนเองให้หยุดดูวิดีโอที่ผ่านอัลกอริทึมได้โดยง่าย สะท้อนให้เห็นว่าการใช้งานตักตอกหรือไต้หวันเป็นเวลานาน จะกระทบต่อสมาธิและการมุ่งความสนใจจดจ่อไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะทำได้น้อยลง

ตักตอกนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบแค่ต่อร่างกาย แต่อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพจิตได้เช่นกัน เนื่องจากตักตอกมีระบบการจำกัดเนื้อหาที่ไม่มีประสิทธิภาพมากพอ ทำให้เนื้อหาของบางวิดีโออาจเป็นการกระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้ชม (trigger) ในประเด็นที่เขาอ่อนไหวได้ เช่น วิดีโอบางอันอาจมีภาพเลือด มีการใช้แสงแฟลชต่อเนื่อง วิดีโอที่ออกมาตักตอกความเครียด แสดงออกมาว่าไม่ยอมมีชีวิตอยู่ต่อไปจนถึงวิดีโอที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำร้ายตัวเองหรือพยายามฆ่าตัวตาย อย่างในเดือนตุลาคม 2021 มีบัญชีผู้ใช้งานไต้หวันได้ไลฟ์สดดื่มยาพิษอดสติการฆ่าตัวตายและมีคนดูสดถึง 1,200 คน หรืออย่างในสหรัฐอเมริกาก็พบว่าบนตักตอกมีวิดีโอที่มีการนำเสนออาวุธปืนพร้อมช่องทางการซื้อขาย จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงมาตรการป้องกันเนื้อหาที่เป็นอันตรายต่อผู้ชมของตักตอกและไต้หวันว่าไม่สามารถจำกัดเนื้อหาอันตรายเหล่านี้ซึ่งอาจกระทบกระเทือนภาวะอารมณ์ของผู้ใช้งานบางกลุ่มได้ อีกทั้งวิดีโอที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมยังอาจทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่สมควร โดยเฉพาะ

การสร้างสรรคดีวีโอตามกระแสต่าง ๆ หรือที่รู้จักกันว่า “ชาเลนจ์ (Challenge)” ซึ่งจะเป็นวีโอตามกระแสนิยมที่กำหนดให้ผู้ใช้งานแสดงพฤติกรรมรูปแบบเดียวกัน เช่น “Devious Lick Challenge” เทรนด์ที่ผู้ใช้งานจะทำคลิปขโมยของหรือทำลายทรัพย์สินในสถานศึกษาซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มวัยรุ่นสหรัฐฯ จนทางตักตอกต้องออกมาระงับแซชแท็กในเวลาต่อมา อีกตัวอย่างของอันตรายที่เกิดจากเทรนด์บนตักตอกคือการเสียชีวิตของเด็กหญิงลาลานี วอลตัน (Lalani Walton) จากการถ่ายคลิป ‘Blackout challenge’ กระแสนิยมที่ผู้ใช้งานตักตอกท้าทายให้คนถ่ายคลิปขณะบิบบคอตเองจนขาดอากาศหายใจ โดยลาลานีเคยถ่ายคลิปลักษณะนี้ครั้งหนึ่งจนเคยเป็นรอยฟกช้ำ แต่เมื่อเธอเห็นว่าคลิปที่เธอลงบนตักตอกไปมียอดเข้าชมที่สูง เธอจึงพยายามทำชาเลนจ์นี้อีกครั้งจนเสียชีวิตลง ทั้งสองกรณีข้างต้นจึงสะท้อนถึงความหละหลวมของตักตอกที่ไม่มีการตรวจสอบวิดีโอบนแพลตฟอร์มของตนอย่างเพียงพอจนทำให้เกิดความเสียหายขึ้น

อีกหนึ่งปัญหาทางสุขภาพจิตจากอิทธิพลของตักตอกคือการเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) ของผู้ใช้งานที่อาจลดลง เพราะถึงแม้ว่าตักตอกจะเป็นอีกหนึ่งโซเชียลมีเดียที่เป็นพื้นที่ให้ผู้คนได้แสดงออกถึงความชอบความสนใจ ความคิดสร้างสรรค์ของตน แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถเป็นพื้นที่ที่ลดทอนความมั่นใจของผู้ใช้งาน ทำให้ผู้ใช้งานเห็นคุณค่าในตนเองลดลงได้ โดย Bradley Kerr นักวิจัยจาก University of Wisconsin School of Medicine and Public Health ได้ให้วัยรุ่นมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเรื่องคุณค่าและความเสี่ยงจากการใช้งานตักตอก จากงานวิจัยพบว่าตักตอกกลายเป็นช่องทางให้ผู้ใช้งานเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น ทั้งในเรื่องฐานะครอบครัว วิถีชีวิต และรูปร่างหน้าตาของตน ส่งผลให้ผู้ใช้งานอาจรู้สึกแย่ที่สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของตนไม่ดีเท่าของคนอื่น ๆ หรือมีรูปลักษณ์ที่ไม่ตรงกับมาตรฐานความงามของสังคม (beauty standards)

ชายแท้

ร่องรอยชีวิต/ที่/ไป/ความ/เป็นชาย

ในช่วงที่ผ่านมา อยู่ ๆ ก็มีคำหนึ่งที่ได้รับนิยามอย่างมากบนโลกโซเชียลมีเดีย นั่นก็คือคำว่า “ชายแท้” ซึ่งในตอนแรกคำนี้เกิดขึ้นมาจากโพสต์ ‘วิธีแสบแมนอย่างไรให้เนียน’ โดยโพสต์ดังกล่าวมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีเพิ่มความแมนให้ชาว LGBTQIA+ ที่ต้องการปกปิดตัวตน และแกล้งแสดงว่าตัวเองยังคงมีความเป็นชายอยู่แบบช้า ๆ วิธีต่าง ๆ ที่ถูกนำมาแชร์ก็ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกผู้คนให้คำนิยามว่าเป็นเรื่องที่ชายแท้เค้าทำกัน ก่อนจะถูกนำมาแชร์ต่ออย่างกว้างขวาง และเป็นที่ถูกอกถูกใจผู้คนจำนวนมาก จนกลายเป็นไวรัลบนโลกออนไลน์

อันที่จริงคำว่า ‘ชายแท้’ เป็นคำที่เกิดขึ้นมานานแล้ว และถูกนำมาใช้ในบริบทที่หมายถึง พฤติกรรม คำพูด หรือบางสิ่งบางอย่างที่หากพบเจอที่ไหนก็สามารถรู้ได้เลยว่าผู้พูดหรือผู้กระทำเป็นผู้ชาย ชายแท้จึงเป็นคำที่แสดงถึง “ความเป็นชาย” ที่สังคมไทยมองเห็น หรือคาดหวังว่าจะได้เห็น และมักถูกนำมาใช้ในความหมายเชิงลบหมายถึง บุคคลเพศชายที่ติดอยู่ในกรอบความคิดแบบชายเป็นใหญ่ หรือในเชิงล้อเลียน เช่น หากใครนำพฤติกรรม หรือคำศัพท์ในหมวดชายแท้มาใช้ก็เพิ่มความแมนให้กับตัวเองได้

‘ชายแท้’ จึงเป็นคำที่น่าสนใจมาก เพราะสามารถแสดงถึงความเป็นชายในทุกมิติได้ด้วยการง่าย ๆ เพียงแค่ 2 คำ นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นมิติที่ทับซ้อนกันระหว่าง “เพศชายและความเป็นชาย” ที่เกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นจนแยกจากกันไม่ขาด จึงต้องพิจารณาถึงทั้งสองเรื่องนี้ไปพร้อม ๆ กัน

แท้จริงแล้วเพศชายและความเป็นชายมีความหมายที่แตกต่างกัน เพราะ**เพศชาย (male)** หมายถึง การที่บุคคลมีเพศชายโดยกำเนิด เป็นการพิจารณาความเป็นชายในทางชีววิทยาโดยใช้ลักษณะทางกายภาพ เช่น อวัยวะเพศ โครโมโซม หรือฮอร์โมน เป็นตัวตัดสิน เรียกอีกอย่างว่า เพศสรีระ (sex)

ส่วน**ความเป็นชาย (masculinity)** หมายถึง ความเป็นชายที่ถูกสังคมและวัฒนธรรมตีกรอบหรือกำหนดกฎเกณฑ์เอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นบทบาท พฤติกรรม หรือคุณลักษณะทางเพศ เรียกอีกอย่างว่า เพศภาวะ (gender) เช่น เป็นผู้ชายต้องแข็งแรง เป็นผู้นำ ต้องแข็งแกร่งไม่อ่อนโยน เป็นต้น

การปลูกฝังในวัยเด็กจึงเป็นที่มาของจุดเริ่มต้นของจิตสำนึกเรื่อง **“คุณลักษณะความเป็นชาย”** ซึ่งแน่นอนว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นความหวัดดีเคลือบยาพิษ เพราะแฝงไปด้วยการให้ความสำคัญกับเพศแค่ 2 เพศ คือ เพศชายและเพศหญิง ทั้งเป็นการเหมารวมและกลั่นกินความหลากหลายของมนุษย์แต่ละคนโดยใช้เพศกำเนิดเป็นตัวตัดสิน สร้างทัศนคติที่ไม่ดีต่อชุมชน LGBTQIA+ ทั้งในตัวเองและผู้ปกครอง รวมถึงเป็นการจำกัดการแสดงออกในเด็กวัยกำลังเรียนรู้ ค้นหาสิ่งที่ชอบ ทำให้เด็ก ๆ กลัวการที่จะเป็นตัวของตัวเอง

โรเบิร์ต แบรินนอน (Robert Brannon) ได้อธิบายถึง 4 บทบาทหลักของ **ความเป็นชาย (Masculinity)** ได้แก่

1 No Sissy Stuff

การหลีกเลี่ยงทุกอย่างที่/เกี่ยวข้องกับ/ความ/เป็นชาย

2 The Big Wheel

การ/แสดง/ความ/สำคัญ/ทำ/แต่ง/แกล้ง/อำนาจ/โดย/เฉพาะ/ในการทำงาน

3 Sturdy Oak

ภาพ/ลักษณะ/ของความ/น่า/เกรง/กลัว/มีความ/เป็น/อิสระ

4 Give 'Em Hell

พฤติกรรมที่/แสดง/ออก/ถึง/ความ/อารมณ์/แค้น/แค้น

ซึ่ง 4 บทบาทหลักนี้กลายเป็นคุณลักษณะของความ เป็นชายที่สังคมส่วนใหญ่พยายามหล่อหลอมเพื่อให้ ผู้ชายได้มีพฤติกรรมที่ ‘เหมาะสม’ ตามที่ควรเป็นหรือ เรียกว่า ความเป็นชายตามจารีตประเพณี ซึ่งนำมาสู่ ปัญหา **Toxic Masculinity** ต่อบุคคลที่มีเพศชายหลายประการ

ประการแรก ‘อารมณ์ที่ถูกจำกัด’ (Restrictive Emotionality) หรือการกลัวการแสดงออกให้เห็นถึง ความรู้สึกและอารมณ์ของตนเอง เมื่อลูกผู้ชายต้อง แสดงออกถึงความกำยำเข้มแข็ง การแสดงออกทาง อารมณ์โดยเฉพาะอารมณ์ ‘ที่เป็นหญิง’ เช่น อารมณ์ อ่อนไหว หรือเศร้าเสียใจ หรือแม้กระทั่งการเล่าถึง ความรู้สึกส่วนตัว จึงกลายเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำ เพราะ มันเป็นการแสดงออกถึงความอ่อนแอ การหยิบบ่น หรือตีกรอบความเชื่อแบบนี้สามารถส่งผลกระทบใน เรื่อง สุขภาพจิตต่อผู้ชายได้

ที่ผ่านมา มีงานวิจัยทางจิตวิทยาออกมาชี้ว่า ผู้ชายที่ เชื่อว่าพวกเขาควรปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของความเป็นชาย มักจะมีทัศนคติทางลบต่อการเข้ารับการรักษา เหลือทางจิตใจ ซึ่งอาจจะทำให้พวกเขาหลีกเลี่ยงการ ได้รับการรักษา หรือช่วยเหลือตามสมควรเมื่อเผชิญ กับปัญหาทางจิต เช่น ภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล หรือ ภาวะการพึ่งพิงสารเสพติดต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าการไปหา ผู้เชี่ยวชาญทางจิตจะทำให้เขาต้องเปิดเผยความรู้สึก ที่อยู่เบื้องลึก และกลายเป็นคนอ่อนแอ ดูไม่เข้มแข็ง หรือไม่สามารถอดทนต่อปัญหาได้

ประการที่สอง คือเรื่องของเป้าหมาย ภาพจำ ที่คนส่วนใหญ่มีต่อคุณลักษณะความเป็นชาย คือการ แข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จและชัยชนะ การตี กรอบเส้นทางของความเป็นชายให้เดินหน้าไปยิ่ง ความสำเร็จเพียงอย่างเดียวสามารถสร้างความกดดัน ได้ ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วบุคคลนั้น ๆ อาจไม่ได้ โหยหาในความสำเร็จหรือแสวงหาชัยชนะในชีวิตแต่ อย่างใด

นอกจากความเป็นชายตามจารีตประเพณีจะเป็นภัย ต่อจิตใจของผู้ชายแล้ว การกดดันทางสังคมให้ผู้ชาย แสดงความเป็นชาย หรือวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ อาจ นำมาซึ่งความรุนแรง หรืออาจทำให้เกิดการกลัวคนรัก เพศเดียวกัน (Homophobia) มากขึ้น เช่น ในเรื่อง ของอำนาจความเป็นชายที่สร้างความเชื่อแบบดั้งเดิม ว่า เพศชายควรอยู่เหนือเพศหญิง การสนับสนุนการ ขับเคลื่อนเรื่องความเท่าเทียมในเรื่องเพศไม่ได้เป็น ความรับผิดชอบของผู้ชาย

อีกหนึ่งตัวอย่างของความเป็นชายที่กลายเป็นพิษนั้น มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อผิด ๆ ที่ว่า ผู้ชายไม่ได้ ตกเป็นเหยื่อของการคุกคามทางเพศ เพราะผู้ชายเป็น เพศที่แข็งแกร่ง และมีความต้องการทางเพศสูงกว่าผู้ หญิง

ปัจจุบันสังคมของเราได้สร้างความเข้าใจในเรื่องเพศ มากยิ่งขึ้น นิยามของคำว่าเพศไม่ได้เน้นเพียงความ เป็นชายหรือความเป็นหญิงเหมือนเมื่อก่อน คำว่า ‘ความเป็นชาย’ หรือ ‘ลูกผู้ชาย’ จึงไม่ควรถูกตีกรอบ ทางความคิดและความเชื่อแบบเดิม ๆ อันอาจนำมา ซึ่งความเป็นชายที่กลายเป็นพิษดังที่ได้กล่าวมาข้าง ต้นอีกต่อไป ผู้ชายสามารถรักษาตัวตนหรืออัตลักษณ์ ของตัวเองไว้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องทำตามบรรทัดฐาน ความเป็นชายที่สังคมได้สร้างขึ้นมา หากบุคคลใน สังคมสามารถทำลายกรอบแห่งความเชื่อเกี่ยวกับเพศ แบบเดิม ๆ ได้ ก็น่าจะทำให้ ‘ความเป็นชาย’ หรือ ‘ลูก ผู้ชาย’ ไม่ถูกจำกัดความอย่างที่เคยเป็นมา

เรื่อง : อภิญญา วัชรพิบูลย์
พิสูจน์อักษร: ธนวัฒน์ แก้วกล้า
ภาพ: อสมภรณ์ ชัยภูวนันต์

แหล่งอ้างอิง

<https://thematter.co/thinkers/how-lgbt-recognition-is-fake/111285>
<https://thestandard.co/straight/>
<https://www.gqthailand.com/views/article/how-masculinity-norms-are-changing>
<https://www.sac.or.th/conference/2017/blog-post/เราจะศึกษาความเป็นชาย/>
<https://m.facebook.com/PsychologyChula/photos/a.897311197049961/922163907898023/?type=3>

ทำความเข้าใจ "ตัวเศร้าซึม" ใน "โรคซึมเศร้า"

ปัญหาสุขภาพจิตอย่าง “โรคซึมเศร้า (Major Depressive Disorder, Depression)” นับวันยิ่งทวี ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เผยข้อมูลเมื่อปี พ.ศ. 2564 ว่า คนไทยป่วยซึมเศร้ากว่า 1.5 ล้านคน หาก ย้อนกลับไปดูสถิติเมื่อเกือบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2546 พบข้อมูลคาดการณ์ว่า คนไทยป่วย ซึมเศร้ากว่า 8 แสนคน นับว่าปัจจุบันผู้ป่วยเพิ่มสูง ขึ้นเป็นจำนวนเท่าตัว และมีแนวโน้มสูงขึ้นทั่วโลก

แม้จำนวนผู้ป่วยจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ สาธารณสุขพยายามสร้างความตระหนักรู้อยู่เสมอ แต่ผู้คนในสังคมส่วนมากยังเข้าใจเกี่ยวกับโรคซึม เศร้าเพียงผิวเผิน ตามภาพเหมารวม (stereotype) บ้างก็มีการตัดสินผู้ป่วยว่า ‘อ่อนแอ (weak)’ ‘ขี้ เกียจ (lazy)’ ‘ไม่เอาไหน’ ซึ่งความเป็นจริงไม่ได้เป็น เช่นนั้นเลย สังคมของเราคงจะน่าอยู่ขึ้นไม่น้อย หาก เราเปลี่ยนจากการ ‘ตัดสิน (judge)’ ผู้อื่น เป็นการ “รับฟัง” ‘ให้กำลังใจ’ และ ‘อยู่เคียงข้างโดยไม่ ตัดสิน

’ การที่โรคซึมเศร้า มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า สัมผัสไม่ ได้ อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เราเข้าใจมันได้ยาก เสียเหลือเกิน ต่างจากโรคอื่น ๆ ที่แสดงอาการออก มาให้เห็นทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นแผลตาม ร่างกาย อาเจียน ตลอดจนไข้ขึ้น ในขณะที่โรคซึม เศร้า นั้นเป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับความคิด พฤติกรรม และความรู้สึกเป็นหลัก ซึ่งขนาดตัวผู้ป่วยบางราย เองนั้นก็อาจไม่เข้าใจในโรคที่ตัวเองกำลังเผชิญอยู่ ด้วยซ้ำไป ผู้เขียนจึงขอเปรียบอาการของโรคซึม เศร้าไว้ว่าเป็น “ตัวเศร้าซึม” ที่แม้จะมองไม่เห็น แต่ ก็มีอยู่จริง (exist) ซึ่งกระทบต่อการดำเนินชีวิต ประจำวันของผู้ป่วยเป็นอย่างมาก

สำรวจ "อาการ" แค่ไหน อย่างไรจึงเรียกว่า ซึมเศร้า ?

1. มีอารมณ์ซึมเศร้าแทบทั้งวัน (depressed mood)
2. ขาดความสนใจในสิ่งรอบตัว
3. น้ำหนักเปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 5 ต่อ เดือน อาจน้ำหนักลดลงหรือเพิ่มขึ้นมาก
4. นอนไม่หลับ หรือหลับมากเกินไป
5. กระวนกระวายใจ อยู่ไม่สุข หรือเชื่องช้าลง
6. รู้สึกอ่อนเพลีย ไร้เรี่ยวแรง
7. รู้สึกว่าตนเองไร้ค่า มองว่าตนเป็นภาระ
8. สมาธิและความจำลดลง
9. ไม่อยากมีชีวิตอยู่ คิดอยากฆ่าตัวตาย

หากบุคคลใดมีอาการดังกล่าว 5 อาการหรือ มากกว่า และมีอาการเหล่านั้นต่อเนื่องตั้งแต่ 2 สัปดาห์ขึ้นไป ถือว่าเข้าเกณฑ์การวินิจฉัยโรคซึม เศร้า ตาม DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder) โดยอาการของ โรคซึมเศร้าอาจเป็น ๆ หาย ๆ ได้อยู่เสมอ ทั้งนี้ การวินิจฉัยว่าบุคคลเป็นซึมเศร้าหรือไม่ จะต้อง กระทำโดยแพทย์เท่านั้น

The diagram illustrates the Cognitive Triangle, a central concept in cognitive-behavioral therapy. It features a large blue triangle with the words "Cognitive Triangle" written inside. At each of the three vertices of the triangle is a concept: "Thoughts" at the top, "Behaviors" at the bottom left, and "Feelings" at the bottom right. Each concept is accompanied by a small icon: a green thought bubble for Thoughts, a red gear for Behaviors, and a grey sad face with a single tear for Feelings. Double-headed grey arrows connect each pair of concepts, indicating that they are interrelated and can influence each other. The entire diagram is set against a light blue background.

“Depression is not a choice.”
ซึมเศร้าอาจเกิดจากอะไรได้บ้าง?

ออกมาน้อยลง จะทำให้เกิดความผิดปกติด้าน
อารมณ์และพฤติกรรม เช่น เครียด วิตกกังวล
หงุดหงิด และยังทำให้รู้สึกกระวนกระวาย ไม่มี
สมาธิอีกด้วย เนื่องจากเซโรโทนินเป็นสารสำคัญ
ที่ช่วยทำให้มีความสามารถในการจดจ่อและมี
ความคิดสร้างสรรค์

นอกจากความผิดปกติข้างต้นแล้ว การมีระดับ เซโรโทนินต่ำยังส่งผลกระทบต่อระบบภูมิคุ้มกัน อีกด้วย เพราะระบบภูมิคุ้มกันไม่สามารถทำงาน ได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้รู้สึกเหนื่อย กล้ามเนื้อ อ่อนแรง และร่างกายอ่อนแอกว่าที่เคยเป็น

ผู้เชี่ยวชาญเชื่อว่า การเกิดโรคซึมเศร้ามีปัจจัย
สำคัญมาจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

- ยาแก้ซึมเศร้าที่ใช้กันนั้นจะออกฤทธิ์ไปช่วยปรับสมดุลของเซโรโทนิน (Serotonin) และนอร์เอพิเนฟริน (Norepinephrine) นั้นเอง

2. กรรมพันธุ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรคซึมเศร้า หากผู้ใดมีประวัติว่าคนในครอบครัวเป็นซึมเศร้ามามาก่อน มักมีแนวโน้มที่จะป่วยเป็นซึมเศร้ามากกว่าผู้ที่คนรอบตัวไม่มีประวัติเลย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เพียงเพราะว่ามีคนในครอบครัวเป็น ไม่ได้หมายความว่า คุณจะเป็นอย่างนั้น แต่อาจมีความเสี่ยงสูงขึ้นเท่านั้นเอง

ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เผยว่า ผู้มีโรคอ้วนเป็นโรคนี้อาจมีอาการป่วยด้วยโรคซึมเศร้า 2.8 เท่าของคนทั่วไป โดยอาการซึมเศร้าจากสาเหตุด้านกรรมพันธุ์มักจะเกิดอาการเป็นพัก ๆ และเกิดซ้ำ ๆ

3. เหตุการณ์ในชีวิตและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดโรคซึมเศร้า เมื่อเราเจอกับสถานการณ์ที่ตึงเครียดหรือจุดเปลี่ยนของชีวิต ไม่ว่าจะเป็น การที่มีฐานะทางเศรษฐกิจตกต่ำลง ยากจน เพิ่งผ่านเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจอย่างร้ายแรงก็สามารถทำให้เกิดโรคซึมเศร้าได้ง่ายขึ้น หากไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมและทันทั่วทั้งที่

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้มีตัวชี้วัดว่าเหตุการณ์ใดจะก่อให้เกิด (trigger) โรคซึมเศร้าได้บ้าง เนื่องจากปัจจัยบุคคลต่างมีความพร้อมทางด้านจิตใจในการรับมือสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างไม่เท่ากัน

ทั้งนี้ ผู้ที่เผชิญกับโรคซึมเศร้าครั้งหนึ่งแล้ว มีแนวโน้มว่าจะกลับมาซึมเศร้าอีกในอนาคต

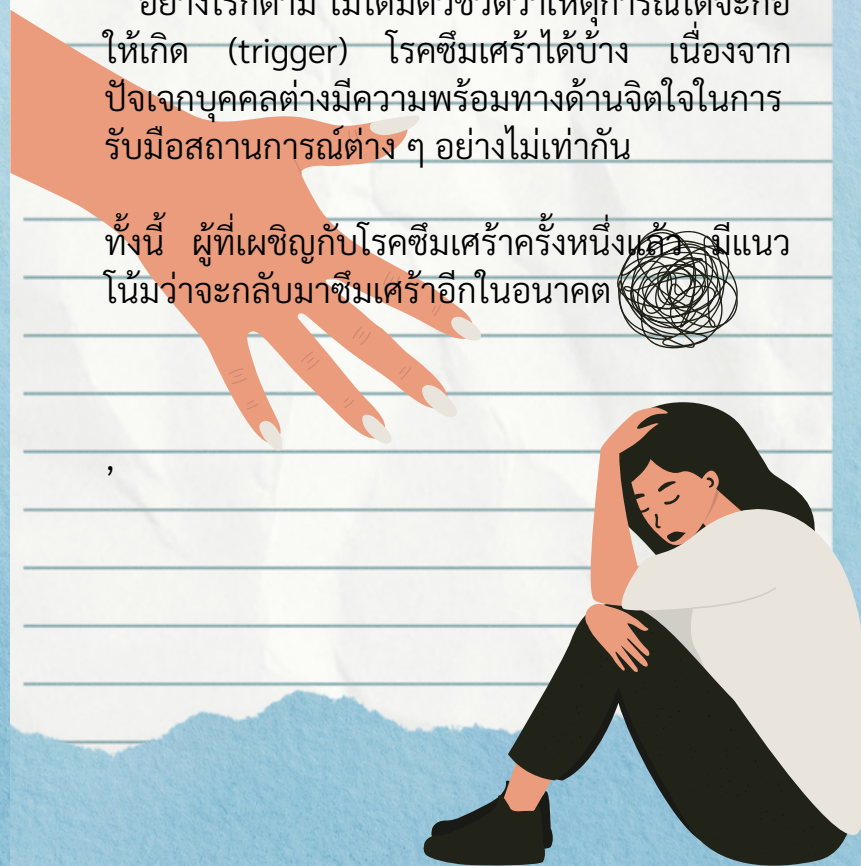
จะซึมจะเศร้า รักษาได้

การรักษาโรคซึมเศร้ามักใช้วิธีการรักษาทางจิตบำบัด (psychotherapy) และหากมีการทำสมาธิ (meditation) ร่วมด้วยก็พบว่า เป็นแนวทางที่รักษาโรคดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รศ.นพ. ธีรพันธ์ ลีบุญญวัชชัย ภาควิชา
จิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย แนะนำทางเลือกของการรักษาโรคซึม
เศร้า ทั้งซึมเศร้ารุนแรง และซึมเศร้าเรื้อรัง
(dysthymic disorder) ด้วยจิตบำบัดสัมพันธ์ภาพ
ระหว่างบุคคล (Interpersonal Psychotherapy,
IPT)

จิตบำบัดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลเป็นจิตบำบัดระยะสั้นซึ่งใช้เวลารักษาโดยเฉลี่ย 16 สัปดาห์ โดยมุ่งแก้ไขปัญหาของตัวผู้ป่วยเป็นการเฉพาะ (focused psychotherapy) ในด้านใดด้านหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอาการของโรคซึมเศร้า ได้แก่

1. ความเศร้าจากการสูญเสีย (grief, complicated bereavement)
2. ความขัดแย้งกับบุคคลที่สำคัญ (interpersonal role disputes) เช่น คู่สมรส เพื่อนร่วมงาน ญาติสนิทมิตรสหาย
3. การเปลี่ยนแปลงซึ่งกระทบบทบาททางสังคม (role transitions)
4. การขาดความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ความสัมพันธ์ระหว่งระแวง (interpersonal deficits)

จิตบำบัดรูปแบบดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้อาการของโรคซึมเศร้าดีขึ้นแล้ว ยังช่วยเพิ่มทักษะทางสังคมให้กับผู้ป่วย ซึ่งทำให้ผู้ป่วยสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น และใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขมากขึ้นด้วย

ส่วนการทำสมาธิ (meditation) ผู้เขียนเห็นว่ามีประโยชน์ต่อ “ทุกคน” เพราะการทำสมาธิช่วยให้เราดึงตัวเองให้มาอยู่กับปัจจุบัน จิตใจเราจึงติดพันกับอดีต และกังวลกับอนาคตน้อยลง ทำให้เราสามารถดึงตัวเองอยู่กับปัจจุบันได้ เมื่อเราจดจ่อกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราจะทำผิดพลาดน้อยลง จึงสามารถใช้เวลากะทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างคุ้มค่ารวมทั้งมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

ใครหลาย ๆ คนอาจคุ้นเคยกับการทำสมาธิซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่การทำสมาธิไม่ได้จำกัดเพียงแค่นี้ ในวงการไควการหนึ่งเท่านั้น ไม่ว่าคุณจะนับถือศาสนาหรือไม่ และไม่ว่าคุณจะอยู่ที่ไหน กำลังทำอะไร ก็สามารถฝึกทำสมาธิไปพลางได้ เช่น การออกกำลังกายอย่างการเล่นโยคะก็เป็นการทำสมาธิอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ดี สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวขัดขวางการมีสมาธิของเรา คือ การทำหลายสิ่งหลายอย่างในเวลาเดียวกัน แม้ว่าสมองของคนเราก่ออกแบบให้สามารถทำอะไรหลาย ๆ อย่างได้พร้อมกัน แต่สมองเรา “ไม่สามารถโฟกัส” กับหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกันได้

หากผู้ใดที่รู้สึกว่าคุณเองไม่มีสมาธิ ในบางกรณีอาจเป็นเรื่องที่เหนือความควบคุมของตัวเอง เพราะแม้ว่าคุณจะพยายามโฟกัสเพียงใด แต่ด้วยสภาพจิตใจ หรือเหตุผลประการใด จึงทำให้คุณไม่สามารถกลับมาทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างจดจ่อจนส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ไม่สามารถเรียนหนังสือได้ อะไร ๆ ที่เคยชอบทำ ก็ไม่สามารถทำได้ กรณีเช่นนี้ คงใช้เวลาไม่น้อย เพราะใจของคนเราต้องใช้เวลาในการเยียวยา จึงขอให้ไม่ต้องเร่งรีบและกดดันตัวเอง ค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไปเสียดีกว่า ควบคู่ไปกับการปรึกษาแพทย์

แม้การพูดคุย เล่าสิ่งที่มีอยู่ในใจกับแพทย์จะไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาโดยตรง แต่ก็ช่วยยกภูเขาออกจากอกได้ไม่น้อย เป็นการแบ่งเบาเรื่องราวต่าง ๆ ออกมา เพราะคุณไม่ได้โดดเดี่ยวและยังมีคนที่พร้อมรับฟังและเคียงข้างคุณอยู่ และหากเป็นไปได้ ก็สามารถค่อย ๆ คิดหาวิธีแก้ปัญหาไปที่ละเล็กทีละน้อย พร้อมทั้งควรรับประทานยาตามที่แพทย์สั่ง ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ จนเจ้าตัวเศร้าซึมไม่ค่อยมากวนใจอีกต่อไป!

กล่าวโดยสรุป ในปัจจุบัน มีผู้ป่วยโรคซึมเศร้าเป็นจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่โรคดังกล่าวก็ยังไม่เป็นที่เข้าใจของคนในสังคมส่วนใหญ่มากนัก อาการของโรคซึมเศร้านี้สามารถส่งผลกระทบต่อความคิด ความรู้สึก ตลอดจนพฤติกรรมของผู้ป่วยจนเข้าขั้นวิกฤต อย่างไรก็ตาม โรคซึมเศร้านั้นเยียวยาให้ดีขึ้นได้ เพียงแต่ต้องใช้ความเข้าใจ เวลา และค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนแนวคิด โดยมีวิธีการรักษาหลากหลายรูปแบบ ณ ที่นี้ได้นำเสนอแนวทางในการรักษา 2 วิธี ประกอบไปด้วย การรักษาทางจิตบำบัด (psychotherapy) และการทำสมาธิ (meditation) ซึ่งได้ผลดีอย่างมากในการทำให้อาการของโรคซึมเศร้าทุเลาลง

"There is hope, even when your brain tells you there isn't." – John Green

เรื่อง: เมอเดีย
พิสูจน์อักษร: ณัฐภัทร์ เงินวิวัฒน์กุล
ภาพ: ฉัตรลดา ทำสุนา

แหล่งอ้างอิง

ธณินทร์ ทองสุข และคณะ, การประเมินโรคซึมเศร้า: การทบทวนหลักฐานทางวิชาการ, ศิริธรรมออฟเซต, 2549, หน้า 13.

พิทยา พิสิฐเวช. (2563). ภาวะซึมเศร้าและโรคซึมเศร้า. สืบค้นเมื่อ 27 ตุลาคม 2565, จาก <https://www.thonburibamrungmuang.com/index.phpnews/detail/10/ภาวะซึมเศร้าและโรคซึมเศร้า>

พีรพนธ์ ลีบุญธวัชชัย. (2549). จิตบำบัดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล: ทางเลือกใหม่ของการรักษาโรคซึมเศร้า. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 51(2), 119-128.

มานิช หล่อตระกูล. (ม.ป.ป.). โรคซึมเศร้าโดยละเอียด. สืบค้นเมื่อ 27 ตุลาคม 2565, จาก <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramamental/generalknowledge/general/09042014-1017>

วิศ หาญอุตสาหะ. (2562). เรื่องของการทำงานหลาย ๆ อย่างพร้อมกัน. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2565, จาก <https://missiontothemoon.co/myth-of-multitasking/>

Matarazzo, Mariah. (2019). Here's What People Get Wrong About Depression. Retrieved October 27, 2022, from <https://www.nami.org/Blogs/NAMI-Blog/October-2019/Here-s-What-People-Get-Wrong-About-Depression>

Truschel, Jessica. (2022). Depression Definition and DSM-5 Diagnostic Criteria. Retrieved October 27, 2022, from <https://www.psycom.net/depression/major-depressive-disorder/dsm-5-depression-criteria>

NO LAND FOR THE POOR

เมืองเอื้อเอกชน แต่คนจนถูกกลืน

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ทั่วทั้งโลกต่างเชื่อมโยงถึงกันได้ด้วยเทคโนโลยี มีการเกิดขึ้นของนวัตกรรมใหม่ ๆ มากมายที่ส่งผลให้วิถีชีวิตของเราเปลี่ยนไป และความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนคือการเปลี่ยนไปของตัวเมือง ในปัจจุบัน เมืองใหญ่แทบทุกที่ของโลกจะต้องมีตึกระฟ้า ห้างสรรพสินค้า โครงการอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ และตึกรามบ้านช่องที่ดูดีชวนให้ถ่ายรูปลงบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ในประเทศไทยเองก็เช่นกันที่ทุกวันนี้เมื่อนึกถึงภาพกรุงเทพมหานคร ก็จะนึกถึงภาพคอมมิวนิตีมอลล์ชิค ๆ ถนนที่มีคาเฟ่เรียงราย อาคารสูงที่มีรถไฟฟ้าตัดผ่าน จนทำให้ภาพของวัฒนธรรมและชุมชนที่อาศัยอยู่เดิมเริ่มเลือนหายไป อย่างที่เราเห็นกันในเรื่องที่เกิดขึ้นกับโรงภาพยนตร์สกาลา หรือการไล่ทุบพื้นที่รอบศาลเจ้าแม่ทับทิม การรุกคืบของความเจริญสู่ชุมชนอันเกิดจากความต้องการนำพื้นที่เดิมมาเปลี่ยนให้มีมูลค่านี้ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “เจนทริฟิเคชัน (Gentrification)”

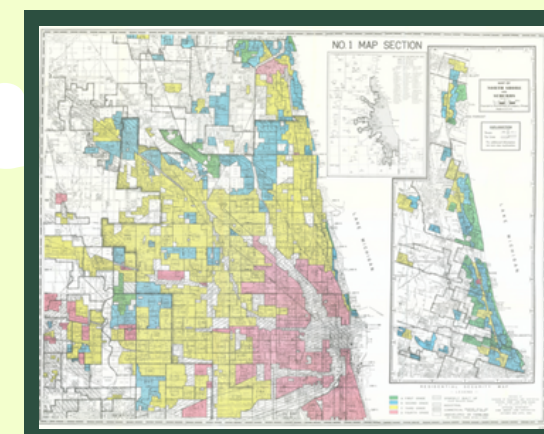
นิยามและตัวอย่างของ Gentrification

จุดเริ่มต้นของคำว่า “gentrification” นั้นมาจากนักสังคมศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ “รูท กลาส” (Ruth Glass) เธอได้คิดคำนี้ขึ้นโดยดัดแปลงมาจากคำว่า ‘gentry’ ซึ่งเป็นคำที่สื่อถึงกลุ่มคนที่มีฐานะทางสังคมสูงในประเทศอังกฤษ และเธอได้นำคำนี้มาใช้ในหนังสือ ‘London: aspects of change’ เพื่อใช้เรียกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกรุงลอนดอนประมาณปีค.ศ. 1964 ที่กลุ่มคนชนชั้นกลางได้ไหลบ่าเข้าไปในพื้นที่ชุมชนที่มีชนชั้นแรงงานอาศัยอยู่ ทำให้กลุ่มคนชุดดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีรายได้ได้น้อยกว่าจำเป็นต้องย้ายออกจากพื้นที่ของตัวเอง และทำให้เอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่นั้นเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง

แม้จนถึงในปัจจุบัน gentrification นั้นจะไม่มีนิยามที่ตายตัว แต่เป็นที่แน่นอนว่าปรากฏการณ์นี้เกี่ยวข้องกับการเข้ามาแทนที่ชุมชนของชนชั้นกลางที่ทำให้อัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นเปลี่ยนไป โดย ‘Urban Displacement Project’ หน่วยงานของมหาวิทยาลัย แคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตเบิร์กลีย์ ได้นิยามความหมายของ gentrification ไว้ว่าเป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงเชิงเศรษฐกิจในบริเวณที่ไม่เคยมีการลงทุนมาก่อน โดยมีการเข้ามาของการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์และผู้อยู่อาศัยใหม่ที่มีรายได้สูงกว่าเดิม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของประชากรในพื้นที่นั้นตั้งแต่ในเชิงรายได้ ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับการศึกษาและเชื้อชาติของผู้อาศัย จากนิยามนี้จะเห็นว่านอกจาก gentrification จะเกี่ยวข้องกับมิติสังคมเชิงเศรษฐกิจ ยังเกี่ยวข้องกับปัญหาทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมได้ด้วย โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของปรากฏการณ์ gentrification ที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาเรื่องการเหยียดสีผิวและชนชาติ คือกระบวนการ gentrification ในสหรัฐอเมริกา

ในช่วงทศวรรษ 1930 ถึงปลายทศวรรษ 1960 ได้เกิดปัจจัยที่ส่งผลต่อปรากฏการณ์ gentrification ในเวลาต่อมา โดยรัฐบาลกลางแห่งสหรัฐอเมริกาที่ออกนโยบายให้ธนาคารไม่รับจำนอง และไม่ให้เงินกู้แก่ผู้อาศัยในเขตของคนผิวดำไปใช้ซ่อม หรือซื้อบ้าน ด้วยเหตุผลว่าละแวกเหล่านั้นเป็นพื้นที่เสี่ยงและไม่เหมาะกับการลงทุน ซึ่งกระบวนการนี้มีชื่อเรียกว่า ‘redlining’

ที่มาของคำนี้คือการที่หน่วยงานของรัฐชื่อ “home owners’ loan corporation” (องค์กรเงินกู้สำหรับเจ้าของบ้าน) ทำงานร่วมกับตัวแทนอสังหาริมทรัพย์และธนาคารในท้องถิ่น เพื่อสร้างแผนที่โดยใช้สีแดงขีดเส้นแบ่งเขตที่เหมาะสมแก่การอนุมัติเงินกู้และเขตที่มีมุมมองว่าผู้กู้มีโอกาสผิดสัญญา ซึ่งล้วนเป็นบริเวณที่คนดำและชาวละตินอาศัยอยู่ทั้งสิ้น โดยรัฐบาลกลางในขณะนั้นได้กล่าวว่าวิธีนี้เป็น ‘แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดเพื่อการปล่อยสินเชื่ออย่างมีความรับผิดชอบ’ นอกจากนี้รัฐยังมีการออกนโยบายจูงใจให้คนขาวย้ายออกจากเขตเมืองไปอาศัยในชานเมือง เพื่อตอบสนองคนผิวขาวที่ไม่ต้องการอยู่ร่วมบริเวณเดียวกับคนดำ (white flight) เช่น การออกนโยบายให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับทหารผ่านศึกผิวขาวที่ต้องการจำนองบ้าน และกดดันไม่ให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ขายบ้านเขตชานเมืองให้คนดำ การกระทำเหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนเมืองที่คนดำอาศัยอยู่ถูกทอดทิ้ง ที่พักอาศัยและธุรกิจในชุมชนถูกกวาดล้าง หน่วยงานทั้งหลายต่างก็ถอนตัวจากการลงทุนในบริเวณดังกล่าว อีกทั้งแผนการขยายระบบทางหลวงและแผนการฟื้นฟูเมืองก็ถูกระงับจนสภาพแวดล้อมกลับทรุดโทรมแม้จะเป็นพื้นที่ใจกลางเมือง

ภาพดิจิทัลของแผนที่ซึ่งใช้เมื่อหลายสิบปีก่อนที่สะท้อนการ ‘redlining’ ในเมืองชิคาโก โดยพื้นที่ที่มีสีชมพูคือบริเวณที่ผู้ให้กู้ต้องหลีกเลี่ยงการอนุมัติให้จำนอง
ที่มา: <https://www.cbsnews.com/news/redlining-what-is-history-mike-bloomberg-comments/>

ทว่าในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ผู้คนต่างหลั่งไหลกลับเข้ามาในพื้นที่ที่ถูกทอดทิ้งเหล่านี้เพราะราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นของบริเวณอื่น ทำให้พื้นที่เดิมซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมและธุรกิจที่ดำเนินโดยผู้อาศัยเดิม ถูกแทนที่ด้วยการเข้ามาของระบบขนส่งมวลชน ร้านอาหาร ศูนย์การค้า พื้นที่จัดแสดงงานศิลปะ และสวนสาธารณะ เพื่อดึงดูดผู้ที่กำลังทรัพย์มากกว่าจากรอบนอกให้เข้ามาอาศัยในพื้นที่นั้น นี่จึงถือเป็นการ gentrification โดยเอกชนที่มีนโยบายรัฐเป็นตัวแปรสำคัญ

Before

เมืองซานฟรานซิสโกก่อนมีการ gentrification
ที่มา: <https://www.wired.com/2015/01/janet-delaney-south-of-market/>

After

เมืองซานฟรานซิสโกในปัจจุบัน
ที่มา: <https://www.pods.com/blog/2021/03/san-francisco-living-truth/>

ผลกระทบของ Gentrification

ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าที่ใดมีการลงทุน ที่นั่นมักมีความเจริญตามมา ดังนั้นการเข้าไปแทนที่และเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนโดยชนชั้นที่สูงกว่า (gentrification) ย่อมมีผลลัพธ์ในแง่ดี เพราะปรากฏการณ์นี้ถือเป็นการพัฒนาเมืองรูปแบบหนึ่ง ทำให้สภาพแวดล้อมในพื้นที่นั้นมีความทันสมัยมากขึ้น มีระบบสาธารณูปโภคที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น บริเวณเสื่อมโทรมก็ได้รับการฟื้นฟูให้กลับมาคึกคัก ทำให้พื้นที่ที่เคยรกร้าง และไม่ปลอดภัยกลายมาเป็นพื้นที่สะอาดและสว่างได้ อีกทั้งการเข้ามาของนักลงทุนยังช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้ย่านนั้น ๆ ทำให้เกิดโอกาสในการวางฐานธุรกิจและการจ้างแรงงาน และเมื่อมีการพัฒนาเชิงพาณิชย์มาก ภาษีที่เก็บจากพื้นที่นั้นได้ก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ส่งผลให้รัฐมีเงินหมุนเวียนมาพัฒนาประเทศต่อไป

ทว่าปรากฏการณ์นี้ส่งผลดีเพียงกับผู้ที่ได้รับผลประโยชน์และชนชั้นที่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวเท่านั้น ความเจริญเหล่านี้ล้วนแลกมากับการที่กลุ่ม ‘ชนชั้นล่าง’ หรือคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ‘ถูกบังคับให้ย้ายออก’ (displacement) จากย่านพักอาศัยของตนเอง เนื่องจากไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายจากค่าเช่าและค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดได้ไหว ธุรกิจที่คนในชุมชนเดิมดำเนินการก็ถูกแทนที่ด้วยธุรกิจของนายทุน ทำให้อาชีพเดิมถูกเปลี่ยนไปในทิศทางที่ตอบสนองต่อเพียงกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ขณะที่ผู้ที่รายได้ต่ำกว่าต้องย้ายออกจากถิ่นอาศัยไปในพื้นที่ชายขอบซึ่งมีราคาถูกกว่าและห่างไกลความเจริญ ทำให้ความสัมพันธ์ที่เคยมีกับผู้คนในชุมชนเดิมหายไป ความแตกต่างกันระหว่างสิ่งที่คนสองกลุ่มต้องเผชิญจากปรากฏการณ์นี้ส่งผลให้เกิดรอยปริแยกทางสังคม เศรษฐกิจ ชนชั้น และวัฒนธรรมในระดับลึก อันเป็นความไม่เท่าเทียมที่ยากที่จะสลัดออกจากสังคมได้

ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการ gentrification ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อยกว่าหรืออ่อนแอกว่าอย่างไร้จริยธรรมได้ อย่างเช่นในสหรัฐอเมริกา ที่กลุ่มคนอ่อนแอกว่ามักจะหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่คนผิวขาว (racial minorities) สตรี เด็ก คนชรา และคนยากไร้ เมื่อประชากรกลุ่มนี้ต้องโยกย้ายถิ่นฐานไปยังพื้นที่แห่งใหม่ ทำให้ต้องเผชิญกับการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่ไม่คุ้นชิน ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าจะมีความปลอดภัยและบริการขั้นพื้นฐานของรัฐน้อยกว่าพื้นที่เดิมที่เคยอยู่ และมีโอกาสที่ถูกแรงกดดันหรือถูกไม่นับรวมเป็นส่วนหนึ่งของคนในพื้นที่ใหม่อีกด้วย

นอกจากนี้ ตามรายงานการวิจัยของศูนย์ป้องกันและควบคุมโรค ประเทศสหรัฐอเมริกา (Centers for Disease Control and Prevention or CDC) ได้แสดงให้เห็นว่า คนกลุ่มนี้มักจะมีพื้นฐานร่างกายอ่อนแอเป็นทุนเดิม เมื่อพวกเขาประสบปัญหาจากการเข้ามาแทนที่โดยชนชั้นนายทุนจนต้องย้ายออกไปอาศัยที่อื่น จึงทำให้มีโอกาสเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาทางด้านสุขภาพตามมา เช่น มีอายุขัยที่สั้นลง มีความเสี่ยงที่จะเป็นมะเร็ง เบาหวาน และเส้นเลือดหัวใจตีบสูงขึ้น

อีกตัวอย่างที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้คือ gentrification ในย่าน brick lane กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งย่านนี้เป็นชุมชนของชาวบังกลาเทศจนมีอีกชื่อเรียกว่า ‘Banglatown’ เป็นชุมชนอันมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมีร้านอาหารท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง ทว่าค่าเช่าที่สูงขึ้นทำให้หลายกิจการในพื้นที่ต้องปิดตัวลง จนทำให้ในปัจจุบันย่านนี้มีอาคารสูง โรงแรม และห้างสรรพสินค้า มาแทนร้านค้าท้องถิ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ

กระบวนการ Gentrification ในประเทศไทย

เมื่อหันกลับมามองบริบทสังคมไทยนั้น หลายคนอาจพินิจเห็นภาพปรากฏการณ์ gentrification เมื่อไม่กี่ปีมานี้ เช่น การเรียกคืนพื้นที่จากชุมชนบริเวณสามย่านและศาลเจ้าแม่ทับทิมสะพานเหลือง และมองว่าการเข้ามาของบรรดานายทุนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์นี้ขึ้น แต่แท้จริงแล้วกระบวนการ gentrification นั้นได้เกิดขึ้นในประเทศไทยมาหลายทศวรรษแล้ว โดยมีอีกแรงขับเคลื่อนนอกจากเอกชนคือ ‘รัฐ’ โดยผลกระทบจากรัฐนั้นไม่ใช่ Gentrification ปกติที่เกิดจากการแสวงหาผลประโยชน์ของเอกชน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเรียกว่า “State-Led Gentrification”

หากพูดถึงกระบวนการ gentrification โดยอิทธิพลจากรัฐแล้ว ย่านแรก ๆ ที่ได้รับผลกระทบอย่างเห็นได้ชัดคือ ‘ย่านบางลำพู’

สมัยก่อนจนถึงทศวรรษ 2520 นั้น บางลำพูถือเป็นพื้นที่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างมาก เพราะเป็นย่านที่รายล้อมด้วยศูนย์ราชการและสถานศึกษา ประกอบกับมีกิจการมากมายในพื้นที่ทั้งธุรกิจเสื้อผ้าและชุดนักเรียน ร้านอาหาร ตลอดจนห้างสรรพสินค้าที่มีชื่อเสียงทั้งแก้วฟ้า ตั้งฮั่วเส็ง และห้าง new world ที่สร้างขึ้นในปีพ.ศ. 2526

ความคึกคักของพื้นที่นี้นำมาซึ่งปัญหามลพิษทางอากาศจากการจราจรหนาแน่น และปัญหาโบราณสถานถูกบดบังโดยสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ภาครัฐจึงจัดตั้ง “คณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์” ขึ้นเพื่อกำหนดวิธีแก้ปัญหา และวางแผนการอนุรักษ์พัฒนาพื้นที่ละแวกกรุงเก่าที่ประสบปัญหาเหล่านี้ ต่อมาทางการจึงออกนโยบายเพื่อลดความแออัดของย่านเมืองเก่า เช่น การย้ายสถานที่ราชการไปบริเวณอื่น การทุบตึกและไล่ชุมชนทำสวน การออกกฎหมายควบคุมความสูงของอาคารใหม่ให้ไม่เกิน 16 เมตร ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นแนวทางที่มุ่งอนุรักษ์ภาพลักษณ์ทางกายภาพของเมืองเก่า แต่ขาดการคำนึงถึงตัวตนทางจิตวิญญาณ ทำให้ย่านกรุงเก่าดูดีขึ้นเพียงภายนอก การย้ายสถานที่ราชการทำให้ผู้คน que มาอาศัยใกล้ที่ทำงานหายตามไปด้วย การไหลเวียนทางเศรษฐกิจชะงักไปจนทำให้ความมั่งคั่งในย่านบางลำพูลดลง ผู้คนในพื้นที่จึงเหมือนถูกบังคับโดยรัฐให้ย้ายออก ชำรายรัฐยังปรับเปลี่ยนพื้นที่บางลำพูเพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว (tourism gentrification) ส่งผลให้ชุมชนและร้านค้าเดิมถูกเปลี่ยนเป็นที่พักรองรับชาวต่างชาติ ร้านขายของที่ระลึก ไปจนถึงผับบาร์ ปัจจุบันตัวตนของย่านบางลำพูจึงเริ่มถูกกลืน และถูกแทนที่โดยภาพจำใหม่อย่าง “ถนนข้าวสาร” สถาบันเท็งระดับโลกสำหรับนักท่องเที่ยว

ต่อมา การปรับเปลี่ยนพื้นที่ชุมชนให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ขับขย่ายจากย่านบางลำพูลามไปทั่วบริเวณกรุงเก่า ทั้งบริเวณตลาดสะพานเหล็ก ถนนพระอาทิตย์ รวมถึงการรื้อชุมชนป้อมมหากาฬเพื่อทำสวนสาธารณะเมื่อพ.ศ. 2561 ที่สร้างความเดือดร้อนให้คนในชุมชนเดิม

โดยนายธวัชชัย วรมหาคุณ อดีตประธานชุมชนป้อมมหากาฬได้บอกเล่าปัญหาของชุมชนในงานเสวนา “เมืองเถียงได้” ว่าการถูกไล่รื้อชุมชนป้อมมหากาฬนั้นไม่มีการดูแลใด ๆ จากกทม. ทำให้ประชาชนบางส่วนต้องเข้าโครงการคนไร้บ้านที่ถูกส่งให้ย้ายออกในเวลาต่อมา เพราะพื้นที่บริเวณนั้นต้องถูกเวนคืนกลับไปยังสำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังทำให้ความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันกับคนในชุมชนสลายไป จากคนที่เคยร่วมต่อสู้เรียกร้องด้วยกันมากกลับมาปรบมือชอบใจในวันที่บ้านของตนซึ่งเป็นครอบครัวสุดท้ายในชุมชนถูกรื้อ ทำให้เขาารู้สึกเจ็บปวดอย่างมาก

ทางเข้าชุมชนป้อมมหากาฬทางประตูรถพระยาเพชรปानी ก่อนที่ชุมชนจะถูกไล่รื้อ
ที่มา: <https://prachatai.com/journal/2019/11/85016>

นอกจากเขตเมืองเก่าแล้วยังมีพื้นที่อื่นที่ประสบปัญหาจาก state-led gentrification เช่นกัน ตัวอย่างคือย่านคลองสานซึ่งมีสถานที่คู่ท้องถิ่นสองแห่งที่กำลังจะหายไปเพราะ ‘โครงการก่อสร้างรถไฟฟ้าสายสีทอง’

ที่แรกคือ ‘ตลาดคลองสาน’ แหล่งซื้อขายสินค้าที่อยู่คู่ชาวฝั่งธนบุรีมายาวนานซึ่งราคาที่ดินได้พุ่งสูงขึ้นจาก 1.6 ล้านบาท มาเป็น 15 ล้านบาทเพราะการเข้ามาของรถไฟฟ้า ราคาที่ดินที่สูงขึ้นนี้ทำให้ประชาชนไม่สามารถจ่ายค่าเช่าที่ต่อไปได้จนหลายร้านค้าต้องปิดตัวลง และในตอนนี้ที่ดินบริเวณตลาดคลองสานก็ถูกการรถไฟแห่งประเทศไทยนำมาประมูลเพื่อทำโครงการขนาดใหญ่แทน ส่วนอีกที่คือ ‘วังคางคาว’ หรืออาคาร ‘บ้านพระประเสริฐวานิช’ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการบรรจุเป็นโบราณสถานในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2561 โดยรถไฟฟ้าสายสีทองทำให้ที่ดินที่วังคางคาวตั้งอยู่นั้นราคาสูงขึ้น และส่งผลให้กรมธนารักษ์นำพื้นที่มาประมูลหาผู้ครอบครองเพื่อนำไปต่อยอดทางธุรกิจ

จากกรณีที่เกิดขึ้นกับย่านคลองสานนี้ รองศาสตราจารย์ชาติรี ประกิตนันทการ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวว่า เป็นกรณีที่สะท้อนลักษณะเด่น 3 ประการของปรากฏการณ์ state-led gentrification ได้แก่

- 1 การนำโครงสร้างพื้นฐานโดยเฉพาะระบบคมนาคมที่ทันสมัย เข้าไปในย่านที่คนบางกลุ่มต้องการทำให้เกิด gentrification เพราะหากการเดินทางสะดวก ผู้คนก็จะย้ายเข้ามาในพื้นที่ง่ายขึ้น
- 2 มีการเอื้อประโยชน์เชิงนโยบายให้นายทุนเข้ามาลงทุนในย่านนั้น
- 3 การที่รัฐยกเลิกสัญญาเช่ากับที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างในการดูแลของตน แล้วดึงนายทุนใหม่เข้ามาพัฒนาพื้นที่ที่สอดคล้องกับไลฟ์สไตล์ของคนในปัจจุบัน

วังคำควา หรือ บ้านพระประเสริฐวานิช (เขียว)
ที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/social/955337>

อีกตัวอย่างพื้นที่ที่เดือดร้อนจาก gentrification คือชุมชนคลองเตย โดยในปี พ.ศ. 2493 ที่มีการพัฒนาเมืองหลังสงคราม รัฐให้คนที่มีความรู้มาช่วยสร้างเมือง และอนุญาตให้แรงงานอยู่อาศัยบริเวณคลองเตยเป็นการตอบแทน ทว่าเมื่อยุคสมัยผ่านไป การเข้ามาของเทคโนโลยี ประกอบกับการประกาศของการทำเรื่อที่ระบุว่าพื้นที่ชุมชนคลองเตยเป็นพื้นที่เหมาะสมสำหรับการทำธุรกิจทางเศรษฐกิจเพื่อประเทศชาติ ทำให้ที่ดินบริเวณนี้มีราคาสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนคนในพื้นที่เริ่มรับภาระไม่ไหว ในปี พ.ศ. 2559 จึงมีการตั้งคณะกรรมการซึ่งมีตัวแทนจากชุมชนคลองเตยอยู่ด้วย เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการออกแบบเขตที่อยู่อาศัย แต่ก็มีการประชุมครั้งเดียวเท่านั้น จนเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2562 ได้มีพิธีเปิดงาน smart community โดยปราศจากการปรึกษาคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนชุมชน อีกทั้งยังมีการเสนอแบบอาคาร 30 ชั้นที่ขนาดไม่เหมาะสมกับจำนวนประชากรในแต่ละครัวเรือนมาให้ เหตุการณ์นี้สะท้อนว่ารัฐไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนลูกหลานคนสร้างเมืองได้แสดงความเห็นในพื้นที่ที่พวกเขาอยู่อาศัยเลย และมีแค่คนในชุมชนที่พยายามดิ้นรนเพื่อหาทางออกที่ตอบโจทย์ชุมชนได้

คนยากจนที่อยู่ในเมืองต้องสามารถที่จะออกมาพูด ไม่ถูกเบียดเบียน คนสามารถอยู่ได้โดยปราศจากความเหลื่อมล้ำ รัฐไม่ควรมองว่าเงินสำคัญกว่าชีวิตมนุษย์ ทุกคนเกิดมาเป็นคนดีศรี คนจะมีความสุขคือการมีบ้านอยู่ และบ้านที่มีความสุขคือบ้านที่คนในบ้านมีส่วนร่วมคิดส่วนทำแล้วอยู่ได้

นิตยา พร้อมพอสันบุญ ;
ตัวแทนจากชุมชนย่านคลองเตยกล่าวบนเวทีเสวนาสาธารณะหัวข้อ “เมืองเลี้ยงได้”

นอกจากปรากฏการณ์ gentrification ที่เกิดจากการเกื้อหนุนของรัฐตามตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีการผลักไสคนจนด้วยข้ออ้างของรัฐว่าเป็นการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม (environmental gentrification) ได้แก่ การบังคับรื้อไล่ชุมชนคลองเตยโดยก่อนหน้านี้แผนการรื้อที่อยู่ตามแนวฝั่งคลองในกรุงเทพนั้นยังไม่เกิดขึ้น เพราะเครือข่ายสลัม 4 ภาคชี้แจงว่าชาวบ้านที่อาศัยริมคลองพยายามฟื้นฟูคลองแล้ว แต่ยังมีขยะลอยมาจากที่อื่น และสามารถเจรจาประนีประนอมกับผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครได้ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2557 ที่พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชากระทำการรัฐประหาร พลเอกประยุทธ์ได้กำหนดนโยบายจัดระเบียบชุมชนริมคลองขึ้น

โดยมีเพียงบางชุมชนที่รัฐให้เงินชดเชย แต่ก็มีอีกหลายชุมชนที่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ใด ๆ ทั้งยังถูกเจ้าหน้าที่ข่มขู่ขับไล่ สถานการณ์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในกรุงเทพฯ แต่เกิดกับชุมชนคลองเงินที่เชียงใหม่ด้วยเช่นกัน จากพื้นที่ร้างที่ชาวบ้านเข้ามาอยู่อาศัยหลังได้รับอนุญาตอย่างไม่เป็นทางการ กลายเป็นชากเศษอาคารที่ถูกทุบทิ้ง เพราะนโยบายจัดระเบียบชุมชนในปี พ.ศ. 2563 ประชาชนหลายคนต้องกลายเป็นคนไร้บ้าน เพราะไม่มีรายได้พอไปซื้อที่ดินในตัวเมืองได้

นายบุญเลิศ วิเศษปรีชา อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระบุในบทความของเขาว่า เหตุการณ์ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นการจัดการปัญหาที่ต่างกันของรัฐบาลที่มาจากรัฐประหารและรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง แม้แผนการรื้อชุมชนริมคลองจะได้รับการสนับสนุนจากภาคธุรกิจและชนชั้นกลางที่ต้องการพัฒนียภาพคลองอันสวยงาม ประชาชนก็ยังมีสิทธิประท้วงคัดค้านโครงการต่าง ๆ ได้ในช่วงที่ประเทศยังเป็นประชาธิปไตย ในทางตรงกันข้ามรัฐบาลทหารใช้นโยบายบีบบังคับให้ชาวบ้านรื้อถอนบ้านพักของตน และไม่รับฟังเสียงของชุมชนแต่อย่างใด

แม้ทุกวันนี้จะมีประชาชนมากมายทั่วโลกที่ตระหนักถึงปัญหาของกระบวนการ gentrification และออกมาวิพากษ์วิจารณ์การกระทำที่เข้าข่ายในพื้นที่ต่าง ๆ แต่สภาพสังคมระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิดการแข่งขันกอบโกยผลประโยชน์นั้น ก็ทำให้ปรากฏการณ์นี้ยังเกิดขึ้นเรื่อยมา และยากที่จะหลีกเลี่ยงได้

ศุภาศัย วงศ์กุลพิศาล. (2564, 1 กุมภาพันธ์). Gentrification : ปรากฏการณ์เก่าไปใหม่มา. Creativethailand. https://www.creativethailand.org/view/article-read?article_id=32845&lang=th

Brooks, K. (2020, June 12). Redlining's legacy: Maps are gone, but the problem hasn't disappeared. Cbsnews. <https://www.cbsnews.com/news/redlining-what-is-history-mike-bloomberg-comments/>

Khan, A. (2022, Feb 13). Towers rise over London In one neighborhood in the city, gentrification is taking over. Pressreader. <https://www.pressreader.com/usa/south-florida-sun-sentinel-palm-beach-sunday/20220213/282467122314806>

Lee, A. (2020, October 20). What Is Gentrification? How It Works, Who It Affects, and What to Do About It. Teenovogue. <https://www.teenovogue.com/story/what-is-gentrification-how-works>

The Reporters TV. (2022, May 4). BKK VOTE: 'ชัชชาติ' ชัดแก้ปัญหาลิทธิไม่ได้เพราะไม่ใส่ใจ ย้ำมุ่งสร้างเมืองที่น่าอยู่สำหรับทุกคน [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=dVX50LVReWI>

UrbanDisplacementProject. (n.d.). What Are Gentrification and Displacement. <https://www.urbandisplacement.org/about/what-are-gentrification-and-displacement/>

Wallstreetmojo. (n.d.). Gentrification. <https://www.wallstreetmojo.com/gentrification/#h-gentrification-meaning>

ดังนั้น นอกจากจะมองผลประโยชน์ด้านธุรกิจแล้ว ทั้งภาครัฐและเอกชนควรคำนึงถึงมิติด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ก่อนที่จะวางแผนโครงการใด ๆ หาแนวทางร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของชุมชนในระยะยาว รวมทั้งต้องแจ้งคนในพื้นที่ล่วงหน้าก่อนดำเนินการให้พวกเขาเตรียมตัวหาที่อยู่ใหม่ และออกมาตรการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายของ gentrification ต่อชุมชนให้ได้มากที่สุด

นอกจากนี้ ตามที่นายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปัจจุบันเคยพูดไว้ว่า “อย่าปล่อยให้เมืองมันพังแล้วค่อยกังวล” รัฐต้องแก้ปัญหานี้ที่ต้นเหตุโดยการสร้างอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ให้เข้มแข็ง ให้ชุมชนสามารถยืนได้ด้วยตัวเอง และพัฒนาได้โดยไม่ต้องพึ่งการลงทุนจากเอกชน ตลอดจนการทำให้กระบวนการผังเมืองและประชาธิปไตยถูกต้องเป็นธรรม ตรวจสอบได้ เพื่อให้เสียงของทุกคนถูกรับฟัง และไม่ต้องมีผู้ใดถูกบีบบังคับให้แยกจากสังคมถิ่นฐานของตนอีก

เรื่อง: ณัฐปภัสร เงินวิวัฒน์กุล
พิสิญจน์อักษร: ศิริณัฐ ปิ่นพงษ์
ภาพ: อสมารณ ชัยภูอนันต์

แหล่งอ้างอิง

กิตติคุณ สกลวิศาลศักดิ์. (2562, 4 พฤศจิกายน). เมือง 'เลี้ยง' ได้ (1): เสียงจากชาวเมืองที่ไม่ถูกนับรวมในสมการ 'การพัฒนา'. ประชาไท (prachatai). <https://prachatai.com/journal/2019/11/85016>

ชาตรี ประทีปนพการ. (2564, 28 กรกฎาคม). State-Led Gentrification ในย่านเก่ากรุงเทพฯ (1)/ พื้นที่ระหว่างบรรทัด ชาตรี ประทีปนพการ. มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_446657

ชาตรี ประทีปนพการ. (2564, 4 สิงหาคม). State-Led Gentrification ในย่านเก่ากรุงเทพฯ (2)/ พื้นที่ระหว่างบรรทัด ชาตรี ประทีปนพการ. มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_449563

ชาตรี ประทีปนพการ. (2564, 14 สิงหาคม). State-Led Gentrification ในย่านเก่ากรุงเทพฯ (3)/ พื้นที่ระหว่างบรรทัด ชาตรี ประทีปนพการ. มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_451030

ชาตรี ประทีปนพการ. (2564, 18 สิงหาคม). State-Led Gentrification ในย่านเก่ากรุงเทพฯ (4)/ พื้นที่ระหว่างบรรทัด ชาตรี ประทีปนพการ. มติชนสุดสัปดาห์. https://www.matichonweekly.com/column/article_454804

บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (ม.ป.ป.). การแปลงเปลี่ยนชนชั้นของย่านในเมืองด้วยข้ออ้างด้านสิ่งแวดล้อมและลัทธิอำนาจนิยมเชิงนิเวศวิทยา: การฟื้นฟูคลองภายใต้รัฐบาลทหารในประเทศไทย. Kyotoreview. <https://kyotoreview.org/issue-30/environmental-gentrification-and-eco-authoritarianism-restoring-canals-under-the-military-led-government-in-thailand-th/#return-note-28772-14>

ปริญญา ชาวสมน. (2564, 19 สิงหาคม). เปิดชุมชนทรัพย์ 'วังคำควา' คุณค่าที่ 'ใคร' คู่ควร. กรุงเทพธุรกิจ (bangkokbiznews). <https://www.bangkokbiznews.com/social/955337>

วรรณณัฏฐ์. (2563, 19 มิถุนายน). ทูบ้าน ไส้รอ เพื่อชาติ: ชุมชนคลองเงิน เชียงใหม่ เมื่อความจนบดบังทัศนียภาพ. Waymagazine. <https://waymagazine.org/no-country-for-the-poor/>

OUR TEAM

โม่ พ63

บรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

จงจิง พ63

บรรณาธิการฝ่ายศิลป์

ชี พ62

กองบรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

เจมี พ62

กองบรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

แชมป์ พ63

กองบรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

นาเดีย พ63

กองบรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

เพชรแก้ว พ63

กองบรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

ออมเงิน พ63

กองบรรณาธิการฝ่ายศิลป์

เทียน พ63

กองบรรณาธิการฝ่ายศิลป์

แบงค์ พ64

กองบรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

นาย พ64

กองบรรณาธิการฝ่ายเนื้อหา

นีน พ64

กองบรรณาธิการฝ่ายศิลป์

CONTACT US

**LAW
CHULA**

คณะกรรมการนิสิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Facebook Page: คณะกรรมการนิสิตคณะนิติศาสตร์ จุฬา ฯ

Instagram: lawchula.knn

ฝ่ายสาราณียกร คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Website: <https://saraneeyakornlawch.wixsite.com/saraneeyakorn-lawchu/home>

Facebook Page: Saraneeyakorn LawChula

Instagram: saraneeyakorn.lawchula